

УСК

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

23 СТУДЗЕНЯ

2004 г.

№ 4/4241

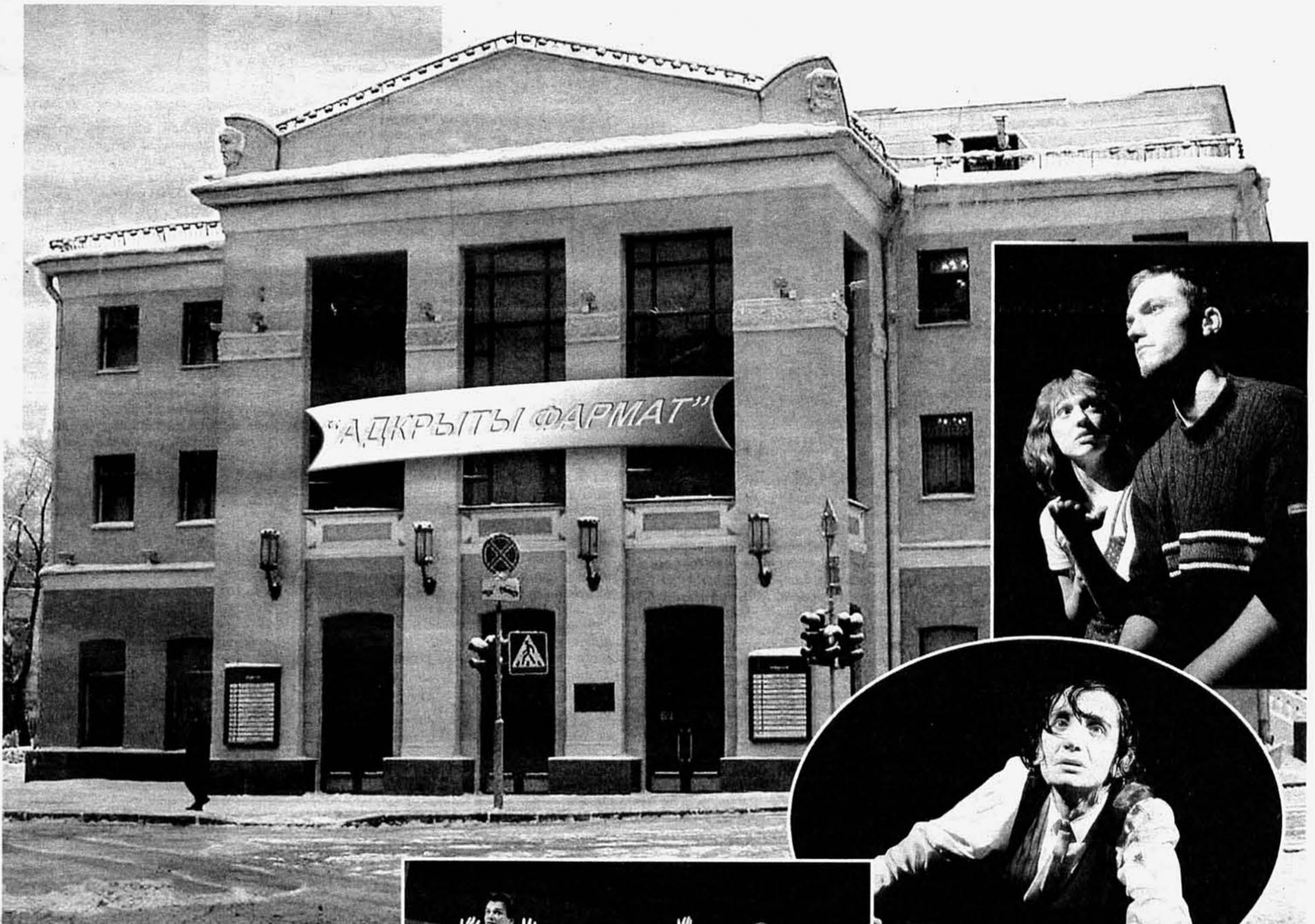
АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і Мастацтва» праводзіць агульнанацыянальную акцыю па стварэнні кнігі «*Наша Перамога*». Запрашаем усіх, хто зацікаўлены, да супрацоўніцтва.

“Нашчадкі” скарынаўскай справы” — артыкул Алеся Гаўрона пра прыватныя выдавецтвы, якіх не стала, і перспектыву тых, што існуюць.

13

Міжнародны фестываль “Адкрыты фармат”, зладкаваны Нацыянальным акадэмічным тэатрам імя Янкі Купалы ды чыннікамі праекта “Віртуозы сцэны”, стаўся падзеяй сезона.

СТАР.

10-11

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА

ЧАС ЗМЯНІЦЬ ПАДЫХОД...

Другое стагоддзе запар мы, беларусы, усё імкнемся "людзьмі звацца". Ніяк не можам забыцца, што даўно адышло ў мінулае, спрахла наша панства над сахой і касою. А мы, як заведзеныя, з пакалення ў пакаленне талдычым адно і тое ж (я мужык-беларус, пан...) і далей па тэксце. Вялікі дзякуй нашаму класіку, які яшчэ на пачатку XX стагоддзя ўлавіў у нас нацыянальную цягавітасць да працы, да някідкасці і сарамлівасці, нават да прыніжанага ўспрымання саміх сябе. Па тыпу: абы ціха, толькі б нехта з суседзяў дрэннага слова не сказаў, кося не зірнуў. На той час, у маладую бытнасць Янкі Купалы, можа, так і трэба было. Ціхамірна рабілася адраджэнская нацыянальная справа, распрамленне ўгнутай спіны, набыццё адчуванняў сваёй беларускасці. На той час, ну няхай яшчэ два, пяць дзесяткаў гадоў, а далей? Далей зноў мы ў сваёй большасці анік не можам пазбавіцца спрадвечнай зацюканасці. Як паўтаралі некалі ў школах нашым дзядам і бацькам, што мы цёмныя мужыкі-беларусы з белым вусам, так і працягваем ужо ў абноўленых каменных будынінах сярэдніх школ, гімназій ды каледжаў сцвярджаць усё тое ж... Адкуль тады ў падростаючых пакаленнях моладзі можа ўзяцца ўсведамленне, што ён і яна — годныя людзі новай фармацыі. Што жывуць у цэнтры Еўропы, а Яго і Яе суайчыннікі пабывалі ў космасе, стварылі і ствараюць новыя тэхналогіі, паспяхова развіваюць навуку і культуру. Што да слова Беларус зараз прыслухоўваюцца ў свеце.

Так, генетычная памяць гэта добра. Да памяці крыві сваёй вельмі важна прыслухоўвацца! Але... калі гэта сапраўды варты для нашчадкаў успамін. Зусім іншая справа — выхаванне і перайманне ад папярэднікаў (далёкіх ці блізкіх) недаацэнчаных асабістых вызначэнняў. У прыватнасці, сваёй ролі ў грамадстве, сярод іншых народаў. Тут сапраўды ўсё пачынаецца ад выхавання асобнага індывідуума ў сям'і, школе, на працы...

І хоць усё мы добра памятаем, што жывем не вечно, але, як пісаў Максім Багдановіч, трэба кожнаму жыць так:

*Каб хвалювалася жыццём,
Каб больш разгону ў ім было,
Каб цераз край душы чуццё
Не раз, не два пайшло!
Жыві і цэльнасці шукай
Аб шыраце духоўнай дбай...*

Духоўная, а значыць і душэўная шырыня ў нас, можа, і залішня, а вось самаацэнка, як мне здаецца, значна прыніжана ў адносінах да таго часу, у якім жывем. Несамавітага, ціхага і сарамлівага чалавека (а гэта значыць і народ) глабалізацыя, якая зараз адбываецца ў свеце, проста праглыне і не заўважыць. А для таго, каб выстаць і далей паспяхова развівацца ва ўсіх адносінах, трэба быць моцнымі духоўна, нават, калі хочаце, непахіснымі. Годна несці свой шматвекавы набытак у асяродак іншых народаў. І ў рэшце рэшт хопіць паўтараць ужо пра лапцюжнага мужыка-беларуса. Камісія ААН па індэксы развіцця чалавечага патэнцыялу вызначыла, што Беларусь лідзіруе (знаходзіцца на першым месцы) сярод былых краін СНД. Вось такі Мы годны народ з вялікай гісторыяй, багатай сучаснасцю і, спадзяюся, вялікай будучыняй. Менавіта пра гэта ніколі не трэба забывацца ні кожнаму паасобку, ні ўсім разам.

Анатоль КАЗЛОЎ

Сёмы год гэтая імпрэза ўпрыгожвае айчынная культурнае жыццё. І выклікае захапленне як рэдкасны ў нашых умовах прыклад дабрачыннасці.

Больш як 40 гадоў зная кампанія "Філіп Морыс" актыўна падтрымлівае самыя розныя сацыяльныя праграмы і культурніцкія праекты ў многіх краінах свету. Адзін з напрамкаў яе дабрачыннасці — фінансавая дапамога балетнаму мастацтву — развіваецца і на Беларусі.

МАСТАЦТВА ПЛЮС БІЗНЕС...

Так, менавіта развіваецца. Бо следам за прэміяй "Філіп Морыс — Лепшая роля сезона" ("Кветка Філіп Морыс", 1998) з'явілася ўзнагарода "Філіп Морыс Дэбют", якая зрабілася традыцыйнай. А ў 2000 годзе ўстаноўлена яшчэ адна прэмія — "Жыццё ў мастацтве". Ёю ганаруюць артыстаў, якія стварылі традыцыі беларускага балета, плённа перадаюць свой вопыт маладым.

Як вядома, новых паўрэтаў балетнай прэміі "Філіп Морыс Дэбют" і "Жыццё ў мастацтве" ўрачыста віншавалі 16 студзеня: у Нацыянальным акадэмічным тэатры балета Беларусі, прычымным удзеле супрацоўніка прадстаўніцтва кампаніі "Філіп Морыс Менеджмент Сэрвісес" Ігара Альхімовіча, адбылася цырымонія ўручэння прэстыжных узнагарод.

Імя гераіні таго ўрачыстага вечара — Людміла Кудраўцава. Выпускніца Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага каледжа, яна ў тэатры з 1994 года. Што сёння ў рэпертуары гэтай высокатэхнічнай, артыстычнай, абаяльнай балерыны? Вядучыя сольныя партыі ў "Спартак" і "Карсары", "Жар-птушцы", "Спячай прыгажуні", "Шчаўкунчыку" і "Эсмеральдзе", у спектаклях "Рамэо і Джульета", "Страсці" ("Рагнеда"), "Стварэнне свету", "Жызель"... Між іншым, на сустрэчы з журналістамі Людміла Кудраўцава прызналася, што працуе, імкнучыся ўнесці ў кожную ролю часцінку сябе (адначасова беручы з

ролі штосьці для сябе), але, напэўна, менавіта Жызель — той вобраз, які бліжэй за ўсё ўласнай натурой балерыны. Папулярны класічны спектакль на музыку А.Адана, дзе ў сусор'і лепшых выканаўцаў зіхацела яна, і адбыўся пасля цырымоніі ўручэння прэміі. (Дарэчы,

для "дэбютанта" гэта 5 тыс. долараў, для намінацыі "Жыццё ў мастацтве" — 2,5 тысячы).

Невысокая, крохкая і зграбная, грацыёзная і амаль бязважкая, нібы вытанчаны мініяцюрны абрыс на старадаўняй парцэляне, — як адпавядае Людміла Кудраўцава ідэальным уяўленням пра класічную танцоўшчыцу! А яе Жызель — якая кранальная: трапяткая, сонечная, пяшчотная; і трагічная, і прывідна-містычная; самаадданая ў каханні нават па той бок жыцця...

Дэбют (адказны і ўдалы!) Л.Кудраўцавай як салісткі тэатра адбыўся некалькі гадоў таму ў спектаклі "Спартак". Бліскучым дэбютам 2003-га стала ўвабленне ёю партыі Евы ў балете "Стварэнне свету". Аб'ехаўшы разам з тэатрам паўсвету (Японія, Кітай, Іспанія, Францыя, Аўстрыя, Германія, Грэцыя, Турцыя, Галандыя, Польшча, Балгарыя ды інш.), наша зорка не засталася там незаўважанай. Вось і леташняй восенню з вялікім поспехам выступіла на балетнай сцэне ў Ніцы. Дый наогул, мінулы год быў для яе паторчы плённы: Людміла, на думку мастацкага кіраўніка тэатра Валянціна Елізар'ева, не проста асвоіла вялікі разнапланавы рэпертуар, а і раскрылася як асоба ў мастацтве. Сама яна прызналася, што думка пра мажлівасць атрымаць высокую прэмію не была для яе стымулам у працы ("рыхтуючы партыю, я не думаю пра ўзнагароду"), хаця такая ўзнагарода — безумоўна, рэч прыемная. Да таго ж, гэта дазваляе набыць аўтамабіль, "прадмет першай неабходнасці", здатны зрабіць лягчэйшым штодзённае жыццё балерыны, рэгламентаванае суровым, калі не сказаць жорсткім, прафесійным рэжымам.

Зразумела, што раскрываць псіхалогію сцэнічнага вобраза, удасканальва-

ючы акцёрскае, ды і тэхнічнае, майстэрства, Людміла Кудраўцавай дапамагаюць і ўласны творчы дар, і працавітасць, і падтрымка педагогаў, калег, настаўнікаў. Адзін з іх таксама атрымаў прэмію за 2003 год — прэмію, якую прадстаўніцтва кампаніі "Філіп Морыс" на Беларусі ўручае за плённае жыццё ў мастацтве. Імя, постаць, дзейнасць гэтай паўрэта не мае патрэбы ў каментарыях: Валянцін Елізар'еў заслужыў высокую ўзнагароду за... стварэнне таго сучаснага беларускага балетнага тэатра, з якім (у якім!) ён ужо 30 гадоў і якому сёння аплаздыруюць у свеце.

Што і казаць, імя мастацкага кіраўніка нашага Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета ўспрымаецца як сінонім гэтай з'явы ў айчынай культуры. Праўда, талент і досвед маэстра Елізар'ева запатрабаваныя далёка за межамі Беларусі: напрыклад, цяпер ён завяршае працу над харэаграфічнымі пастаўкамі ў Японіі ды ў Турцыі. А

з родным калектывам зусім нядаўна пабываў у Кітаі, дзе даўно і Новы год сустрэць.

На працягу трох тыдняў праходзілі там гастролі беларускай балетнай трупы. У Шанхаі, у адным з лепшых сучасных тэатраў, і ў выставачным цэнтры Пекіна яна паказала спектаклі "Рамэо і Джульета", "Шчаўкунчык" ды "Лебядзінае возера". Гастролі былі яшчэ ў разгары, калі паступіла запрашэнне наведаць Кітай з новым творчым візітам — ужо ў 2004 годзе. Такая зацікаўленая прапанова чарговых гастролёў, як мяркую кіраўніцтва тэатра, — найлепшы, абсалютны паказчык поспеху. Плануюцца і выступленні ў Маскве — летам, падчас Дзён беларускай культуры.

Нагоды для радасці, здавалася б, ёсць. Аднак...

Ва ўсіх, спрычынёных да Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра Беларусі, як балета, так і оперы, на жаль, пераважае трывожны настрой. І песімізму хапае. Нават сярод публікі. Бо перспектыва доўгатэрміновага капітальнага рамонту будынка на Траецкай гары прынясе процьму не заўсёды апраўданых арганізацыйна-творчых, маральных, фінансавых праблем, выдаткаў, нязручнасцяў, страт. Але гэта — падстава ўжо для іншай гаворкі.

С.БЕРАСЦЕНЬ

НА ЗДЫМКАХ: народны артыст СССР В. ЕЛІЗАР'ЕЎ і прадстаўнік кампаніі "Філіп Морыс" І. АЛЬХІМОВІЧ; Л. КУДРАЎЦАВА ў спектаклі "Жызель".

Фота К. ДРОБАВА

СВЯТА Ў ДОМЕ ПЕСНЯРА

Ушаноўваць твораў-землякоў стала добрай традыцыяй Літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа і аддзела культуры Стаўбцоўскага райвыканкама. Юбілей многіх пісьменнікаў, выхадцаў са Стаўбцоўшчыны, былі адзначаны імі.

На гэты раз у Доме народнага песняра ладзілася вечарына паэта, паўрэта Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова Казіміра Камейшы, якому нядаўна споўнілася 60 гадоў. Павітаць паэта-земляка прыехалі стаўбцоўскія работнікі культуры на чале са сваім кіраўніком, "генератарам цікавых ідэй" А. Грэжавым.

Прышлі на сустрэчу і выступілі старэйшыя беларускай літаратуры Мікола

Аўрамчык, сын Я. Коласа М. К. Міцкевіч, галоўны рэдактар часопіса "Полымя", у якім зараз працуе К. Камейша, Мікола Мятліцкі. Было што сказаць і землякам паэта Алесю Камароўскаму і Яўгену Хвалею. Іх яднае з К. Камейшам не толькі наддзяманскі коласаўскі край, але яны яшчэ разам з юбілярам працавалі ў свой час у часопісе "Малодосць" і на Беларускай радыё.

Вядучымі вечарыны былі дырэктар Коласаўскага музея Зінаіда Камароўская і прэзаіт Генрых Далідовіч.

З цікавымі праграмамі выступілі вакальнае трыо "Берагіні", дзіцячы калектыў "Жаваронкі", інструментальны ансамбль "Кругліца" школы мастацтваў.

Алесь КРУШЫНА

Два гады таму тэатральная грамадскасць адзначала 70-годдзе з дня нараджэння народнага артыста Беларусі Віктара Лебедзева. Сцэнічная творчасць гэтага выдатнага акцёра, які ўсё жыццё самаадданна праслужыў на сцэне Тэатра юнага глядача, вызначалася шырокім дыяпазінам. Іграў ён Хлестакова ў "Рэвізоры" і Мальвольт ў "Дванаццаці ночы", Самахвальскага ў "Несцерку" і Халімона Глушака ў "Подыху навальніцы"; ствараў яскравыя характарныя вобразы на ТБ і ў кіно... Днямі ў Мінску на доме, дзе жыў В.Лебедзеў, адбылося ўрачыстае адкрыццё мемары-

яльнай шыльды ў яго гонар.

Фота М. ЗАМУЛІВЧА

«МОВА З МОВАЙ ГУТАРКУ ВЯДЗЕ...»

Гэтыя паэтычныя словы вядомага беларускага пісьменніка Васіля Зуёнка сталі назвай адной з апошніх творчых сустрэч у музеі Янкі Купалы, на якую завіталі прадстаўнікі пасольства Украіны ў Беларусі і вядомага беларускага пісьменніка: Анатоль Вярцінскі, Леанід Дранько-Майсюк, Васіль Зуёнак, Навум Гальпяровіч, Сяргей Законнікаў, Васіль Жукковіч, Анатоль Бутэвіч, Уладзімір Скарынкін, Міхась Башлакоў, Язэп Янушкевіч, Міхась Міцкевіч — сын Якуба Коласа, дырэктар музея Багдановіча І. Думанская, рэдактары многіх часопісаў і газет, супрацоўнікі НАН РБ.

Вечар адкрыў дырэктар музея Янкі Купалы С. Вечар, які адразу ж перадаў слова песні. Народны ўкраінскі хор "Крыніца" расчуліў прысутных і стварыў атмасферу надзвычайнай добразычлівасці. І тут неяк вельмі ў тон загучалі словы дырэктара музея Сяргея Вечара, які зазначыў, што ў музеі Янкі Купалы склалася даўняя традыцыя цесных сувязей з Украінай, з украінскімі пісьменнікамі і дзеячамі культуры, з музэямі Тараса Шаўчэнкі і Івана Франка. А пакладзены пачатак гэтай традыцыі самім Янкам Купалам. Усім добра вядома, што Тарас Шаўчэнка быў не толькі любімым паэтам Янкі Купалы, але і яго жыццёвым ідэалам. І гэта вельмі трывала: з маленства — і на працягу ўсяго жыцця. З дзесяцігадовага ўзросту славуці "Кабзар" зачараваў будучага беларускага народнага паэта. Але і Янка Купала з самага пачатку творчага шляху з'яўляецца перакладчыкам твораў Тараса Шаўчэнкі. Першы зборнік "Жалейка" пра тое пераканаўча сведчыць. Аднак трэба адзначыць, што цікавасць да творчасці Янкі

Купалы з боку перакладчыкаў, даследчыкаў і пісьменнікаў з Украіны таксама вялікая: Свянціцкі, Скаварада, Дарашэнка, Шапавал, Пчылка (маці Лесі Украінкі), Панч, Піліпенка, Тычына, Мікітэнка, Вішня, Сасюра, Масэнка, Бажко, Гжэцкі, Паніў, Бажан,

шых публікацый ён быў прыняты ў Нацыянальны Саюз пісьменнікаў Украіны і ў Саюз беларускіх пісьменнікаў. Усе гады працуе найбольш у галіне мастацкага перакладу. Перакладае на ўкраінскую, беларускую і рускую мовы, піша вершы. За сваю творчасць узнагароджаны Міжнароднай літаратурнай прэміяй імя Івана Франка.

Менавіта праз Валерыя Стралко набыў рускамоўнае жыццё шырокавядомы "Сказ пра Лысуя гару", а следам быў зроблены пераклад паэмы і на ўкраінскую мову.

Валерыя Стралко пераклаў паэму "Тарас на Парнасе" на

Карнячук, Качарга, Усэнка, Рыльскі ... Спіс можна доўжыць.

У 2003 годзе супрацоўнікам трох музеяў — Купалы, Коласа, Багдановіча — пашчасліва трымаць у руках кнігу Валерыя Стралко, у якой сабраны творцы Беларусі і Украіны. Валерыя Васільевіч творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча пераклаў на ўкраінскую мову, а творы Тараса Шаўчэнкі, Лесі Украінкі, Івана Франка ў яго загучалі па-беларуску.

У літаратуру Валерыя Стралко прыйшоў позна, сталым чалавекам, калі яму было ўжо 60. Таму і ўзыходжанне было даволі імклівым. Меней чым праз 2 гады пасля пер-

ўкраінскую мову, а зараз працуе над перакладам "Новай зямлі" Якуба Коласа.

І вельмі трапна зазначыў Леанід Дранько-Майсюк у сваім выступленні-роздуме пра перакладчыцкую дзейнасць Валерыя Стралко, назваўшы яго надзвычай уважлівым і ахвярным літаратарам, што не імкнецца на святло славы, а імкнецца на святло працы.

Алена БУРБОЎСКАЯ

НА ЗДЫМКУ: В Стралко, С. Вечар — дырэктар музея. Выступае другі сакратар Пасольства Украіны ў Беларусі А. Алейнік.

ГОМЕЛЬШЧЫНА

ДА ЮБІЛЕЮ АЛЯКСАНДРА КАПУСЦІНА

12 лютага спаўняецца 80 год з дня нараджэння беларускага пісьменніка Аляксандра Капусціна. Юбілей вядомага празаіка рыхтуюцца адзначаць і землякі — вечарына пройдзе ў г. Жлобіне, ганаровым грамадзянінам якога, дарэчы, з'яўляўся Аляксандр Пятровіч.

На юбілей прыедуць літаратары з Мінска і Гомеля, а таксама ўдава пісьменніка Э. Капусціна. На вечарыне будзе ўручана абласная літаратурная прэмія, якая носіць імя А. Капусціна. На гэты раз яе атрымае Павел Кірычэнка — былы галоўны рэдактар раённай газеты, які шмат зрабіў на захаванні памяці пісьменніка-земляка, а таксама шмат сіл і часу аддаў стварэнню кнігі-хронікі раёна і горада "Памяць".

"І Я ЖЫВОЕ СЛОВА ЗАПІШУ..."

Пад такой назвай гомельская гарадская цэнтральная бібліятэка імя Герцэна выдала літаратурна-мастацкі зборнік, дзе змешчаны творы тых пачынаючых аўтараў, якія наведваюць літаратурна-мастацкі салон "Сустрэчы на Замкавай", што дзейнічае на працягу апошніх год у бібліятэцы. Сярод аўтараў гэтага выдання — інжынеры Алена Кобзева, Іван Бісеў і Людміла Мароз, супрацоўнік Веткаўскага музея народнай творчасці Генадзь Лапацін, бібліятэкары Інэса Касцюкевіч і Юры Максіменка, пенсіянеры Барыс Кавалерчык, Аляксандр Джад, Уладзімір Чарнякоў і многія іншыя.

Ягор ЛЯСНЫ

МАГІЛЁЎШЧЫНА

"МОЙ КРАЙ ЧАРОМХІ І БЯРОЗ"

Выйшла ў свет першая сумесная кніга вершаў Анатоля і Анастасіі Кананковых "Мой край чаромхі і бяроз". Выпусцілі зборнік у 2003 годзе ўпраўленне культуры Магілёўскага аблвыканкама і абласны навукова-метадычны цэнтр народнай творчасці і культурна-асветніцкай работы.

Свае паэтычныя радкі муж і жонка Кананковы прысвячаюць Радзіме, каханню, зямлі-карміцельцы... Адвечныя тэмы ў самабытных вершах кранаюць чытацкія сэрцы шчырасцю, чысцінёй пацучця. Абвастрае адчуванне аўтараў і ўласны лёс. У прыватнасці, пасля чарнобыльскай бяды яны мусілі пераехаць з забруджанага радыёнуклідамі Слаўгарадскага раёна Магілёўшчыны ў больш бяспечныя мясціны вобласці — на Дрыбіншчыну. Цяпер, у пенсійным узросце, Кананковы шмат часу прысвячаюць творчасці. Яны ўдзельнікі і пераможцы шматлікіх творчых конкурсаў.

Нядаўна ў Магілёве ў абласным мастацкім музеі імя П.Масленнікава адбылася прэзентацыя гэтай кнігі. Аўтараў павіншавалі са знамянальнай падзеяй у жыцці намеснік начальніка ўпраўлення культуры аблвыканкама Уладзімір Мацвееў, намеснік дырэктара абласнога навукова-метадычнага цэнтра народнай творчасці і культурна-асветнай работы Святлана Сарока, сакратар абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў Уладзімір Дуктаў, дырэктар абласной бібліятэкі Ала Васіпенка, загадчыца аддзела культуры Дрыбінскага райвыканкама Святлана Давыдзёнак, дырэктар Дрыбінскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Тамара Салтанова, супрацоўнікі дрыбінскай раённай газеты "Савецкая вёска" і іншыя шматлікія прыхільнікі таленту паэтаў. У выкананні самадзейных артыстаў і кампазітараў з Магілёва і Дрыбіна прагучалі вершы і песні на словы Анатоля і Анастасіі Кананковых. На завяршэнне літаратурнай вечарыны дэкламавалі ўласныя творы і самі ўсхваляваныя і ўдзячныя аўтары.

Уладзімір САСНОЎКІН

У канцы мінулага года Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры арганізаваў вандроўку па маршруце Завоссе — Наваградка, прымеркаваную да 205-годдзя з дня нараджэння Адама Міцкевіча.

ВАНДРОЎКА Ў ЗАВОССЕ І НАВАГРАДАК

У падарожжа накіравалася група прадстаўнікоў сталічнай творчай інтэлігенцыі — пісьменнікаў, дзеячы культуры і мастацтва, журналісты. У час вандроўкі супрацоўніца ДМГБЛ Вольга Гулева расказала пра жыццёвы шлях А. Міцкевіча, творчыя сувязі паэта. Вядома, што ён нарадзіўся 24 снежня 1798 года на хутары Завоссе, непадалёк ад Баранавіч. Да 200-гадовага юбілею была цалкам адноўлена яго радзінная сядзіба. Завоссе размешчана ў нізіне ля падножжа ўзгорка, які ў часы Міцкевіча называўся Жарнова гара. Гэтыя мясціны ўраджаюць непаўторнай прыгажосцю. Адчуваецца і рухлівая рука гаспадара сядзібы, загадчыка Музея-запаведніка "Завоссе" Уладзіміра Сцяпанавіча Атрошчанкі. Не так даўно тут былі праведзены археалагічныя раскопкі. Знойдзены фундамент жыллага дома, кавалкі кафлі, кухоннага шкла... Частка гэтых прадметаў прадстаўлена ў экспазіцыі Музея-запаведніка. Усе археалагічныя знаходкі апрацавалі навукоўцы, сярод якіх былі і прадстаўнікі Польшчы. Спецыялісты пацвердзілі, што тут ў XVIII — XIX стст. сапраўды стаяла шляхецкая сядзіба. Менавіта археалагічныя і архіўныя матэрыялы далі магчымасць распацаць праект па яе аднаўленні. Шмат у чым дапамаглі і малюнкi сучасніка паэта Эдуарда Паўловіча.

Музей-запаведнік дышае гісторыяй. Тут створана экспазіцыя паводле паэмы "Пан Тадэвуш". Яе аўтар — Ала Сташкевіч, якая ўзначальвае лабараторыю музейнага праектавання Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры. Праводзіла яна працу сумесна з Літаратурным музеём Адама Міцкевіча ў Варшаве. Асабліва ўражае жаночы пакой, у якім знаходзяцца экспанаты, звязаныя з жыццём паэта і гераінямі яго твораў, абразы Маці Боскай Ватрабрамскай і Наваградскай.

Пасля Завосся аўтобус накіраваўся ў Наваградка. Там госці агледзелі рэшткі замка, а пасля падняліся на Курган, насыпаны ў 1924—31 гг. у гонар Адама Міцкевіча. І нарэшце завіталі ў Дом-музей нашага славаціта земляка. Цяпер у ім працуе выстава, прысвечаная 205-годдзю паэта. На ёй разнастайныя фотаздымкі, арыгіналы твораў А. Міцкевіча. Бадай, самае цікавае — выявы яго помнікаў, якіх у свеце налічваецца больш за 200. Самы першы паставілі ў Познані ў 1857 годзе, праз два гады пасля смерці паэта. А самы апошні помнік Адаму Міцкевічу адкрыты летась, 4 кастрычніка, у Мінску. На выставе таксама можна было ўбачыць фотаздымкі помнікаў паэта ў Івана-Франкоўску, многіх польскіх гарадах.

Пахадзіўшы па ўтульных залах музея, мінскія госці сабраліся ў літаратурна-музычным салоне. Прысутнічалі і прадстаўнікі Наваградскага райвыканкама. Выступілі госці, а таксама жыхары раёна. Іграла музыка, адпаведная настрою. Ва ўсіх засталіся самыя прыемныя ўражанні, а цудоўныя мясціны Завоссе і Наваградка "пасяліліся" ў сэрцах мінскіх вандроўнікаў назаўсёды.

Уладзімір СТАРАСЦЕНКА,
Яўген ХВАЛЕЙ

ШАНОЎНЫЯ ЧЫТАЧЫ!

3 Новага года максімальна скарачана паступленне "ЛіМа" ў розніцу. Адзіная магчымасць застацца нашымі чытачамі — падпісацца на газету!

Кошт індывідуальнай падпіскі:
(Індэкс — 63856)
на 1 месяц — 2600 рублёў;
на 3 месяцы — 7800 рублёў.

Кошт ведамаснай падпіскі:
(Індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4100 рублёў;
на 3 месяцы — 12300 рублёў.

Тав. Корж працаваў у тыле палякаў у адной з маіх дыверсійных груп, — успамінаў потым Кірыла Пракопавіч Арлоўскі, — дзе прымаў актыўны ўдзел у наступных аперацыях: у верасні 1924 года раззброіў 50 польскіх афіцэраў у цягнуку, у якім ехалі губернатар Давідовіч, у раёне Пінск — Луцінец; раззброіў 30 чалавек жандараў і паліцыі на станцыі ў мястэчку Ляхавічы ў красавіку 1925 года”.

Яшчэ большы розгалас мела аперацыя, калі партызаны Каржа спынілі цягнік пінскага ваяводы Даўнаровіча і прымусілі яго тэлеграфавачу польскаму сейму аб сваёй адстаўцы. Але гэтая аперацыя каштавала жыцця бацькам Каржа. Адзін з віжоў пазнаў Васіля і хоць пазней яму ўдалося вызваліць арыштаваных бацькоў, яны ўсё ж хутка памерлі.

У 1925 годзе В.Корж перайшоў савецка-польскую граніцу і на тэрыторыі Савецкай Беларусі стварыў калгас “Пралетарый”, старшынёй якога яго абралі былыя партызаны. Потым з лістапада 1929 па чэрвень 1930 года вучыўся на першых рэспубліканскіх курсах старшынь калгасаў у мястэчку Смаляны. Затым сем гадоў служыў Васіль аперацыйным супрацоўнікам у органах НКУС. У 1933 годзе АДПУ БССР узнагародзіла Каржа механічным кішэнным гадзіннікам з надпісам: “Каржу Васілю Захаравічу за бясплатную барацьбу з контррэвалюцыяй”.

З 1936 па 1938 год Корж узначальваў у Іспаніі інтэрнацыянальны партызанскі атрад, які змагаўся на баку рэспубліканцаў у тыле войск генерала Франка. Пад кіраўніцтвам Каржа партызаны-рэспубліканцы падарвалі на чыгунцы некалькі цягнікоў, больш за 10 аўтамашын, знішчылі звыш 100 фашыстаў з нямецкага легіёна.

Не пазбегнуў В. Корж, на жаль, і рэпрэсій 30-х гадоў. Пасля вяртання з Іспаніі некалькі месяцаў знаходзіўся пад следствам органаў НКУС: яму інкрымінавалі шпіянаж на карысць буржуазнай Польшчы. Пазбегнуць бяды дапамаглі верныя сябры (не без рызыкі для сябе Кірыла Арлоўскі пахадайнічаў за свайго земляка), а таксама з’яўленне ўказа аб узнагароджанні баявымі ордэнамі, які прыкладна тады ж з’явіўся ў “Правде”.

Пачатак Вялікай Айчыннай вайны В. Корж сустрэў за гадчыкам фінансавага сектара Пінскага абкама КП(б)Б. У першыя ж дні вайны Корж (падполны псеўданім — Камароў) стварыў партызанскі атрад (адзін з першых на Беларусі) з 60 жыхароў Пінска. Ужо 26 чэрвеня 1941 года яго байцы выявілі і захапілі некалькі фашысцкіх разведчыкаў-парашуцістаў, праз два дні падбілі два лёгкія танкі, захапілі першыя трафеі, узялі ў палон групу нямецкіх салдат. 4 ліпеня 1941 года на паўночнай ускраіне Пінска атрад Каржа ўдзельнічаў у абарончых баях за горад. У гэтым баі, які быў першым хрышчэннем пінскіх партызан, вызначыліся камандзір аддзялення, удзельнік грамадзянскай вайны Р. Карасёў, камсамольцы Іван Чуклай, Эдуард Нордман, Шая Барковіч ды іншыя.

12 лістапада 1941 года два невялікія атрады пад камандаваннем В. Каржа паспяхова правялі аперацыю па разгроме апорных пунктаў праціўніка ў вёсках Заброддзе, Чырвонае возера і Осава на Старобіншчыне. Перапрынуўшыся ў чужацкую форму, партызаны інсцыравалі праверку паліцэйскіх пунктаў камендантам раёна. Эдуард Нордман, які валодаў нямецкай мовай, прадстаўляўся нямецкім камендантам, некалькі байцоў-партызан — паліцэйскімі. Корж выконваў ролю перакладчыка “каменданта”. Падчас аперацыі былі разгромлены тры апорныя паліцэйскія пункты, знішчана частка паліцэйскіх, а астатнія — разагнаны.

Атрад В. Каржа ваяваў у глыбокім тыле ворага 1119 дзён. Асноўным тактычным спосабам барацьбы партызан з варожымі гарнізонамі ва ўмовах зімы 1941-1942 гадоў з’яўляўся налёт. Маючы санны транспарт, асобныя групы і цэлыя атрады пераадольвалі за ноч дзесяткі кіламетраў і з’яўляліся там, дзе гітлераўцы менш за ўсё іх чакалі. 1 сакавіка 1942 года абоз з некалькіх соцень саней рушыў у рэйд. Ішлі атрады В. Каржа, А. Далідовіча, М. Розава, А. Патрына. Тры тыдні гралі партызаны мясцовыя органы акупацыйнай адміністрацыі і гарнізоны, якія іх ахоўвалі.

4 верасня 1942 года атрад В. Каржа напаў на немцаў у вёсках Пагост, Цесава і ў маёнтку на правым беразе ракі Случы. Каб выйсці да гэтых пунктаў, партызаны прайшлі 40-кіламетровы шлях. Паблізу размяшчаліся буйныя гарнізоны ворага — у Старобіне, Чырвонай Слабадзе, Случку, Урэччы, Любані. Галоўныя сілы атакавалі ворага ў Пагосце. Найбольш упартае супраціўленне немец аказаў у каменным будынку паста і каля разбранага маста. Бой працягваўся 7 гадзін. Партызаны некалькі разоў падымаліся ў атаку. Атрымалі раненні камандзір роты Міхась Лабанаў і камандзір узвода Міхась Глазінаў.

Першым выканалі сваю задачу ў Цесаве байцы групы Сцяпана Шкаварыды. Яны адышлі, забраўшы з поля бою смяротна параненага камандзіра. За імі знялася рота, якая разграміла фашыстаў на правым беразе Случы. Затым на базу рушылі і галоўныя сілы атрада. Аднак к гэтай часу на шляху партызан ля Мецьявічаў заняло пазіцыю нямецкае падмацаванне са Старобіна. На адкрытай мясцовасці атрад трапіў пад агонь праціўніка. Цяжкае раненне атрымаў камісар атрада М. Бандаравец. Да апошняга патрона прыкрываў яго камсорг атрада І. Чуклай. Абодва яны загінулі ў гэтым баі.

Вечарам 30 кастрычніка 1942 года атрад В. Васільева — І. Зіборава ў поўным складзе выйшаў на аперацыю і ў поўнач дасягнуў узлеска заходняй Чырвонай Слабады. У гадзіну ночы тры ўзводы перакрылі дарогі, якія ішлі з Чырвонай Слабады, і да чатырох гадзін раніцы перарэзалі тэлефонную лінію сувязі. Па сігнале чырвонай ракеты штурмавыя групы разгорнутым фронтам атакавалі зараней вызначаныя аб’екты...

Случкі гэбіткамісар даносіў, што партызаны спалілі будынкi жандармерыі, паліцэйскай аховы, раённага ўпраўлення, жылля дамы нямецкай адміністрацыі, тры сховішчы са збожжам і сенам, млын, лесопілку, электрастанцыю. “Далейшае знаходжанне раённага ўпраўлення, жандармерыі і паліцыі ў горадзе немагчыма. Усе справы і дакументы згарэлі...”. Гітлераўскія службы вымушаны былі пакінуць Чырвоную Слабаду і перабрацца ў Семежава.

У 1942 годзе ў Пінскай вобласці праходзіла арганізацыйнае станаўленне абласнога партызанскага

злучэння, якое налічвала больш за 2000 байцоў. Узначальваў яго з лістапада 1942 па ліпень 1944 года В. Корж, а ў час знаходжання яго ў савецкім тыле, з красавіка па кастрычнік 1943 года, абавязкі камандзіра злучэння выконваў А. Кляшчоў. К канцу 1942 года атрады і групы Пінскага злучэння кантралявалі вялікую зону на тэрыторыі

Ленінскага, Луцінецкага, Ганцавіцкага раёнаў. Для развіцця партызанскага руху ў паўднёва-заходняй частцы Пінскай вобласці — у Драгічынскім, Іванаўскім, Жабчыцкім і Пінскім раёнах — туды была накіравана група на чале з Ф. Куньковым.

Аналізуючы становішча ў генеральнай акрузе “Беларусь”, кіраўніцтва паліцыі бяспекі і СД Германіі ў паведамленні ад 22 кастрычніка 1943 года вымушана было прызнаць, што партызанскі рух, нягледзячы на пастаянныя карныя акцыі, па-ранейшаму складае адну з галоўных праблем у Беларусі.

Тры паліцэйскія палкі, пяць стралковых батальёнаў накіравала нямецкае камандаванне на знішчэнне партызан Случкага і Пінскага злучэнняў. Пачалася карная аперацыя “Харнунг”. 9 лютага 1943 года гітлераўцы з боку Чырвонай Слабады, Семежава, Морачы і Ганцавічаў пачалі наступленне ў бок Арлікоўскага і Ражанскага лясоў, дзе размяшчаліся брыгады 30-я імя Варашылава і 27-я імя Чапаева Случкага злучэння (камандзір П. Капуста). Разам з атрадам В. Васільева з Пінскага злучэння яны на працягу двух дзён стрымлівалі націск карнікаў. Ноччу 1 лютага 1943 года партызаны адышлі ў глыб зоны, да вёскі Гоцк.

Разам з партызанамі пакінулі свае дамы і многія жыхары вёскі Навіны.Раніцай, калі ўжо чуліся аўтаматныя чэргі, 70-гадовы Іван Цуба адправіў у лес сына, нявестку і іх дзяцей, а сам затрымаўся, каб гнаць жывёлу. Але па дарозе ў Грычынавічы яго спынілі гітлераўцы і загадалі вярнуцца назад. Каля дома ён убачыў, як мучаюць яго старэйшага брата Міхаіла.

— Пакажы, куды пайшлі партызаны! — патрабаваў, пагражаючы Міхаілу пісталетам, гітлераўскі афіцэр.

— Няхай вам ваўкі пакажуць, — прамовіў той. Фашысцкі афіцэр з “Вальтэра” стрэліў у Міхаіла і кінуўся да Івана.

— Цяпер ты пакажаш, куды пайшлі партызаны! Уражаны смерцю брата стары маўчаў.

Пасля Палікарп, сын Міхаіла Цубы, расказваў, што ўжо ў лесе ён бачыў, як дзядзька веў гітлераўцаў, але не ў той бок, дзе схаваліся партызаны. Стары ішоў наперадзе, за ім цягнуўся карны атрад.

Толькі праз два дні было знойдзена цэла патрыёта — пасля жорсткіх катаванняў фашысты забілі старога.

Ахопленыя начной цемнатой, карнікі не змаглі выбрацца з балота і пачалі пускаць ракеты. Па іх партызаны і знайшлі ворагаў, затым атакавалі іх і знішчылі.

Тым часам усе атрады выйшлі ў тыл праціўніка і ў раёне вёсак Колкі, Гоцк, Святая Воля нечакана нанеслі моцны ўдар на яго падраздзяленнях.

16 верасня 1943 года Васілю Захаравічу было прысвоена воінскае званне генерал-маёр. Ён стаў адным з першых у Беларусі партызанскіх генералаў.

Прынцып ягона быў такі: партызан павінен узбройвацца, апрагнацца і карміцца за кошт ворага. 29 чэрвеня 1944 года Ваенны Савет 61-й арміі 1-га Беларускага фронту аддаў загад камандзіру злучэння генерал-маёру В. Каржу адрэзаць праціўніку шляхі адыходу Лохвы, Луцінца. Радыеграма БШП прадлісвала захапіць пераправы цераз раку Случ і ўтрымліваць іх да падыходу часцей Чырвонай Арміі.

Усяго за час вызваленчых баёў за Беларусь партызаны Пінскай вобласці забілі і ранілі 1034 і ўзялі ў палон 106 варожых салдат і афіцэраў, патапілі параход, збілі

самалёт, знішчылі 7 танкаў і 37 аўтамашын, пусцілі пад адхон 4 эшалоны з жывой сілай і тэхнікай.

Разбураны гітлераўцамі Пінск урачыста сустракаў пяцітысячную партызанскую армію. Наперадзе ішоў легендарны генерал Васіль Захаравіч Корж. Абдымкі, слёзы радасці. А прыкладна праз месяц Каржу было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Пасля цяжкага ранення (пры паездцы ў Мінск адбылася аўтамабільная аварыя) у 1944 годзе В. Корж працягнуў час (з 6.09.1944 па 31.03.1945) знаходзіўся на лячэнні ў шпітальных Мінска, Масквы, Цхалтуба.

Год Васіль Захаравіч быў слухачом Ваеннай акадэміі Генеральнага штаба. Пачала складвацца ваенная кар’ера, якую перарвала хвароба. 8 мая 1946 года вышаў загад аб пераводзе яго ў запас.

“У пачатку 1949 года я пайшоў працаваць намеснікам міністра па кадрах лясной гаспадаркі БССР. Лясы — прыроду я люблю ўсё жыццё. Да глыбіні душы палюбіў я і гэтую вялікую дзяржаўную гаспадарку, і людзей, кадры лясной гаспадаркі, дзяржаўную лясную ахову. І адчуваю, што быў небескарысным чалавекам на гэтым участку”. Аднак працаваў Васіль Захаравіч тут

Васіль Корж застаўся ў памяці народнай бяспрашным воінам, умелым арганізатарам калгасна-саўгаснай вытворчасці. Хлеб і вінтоўка сталі сімвалам ўсяго яго жыцця.

Нарадзіўся ён 13 студзеня 1899 года ў вёсцы Хорастава Мазырскага павета Мінскай губерні (цяпер Салігорскі раён Мінскай вобласці) ў сям’і сялян Захара Рыгоравіча і Алесі Фёдараўны. Вучыўся ў вясковай школе, дапамагаў бацькам па гаспадарцы. Яго юнацкія гады прайшлі на хвалі моцнага нацыянальна-вызваленчага руху, што разгарнуўся на акупіраванай тэрыторыі Заходняй Беларусі. У снежні 1921 года Васіль Захаравіч быў прызваны на службу ў польскае войска, бо ягоная вёска знаходзілася на тэрыторыі Заходняй Беларусі. Службу праходзіў у Познані ў 7-м артылерыйскім палку. Лічыўся надобранадзейным, цяпеў пабоі і здзекі ад афіцэраў. Скончылася тым, што непакорны салдат збег з вайскавай службы ў родны край, дзе ўступіў у партызанскі атрад К. Арлоўскага (Мухі). З таго часу лёсы гэтых незвычайных людзей цесна перапляталіся.

ня доўга — 4 гады. І апынуўся ў сваім родным Хораставе.

“Пасля вераснёўскага (1953 года) Пленума ЦК КПСС аб крутым уздыме сельскай гаспадаркі, намеснік міністра выказаў жаданне працаваць у глушы Палесся, дзе ні было ні чыгункі, ні шашы. Народ там жыў вельмі бедна. Калгас назвалі “Партызанскі край”...”

Пастаянныя клопаты, наведанне розных устаноў, бяссонныя ночы, асабісты працоўны прыклад на балотнай трасе, на меліярацыі, на ворыве і сябе, на ўборцы ўраджаю далі вынікі ў першы ж год старшынства В.З. Каржа, усялілі ў сэрцы сялян упэўненасць у поспеху.

Ужо ў 1959 годзе калгас “Партызанскі край” меў 8 мільёнаў прыбытку, будаваліся новыя дамы, школы, дзіцячыя сады і яслі. А сам ён жыў у пакойчыку пры калгаснай канторы, не меў адпачынку і выхадных. З боку здавалася, што сілы калгаснага ваяжана бязмежныя. Але па начах балела сэрца, шумела ў галаве. Ён нікому не скардзіўся на стомленасць, нікому не гаварыў, што бывае вельмі цяжка. І толькі 11 сакавіка 1961 года па запатрабаванні ўрачоў Васіль Захаравіч звяртаецца ў ЦК КПБ з просьбай замяніць яго на пасадзе старшыні.

...Калгасны сход працягваўся два дні. Усё прыпомнілі калгаснікі, прасілі не пакідаць іх, папрацаваць яшчэ. Восем разоў браў слова Корж, абяцаў дапамагачь парадзі, сачыць за справай калгаса...

Мінская кватэра Каржа пачала нагадваць калгасную гасцініцу. Да яго ехалі, як дадому. І кожны раз ён не толькі ўважліва слухаў расказы калгаснікаў пра іх справы, але, як і раней, хадзіў з імі ў міністэрства, на базы, здабываў угнаенні, запчасткі, насенне.

А справы ў “Партызанскім краі” ішлі не вельмі добра. Каржа прасілі прыехаць, дапамагчы разабрацца. І ў сакавіку 1962 года ён зноў прымае калгас пад сваю руку.

Яшчэ тры гады сеў і жаў, асушаў балоты, будаваў фермы і школы, угнойваў палі, будаваў дарогі генерал, Герой Савецкага Саюза, член ЦК КПБ, дэпутат Вярхоўнага Савета рэспублікі Васіль Захаравіч Корж.

У 1967 годзе канчаткова зваліла Васіля Захаравіча Каржа цяжкая хвароба. 5 мая спынілася сэрца легендарнага партызанскага ваяжана, руплівага гаспадара палёў, да канца адданага свайму народу.

Удзячныя землякі паставілі яму помнік у цэнтры роднай вёскі Хорастава, яго імя носіць калгас. Яго імем названы вуліцы ў Мінску, Пінску, Салігорску, Давыд-Гарадку, Луцінцы, Століне, вёсцы Макава Ганцавіцкага раёна, Хораставе, плошча ў рабочым пасёлку Мікашэвічы Луцінецкага раёна, сярэдняя школа ў Пінску. Гордым імем легендарнага чалавека быў названы адзін з караблёў савецкага флоту.

Пахаваны Васіль Корж у ўсходніх могілках у Мінску.

М. БАНДАРЭНКА,
кандыдат гістарычных навук

ЖЫЦЦЁ

З ВІНТОЎКАЙ І ЗА ПЛУТАМ

ЦІ ЧЫТАЕЦЕ ВЫ ТВОРЫ СУЧАСНЫХ БЕЛАРУСКИХ АЎТАРАЎ ДЛЯ АСАБІСТАГА ЗАДАВАЛЬНЕННЯ?

Кастусь Кляпніцкі,
паэт, г. Мозыр:

— Канечне чытаю. На жаль, кнігарні нашага горада не прадстаўляюць усе сучасныя выданні, што выходзяць у дзяржаўных выдавецтвах, не кажучы ўжо пра прыватныя, дзе кнігі выходзяць малым накладам. Але, бывае заказваю

А, вось... Калі мы з дачкой ездзім (ужо некалькі гадоў запар) адпачываць у Крым, дык разам з томікам Пастэрнака, Цвятаевай ці Мандэльштама бяром томік каго-небудзь са сваіх паэтаў. Гэта наша правіла.

Уладзімір Кавальчук,
студэнт:

— Мы з сябрамі ўсю сучасную літаратуру ведаем лепей, чым любы член Саюза пісьменнікаў. Проста мы сядзім у Інтэрнеце і чытаем беларускія сайты. Жадаем і вашай газеце часцей туды заглядаць ды друкаваць моладзь.

чытаць яго, цытаваць, дзеціям сваім раіць прачытаць, перадаваць з пакалення ў пакаленне. Калі аўтар аб'яднае вакол сябе, здолее засведчыць годнасць свайго народа, адзінства яго. І калі гэтага аўтара будучы чытаць ва ўсім свеце, як адметнага беларускага пісьменніка, які расказвае пра адметную беларускую нацыю (заўважце: я не кажу — лепшую за іншых нацыю, бо гэта проста фашызм). Таму пісьменніцкая праца адпавядае дзейнасці місіянера. А ў нас што, ёсць сучасныя місіянеры? Ёсць тыя, хто адмаўляе, хто хоча чаго-небудзь іншага, да прыкладу, умоў жыцця, заробкаў, улады. А вось місіянерства якраз і не разбурэнне, а стварэнне...

Алесь БАДАК,
пісьменнік:

— Не толькі чытаю, але і перачытваю. Паэзію — у залежнасці

ПІСЬМЕННІКІ—

кнігі, а бывае і сам еджу ў сталіцу на кніжныя развалы. Збіраю серыю перакладаў, якія здаўна друкуе "Мастацкая літаратура". Але люблю чытаць першыя кнігі паэтаў і празаікаў, — гэта захапляльны працэс. Дзякуючы гэтым кнігам я набываю сяброў, аднадумцаў і нават... настаўнікаў. Бо ўсе мы — творцы — вучымся і адзін у аднаго.

Любоў мая да беларускай кнігі пачалася пасля прыезду ў нашу школу (а тое было гадоў 9 — 10 таму) прафесійных пісьменнікаў. Пасля мы стварылі літаратурны гурток, выдавалі міні-газету са сваімі творами, друкаваліся ў раёнцы. Так што любоў да літаратуры засталася не толькі ў мяне. Некаторыя сябры з'ехалі з родных мясцін, але мы перапісваемся, хто і дагэтуль дасылае свае творы, а хто проста цікавіцца творчасцю сяброў ды расказвае пра тое, што цікавага прачытаў, раімся адзін з адным... Карацей, хацелася б пажадаць сённяшнім вучням паболей сустрэч з пісьменнікамі. Як бачыце, гэта вельмі важна.

Кірына Напрэенка,
урач-пульманолог:

Кнігі, жывалі і спорт — мая галоўная радасць, гэта тое, што дае стымул для паўнаважнага жыцця. Шчыра прызнаюся, што беларускамоўныя кнігі чытаю значна радзей, чым рускамоўныя, але задавальненне атрымліваю не меншае. Вельмі люблю родную паэзію, у нас выдатныя паэты: Купала, Гілевіч, Барадулін, Дранько-Майсюк і іншыя. Многа таленавітай моладзі. Дарэчы, я сама і з сябрамі хаджу ў тэатр "Зніч", калі там літаратурныя пастаўкі.

АРАТАІ? МІСІЯНЕРЫ?

Алег ЖДАН,
пісьменнік:

— Так, чытаю і вельмі шмат, бо працую ў часопісе "Всемирная литература", шукаю што-небудзь асабліва цікавае для перакладаў. І часам знаходжу! Вось, дарэчы неардынарная апавесць Вольгі Куртаніч "Блудница или Красная Шапочка из Швальмштатта". Добрае ўражанне пакінула і навела Святланы Лобач «Задержаться на этом свете», напісаная з такім веданнем жыцця і спачуваннем да чалавека, што пры чытанні мяне адольвалі то радасць, то нейкі адвечны сум.

Мяркую, што ў 2004 годзе гэтыя творы з'явіцца на старонках нашага часопіса. Шкада, праўда, што выходзіць мы цяпер будзем толькі раз на два месяцы...

Ігар СІВІЦКІ,
прадавец на рынку:

— Вы думаеце, калі я тут гандлюю садавінай, дык і кніжак не чытаю? І беларускія часам праглядаю, мне сябар прыносіць. Ён, дарэчы, сам друкуецца ў вашых часопісах... Вось што я вам скажу: класная кніга — гэта калі натоўп стане народамі. Не разумееце? Калі натоўп пацягнецца за аўтарам, пачне

ад настрою, таму сёння гэта можа быць Леанід Дранько-Майсюк, а назаўтра Алесь Разанаў і г.д.

Проза патрабуе большай уседлівасці, і браць у рукі новы раман ці вялікую апавесць (не толькі беларускія) даводзіцца не так і часта, у асноўным гэта не дужа аб'ёмныя рэчы. Але, у любым выпадку, стараюся не прапусіць таго, што друкуюць Андрэй Федарэнка, Барыс Пятровіч, Адам Глобус, Алесь Наварыч — і гэты спіс імёнаў можна доўжыць. Цяпер вось узяўся за новую рэч Алесь Пашкевіч (пакуль у электронным выглядзе), і чакаю, пакуль рэалізуецца на паперы хоць бы палова з задуманага Раісай Баравіковай, якая ў сваіх апавяданнях удала спалучае рэалістычна-бытавое і містычнае.

Кацярына БАГДАНЧУК,
студэнтка:

— Не, амаль не чытаю. Нягледзячы на тое, што беларуская мова мне заўсёды падабалася, не ўсе творы сучасных беларускіх аўтараў выклікаюць у мяне пры чытанні такія ж пачуцці, як творы рускіх пісьменнікаў. Калі і чытаю беларускую літаратуру для асабістага задавальнення, дык толькі вершы.

Падрыхтавала Вольга КУРТАНІЧ

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг (ад рэдагавання рукапісу да выдання і распаўсюджвання кніжнай прадукцыі);
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-85-25.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk @ lim. by

Кнігі "Мы — беларусы" і "Чырвоную кнігу для дзяцей" можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны аддзела маркетынгу: 284-66-71; 284-84-62.

Мы — беларусы

ХТО МЫ БЕЗ ПРЫРОДЫ, БЕЗ ЯЕ КРАСЫ?

ЧЫРВОНАЯ КНІГА

Кожны год у выдавецтвах нашай краіны выходзіць нямала кніг, якія адрасаваны юным чытачам. Усе яны па-свойму арыгінальныя, але "Чырвоная кніга для дзяцей", якую выдала Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" ў гэтым шэрагу самая незвычайная. І раней падобных кніг у нашай краіне, а магчыма, і ў цэлым свеце, не выходзіла. Пад вокладкай, якая напамінае "Чырвоную кнігу" сабраны казкі беларускіх пісьменнікаў пра расліны, звяроў і птушак, якія яшчэ дзясцігоддзе, два, тры таму жылі на нашай зямлі, добра сябе пачувалі на ёй, а сёння знікаюць, ці ўжо амаль зніклі, і ўсе яны, неадкладна патрабуюць нашай апекі, нашага агульнага клопату. У тым ліку — і юных грамадзян Беларусі. А каб юны чытач мог больш-менш дакладна пазнаць, рэдкаю расліну ці жывёліну, аб якой ідзе гаворка ў творы, у кнізе змешчаны каляровыя ілюстрацыі.

Аўтары кнігі, добра разумеюць, што дзеці — самыя шчырыя і патрабавальныя чытачы. І — самыя дапытлівыя. Ды і аўтар "партрэтаў" жывёл і раслін мастак В. Дударанка — таксама гэта разумее. Больш таго, ён яшчэ цудоўна разумее і пісьменнікаў, якія словамі партрэт той "малююць". І сталася так, што гэтую кнігу хочацца чытаць з першага і да апошняга радка...

Вось яны, толькі некаторыя насельнікі кнігі... Шэры журавель, балотная чарапах, меч-трава звычайная, чарнакорань пурпуровы... Не ведаю, як хто, а я пра іх раней не чула. Хіба што пра шэрага жураўля, якога, між іншым, мне пашчасціла бачыць, на Магілёўшчыне, у

Кіраўскім раёне на яго мяжы з Рагачоўскім, у басейне ракі Друць. Не ведаю, дзе сваіх "героў" бачылі аўтары кнігі, можа, у іншых кутках зямлі нашай, а можа, і прыдумалі свае сустрэчы з імі, але ж толькі яны пра іх расказваюць цікава. Напрыклад, жабяня Квыш-Квыш Раісы Баравіковай, здарылася так, аднойчы апынулася дзе б вы думалі? Ды на гарадскіх вуліцах. Яно катаецца на трамваі, ласуецца марожаным, бачыць людзей, дамы. Словам, перад ім — зусім іншае жыццё, чым на прыродзе. І, пабыўшы сярод людзей, шмат пабачыўшы, Квыш-Квыш разумее, што жыць яно павінна ў сваім родным балочце. І яно вяртаецца дамоў... А мне падумалася, чытаючы гэтую казку вядомай пісьменніцы: сапраўды, як часта мы не заўважаем, што нават сярод асфальтаваных дарог і шматпаварожных дамоў вакол нас прыроды. Забываемся пра яе, таму часам так лёгка, хоць і ненаўмысна, можам растрываць мураша, птушынае гняздо, або наехаць на веласіпедзе на такое ж жабяня, як Квыш-Квыш!

Пісьменніца Людміла Рублеўская прапануе юным чытачам свае творы ў цыкле "З казак бабулі Юстыны". Напісаны яны ў форме легенд-паданняў, праз якія і паведамае нам аўтарка гісторыю ўзнікнення і прыгод той ці іншай жывёлы або расліны. Напрыклад, ці ведаеце вы адкуль з'явілася назва кветкі ладдзян?.. І я не ведала. Аказваецца, шмат гадоў таму "...на берагах ракі, там, дзе патанулі варожыя ладзі, з'явіліся нябачаныя раней кветачкі з вострымі пялёсткамі, нібыта скрываўленымі ўнутры, і людзі пачалі казаць, што гэта душы тых, хто плыў на ладдзях..." Адсюль і назвалі кветку ладдзян.

Кветка ж ладдзян занесена ў "Чырвоную кнігу", яна ні ў якім разе не павінна знікнуць, бо без яе пабуднее наша прырода.

Згодна з казкай Міхася Пазнякова чорныя буслы былі белямі. Толькі аднойчы сталася так, што адна бусліха трапіла ў палон да злага чалавека. Вырвалася ж яна адтуль праз комін, ад гэтага і стала чорнай. І дзеткі ў яе

сталі нараджацца чорнымі, такімі ж, як яна... Падумалася, сапраўды, злымі бываем толькі мы, людзі. А вось звяры, птушкі, расліны, у тым ліку і кветкі, канечне, ды ўсялякія казюргі, што "насялілі" "Чырвоную кнігу для дзяцей", апынуліся на мяжы свайго выжывання перш за ўсё "дзякуючы" нам, людзям. Самі ж звяры і расліны жылі і жывуць па сваіх законах, створаных прыродай. А там — усё мудра, усё прадумана, усё як мае быць. Дык ці мае мы, людзі, права бяздумна ўмешвацца ў жыццё прыроды, парушаць яе гармонію?..

Пра гэта думаеш і чытаючы творы Яўгена Хвалей. З яго казкі "Фараон і Махаон", напрыклад, можна даведацца аб тым, што яркі матылёк Махаон быў на беларускіх зямлях калісьці фараонам сярод матылькоў. Яму ўсе падпарадкоўваліся. Ды аднойчы матылькам надакучыла гэта. І вось застаўся Махаон адзін. Словам, падумай пра свой характар і ты, чытач, каб аднаму не застацца.

Казка паэта Віктара Шніпа "Пугач" вяртае нас у далёкае мінулае. Аўтар распавядае нам гісторыю каханя князёўны Марысі і пастушка Алеся. Падобных гісторый пра каханне "няроўных" увогуле шмат. Але гэта — асобная: у паэта сваё бачанне такой гісторыі — і хай кожны чытач, прачытаўшы твор, таксама па-свойму ўбачыць яе.

І яшчэ адзін тонкі лірык (хаця ён жа — таксама цудоўны празаік) Віктар Гардзеі чаруе нас у гэтай кнізе сваім вершаваным радком.

*Прыйдзе час, калі ў глушы лясной
Азалеюць на дажджах каліны
І ў нябёсах за прыціхай Цной
Адзавецца смутак жураўліны.*

Так паэт піша аб шэрым жураўлі. Вядома, гэта сапраўдная паэзія. І хай "смутак жураўліны" кране сэрца кожнага з нас, каб мы зразумелі, што і жураўля, і кветку, і травінку берагчы трэба. Бо хто ж мы без іх, без прыроды, без яе красы?

Пацвярджаюць гэтую думку сваімі казкамі і паэт Уладзімір Мазго, і празаік Віктар Праўдзін.

Загорнута апошняя старонка "Чырвонай кнігі для дзяцей". І адчуваеш вялікую ўдзячнасць РВУ "Літаратура і Мастацтва", за тое, што яна зрабіла вялікую справу — праз казкі звярнула да юных грамадзян нашай краіны з заклікам выступіць на абарону прыроды, яе расліннага і жывёльнага свету.

Вольга ЛЕШЧАНКА

У ПОЛІ ЗРОКУ НАТАЛЛІ ДЗЯНІСАВАЙ

У Маскве ў серыі "Славянская поэзія XX — XXI" пабачыла свет анталогія беларускай паэзіі "Из века в век". Укладальнікі — Аляксандр Кажадуб і Любоў Турбіна. У кнізе змяшчаюцца творы больш сотні паэтаў, ад Уладзіміра Караткевіча да Аляся Туровіча, і адлюстроўваюць вялікі прамежак часу — ад канца 50-х — 60-х гг. да сучаснасці.

Значнасць анталогіі ў тым, што яна стаіць на мяжы дзвюх літаратур — беларускай і рускай, лучыць дзве ментальнасці, культуры, літаратурныя традыцыі. Тут ёсць, напрыклад, выдатны пераклад вершаў Ніла Гілевіча і Анатоля Вяцінскага, зробленыя Б. Спрычанам. І. Бурсаў вельмі ўдала пераклаў "Ручнікі" Веры Варбы, В. Ліпневіч — пунціры Аляся Разанава, няблага перакладзены творы Дануты Бічэль (перакладчык Т. Ляйко), Генадзя Бураўкіна (перакладчык Ф. Яфімаў) і інш.

Заўсёды хочацца, каб пераклад быў створаны беражліва ў адносінах да арыгінала, захоўваў яго асноўныя стылістычныя рысы, ідэйна-вобразную структуру і нацыянальную адметнасць.

Гэта асабліва важна, калі перакладаецца такі твор, як "На Беларусі Бог жыве" Уладзіміра Караткевіча. Пераклад, ажыццёўлены Г. Кісялёвым, у цэлым неабліж, відаць, што перакладчык імкнуўся да найбольшай дакладнасці, адэкватнасці ўзнаўлення верша па-руску. Але ўсё ж такі штучнымі ў агульнай плыні рускай мовы падаюцца беларусізмы "жыве", "вораг", калька "предвечный" — словы, якім не цяжка было знайсці больш удалыя адпаведнікі:

"На Беларусі Бог жыве", —
Так кажа мой проты народ.
Тую праўду сцвярджае
раса ў траве

І адвечны зор карагод.

"На Беларусі Бог жыве", —
Так гаворыць
мой проты народ.
Падтверджае ту праўду
роса в траве

і, адпаведна, нашай літаратуры. Вось, напрыклад, верш Сцяпана Гаўрусёва ў перакладзе А. Дракахруста:

Рамонкавы хлопчык,
у джунглевых травах
на плечы,
Ты пырхаеш зранку
у красках
накштат матыля...

Зелены мальчышка,
бежыш ты
ромашковым лугом —
И солнцем обласкан,
и радостным
ветром обдут...

Яркі, арыгінальны вобраз недаравальна блякне. Губляе сваю метафарычнасць, а набывае банальнасць і каструбаваць. Да ўсяго яшчэ адразу прыгадваюцца зялёныя чалавечкі і ўзнікае непатрэбная двухсэнсоўнасць. Як у такім выпадку выглядае аўтар арыгінала?

Цікава, якімі мерка-

на актуальную чарнобыльскую тэматыку.

Між іншым, з зоркамі наблытаў і М. Стрыгалёў пры перакладзе верша "Час спеласці" Вольгі Ігатавай:

Планет мігценне...
Утрымайце, крылы!
А на шчацэ —
світальны подых дня...

Зовут планеты: придержите,
крылья...
Лучем на щеку
падает звезда...

Вось гэта вобраз! Чым не пародыя (да таго ж кепская). Увогуле, названы верш у перакладзе так пераўвасабляецца, што ў ім нельга ўбачыць ні стылю паэтыкі, ні яе вобразнасці, ні нават першапачатковага сэнсу:

Успомняцца з паблаглівай
усмешкай
Юнацтва неразважлівыя дні,
Гадзіны страт...
Але віецца сцежка
І нікне ў невядомай глыбіні!

раў Рыгора Барадуліна (перакладчык В. Тарас), Леаніда Дайнекі і Сяргея Панізініка (усё той жа М. Стрыгалёў) і інш.

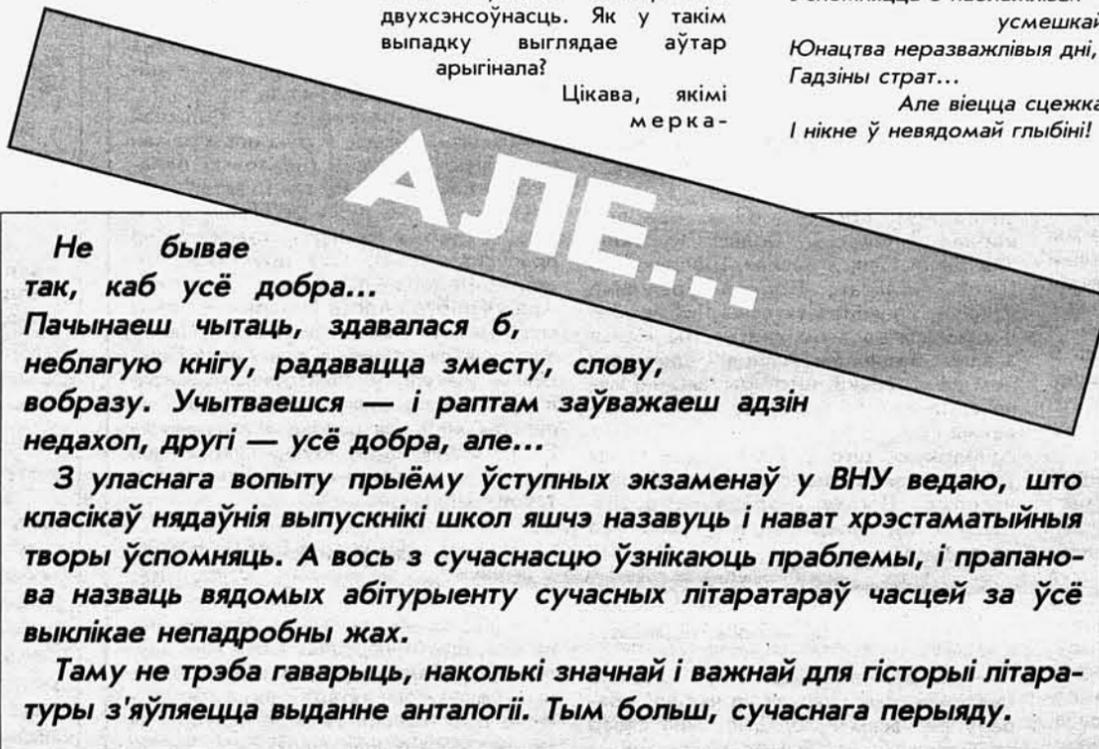
Выдаць на рускай мове зборнік сучаснай беларускай паэзіі і тым самым прадставіць яе перад усім славянскім светам — вялікая і пачэсная справа. Выданнем такой анталогіі сапраўды можна ганарыцца, але многае засмучае...

Як гэта ні здзіўна, складваецца ўражанне, што ў параўнанні з сучаснасцю старажытнасць мы ведаем намнога лепш. Магчыма таму, што яна застаецца нязменнай, можна сказаць, манументальнай і да яе заўсёды можна вяртацца і спакойна вывучаць. Тады як сучасная літаратура — з'ява пераменлівая, хуткаплынная і нават непрадказальная, бясконца патрабуючая ўвагі. Але толькі і на старажытнасць нельга забывацца.

"Анталогія даўняй беларускай літаратуры: XI — першая палова XVIII стагоддзя" пад рэдакцыяй В. Чамярыцкага — вынік ґрунтоўнай, плённай працы па ўпарадкаванні старажытных тэкстаў. На сённяшні дзень гэта самае поўнае навуковае выданне найлепшых здабыткаў нашай пісьмовай культуры. Яны размеркаваны па асноўных культурна-гістарычных эпохах (Сярэднявечча, Адраджэнне, Барока), жанрах (агіяграфія, летапісанне, дзелавое пісьменства, паэзія, проза, драматургія). Кожны значны твор суправаджаецца кароткай прадмовай і тлумачэннем, асобна даюцца звесткі пра аўтараў. Тут можна знайсці вядомыя творы Ф. Скарыны, М. Гусоўскага, С. Полацкага і менш вядомыя — "Дыярыш" Афанасія Філіповіча, вершы Францішкі Уршулы Радзівіл і г.д.

"У цэлым жа, — цытую з прадмовы, — пададзеная ў анталогіі шырокая і багатая, хоць і далёка не поўная, панарама пісьмовай спадчыны Беларусі даўняга перыяду наглядна паказвае вельмі своеасаблівы і няпросты шлях айначыннага мастацкага слова на працягу стагоддзяў".

Зрэшты, любыя анталогічныя выданні лепш, чым ніякія, і нават ад самых лепшых, мусіць, нельга чакаць бездакорнасці і дасканаласці. І таму заўсёды ёсць магчымасць сказаць "Але..."

Не бывае
так, каб усё добра...
Пачынаеш чытаць, здавалася б,
неблагую кнігу, радавацца зместу, слову,
вобразу. Учываешся — і раптам заўважаеш адзін
недахоп, другі — усё добра, але...

З уласнага вопыту прыёму ўступных экзаменаў у ВДУ ведаю, што класікаў нядаўнія выпускнікі школ яшчэ называць і нават хрэстаматыійныя творы ўспомняць. А вось з сучаснасцю ўзнікаюць праблемы, і прапаноўва назваць вядомых абітурыенту сучасных літаратараў часцей за ўсё выклікае непадробны жах.

Таму не трэба гаварыць, наколькі значнай і важнай для гісторыі літаратуры з'яўляецца выданне анталогіі. Тым больш, сучаснага перыяду.

И предвечный
звезд хоровод.

А як давядзе,
то ёсць нам дзе
І ворага ўтапіць.

А как доведется,
то есть нам где
И ворага утопить.

Ёсць у анталогіі намнога больш недасканалыя пераклады, некаторыя з якіх выклікаюць часам здзіўленне, часам прыкрасць, іранічную ўсмешку. У любым выпадку яны працягваюць не на карысць арыгіналаў

ваннямі кіраваўся А. Стрыгалёў, наступным чынам перакладаючы радкі Віктара Гардзея:

Шлях бяжыць праз лугавіны,
Дзе чарнобыль парасце.

Путь бежит по луговине,
По Чернобылю —
к звезде...

Асабіста мне тут зноў прыгадваюцца абітурыенты, якія, маючы на ўвазе словы "чарнобылем не зарасцеш", гавораць, што славыты верш Уладзіміра Дубоўкі "О Беларусь, мая шыпшына" напісаны

Вглядись —
и снисходительной улыбкой,
Как лунью юнь,
себя в ней повстречай.
Беспечной, юной —
встречи и ошибки,
На стежках жизни —
радость и печаль...

Чытаючы падобнае, проста жахаешся ад таго, як можна спрасціць і збядніць верш пры перакладзе, ператварыўшы яго проста ў рыфмаваны набор слоў, або "варыяцыі на тэму".

Больш ці менш значныя пралікі ёсць у перакладах тво-

ПРАЯВЫ НЯБЭСНАГА ЗНАКА

У літаратурным жыцці Гарадзеншчыны адбылася значная падзея — выйшаў у свет другі нумар альманаха "Нябёсны знак", заснаваны вядомай паэтэсай, сябрам Саюза беларускіх пісьменнікаў, сябрам Саюза журналістаў Марыяй Шаўчонак.

Новае выданне значна адрозніваецца ад папярэдняга не толькі больш якасным знешнім выглядам, але і зместам. У яго ўвайшлі творы амаль трыццаці аўтараў. Многія імёны добра вядомыя гродзенскаму чытачу па першым зборніку "Нябёснага знака" і перыядычным друку. Гэта Раіса Байкова, Браніслаў Ермашкевіч, Святлана Маглыш, Мікалай Спорнік, Чэслава Мулярчык, Таццяна Сучкова, Васіль Хандожка. Але тым і цікавіць "Нябёсны знак", што кожны раз адкрывае-высвечвае новыя паэтычныя праявы.

На гэты раз дэбютвалі на старонках выдання Алена Федарэнка — навучэнка

Гродзенскага музычнага вучылішча, Вікторыя Шостка — аўтар і выканаўца ўласных песень, Ганна Сербул, якая стварыла ў сваіх маленькіх постмадэрнісцкіх апавяданнях вельмі аб'ёмныя бачныя вобразы, даступныя толькі добра разгайданаму ўяўленню.

Не абышоў сваім сакраментальным зьяннем "Нябёсны знак" сямейныя паэтычныя дынастыі. З захваленнем чытаюцца вершы Фаіны Ігнатаўны Самойлы, былой настаўніцы, жыхаркі вёскі Бандары Гродзенскага раёна і яе дзяцей — Галіны і Валянціна. Ларыса Вяруціна "Пруткагляд" таксама завітала ў альманах не адна. Аўтарка цікавых апавяданняў і кнігі прозы пазнаёміла аматараў паэзіі і прозы са сваімі дочкамі — Аленай Вяруцінай, перакладчыцай мастацкай прозы і Вікторыяй Мажаевай, паэткай, аўтарам двух паэтычных зборнікаў. Маці і сын — Святлана Якаўлеўна і Максім Пархамчукі — такса-

ма ўпершыню ў нумары. Іх вершы — гэта тэксты аўтарскіх песень, якія яны цудоўна выконваюць пад уласны гітарны акампанемент.

Бард, мастак (працуе эканамістам) Анатоля Апанасевіч прадстаў у альманаху ў новым амплуа — выступіў з паэтычнай прозай пад назвай "Апошні гімн каханню".

Віктар Баранчык добра ўпісаўся ў агульны строй з лірычна-гумарыстычнымі мініяцюрамі і вершыкамі для дзяцей.

Трэба адзначыць і цікавую асобу, настаўніцу з трыццаціпяцігадовым стажам працы ў школе, маці пяцёрых дзяцей і бабулі дзевяці ўнукаў — Галіну Мікалаеўну Каток. Магчыма, таму і не згасе ў сэрцы жанчыны святло, што шануе яна слова, імкнецца "спазнаць свае вытокі, знайсці мінулага сляды".

Новымі цікавымі нізкамі вершаў парадвалі чытачоў і вядомыя ў літаратурным коле аўтары — Віктар Андрыянаў, Андрэй Гайса, Ганна Дробатава, Аляксандр Канаковіч, Пётра Купа, Ірына Пятрова.

І, зразумела, не абышлося без пранікнёна-філасофскай лірыкі песень Ігара Мдзінарада і Зміцера Бяззубіка.

На прэзентацыі альманаха, якая адбылася нядаўна ў зале абласной бібліятэкі імя Я. Карскага, прысутнічалі не толькі аўтары, але і шматлікія госці, прыхільнікі літаратуры, радыёкарэспандэнты.

Шмат добрых слоў выказалі ў адрас "Нябёснага знака" і яго ўкладальніка, Марыі Шаўчонак, паэт Юрка Голуб — нядаўна абраны на пасаду сакратара Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў, Тэрэза Белавусава — віцэ-прэзідэнт гродзенскага клуба творчай інтэлігенцыі, Любоў Турмасова — загадчык аддзела краязнаўства абласной бібліятэкі імя Я. Карскага і іншыя.

Прыемнай нечаканасцю для ўсіх стала выступленне на вечарыне вядомых беларускіх пісьменнікаў з Мінска — Ірыны Качатковай і Лідзіі Савік. Яны гораца падтрымалі пачынанні гродзенскіх літаратараў, адзначылі станоўчыя зрухі ў выдавецкай справе і дзейнасці пісьменнікаў.

Людміла КЕБІМ

АНТАЛОГІЯ

АЛЬМАНАХІ

За творчасцю Юрыя Станкевіча сачыць прыемна. Яна адметная ў сучаснай беларускай літаратуры. Яго прозу пазнаеш адразу. Як адразу і вызначаеш яе ідэйны настрой. Гэта філасофска-змрачэная спроба асэнсавання рэчаіснасці. Мінупай і сённяшняй. У залежнасці ад мастацкай задачы. Зліццё часавых планаў адчуваеш інтуітыўна. І яно заўсёды набывае сумна фінальную перспектыву. Пацвярджэннем таму — чатыры кнігі пісьменніка:

"Лул" (1989), "Анёлы на бальшаку" (1993), "Армагедон — 1895" (2000) і "Любіць ноч — права пацуюку" (2000).

Часопіс "Полымя" ў сёмым нумары за 2003 год змясціў чарговую аповесць Ю. Станкевіча. У кароткай, як заўжды, форме ён здолеў закартаваць актуальныя праблемы Часу. "Апладненне ёлупа" — гэта мастацкі дакумент быцця народа; праз асобу галоўнага персанажа аўтар даследуе яго духоўны пульс, гістарычную свядомасць. Таму зусім заканамерна, што такія паняцці, як "чалавек і гісторыя", "чалавек і сістэма", набываюць тут першаснае значэнне.

Менавіта тады герой зразумеў, што пад гранітнай абалонкай можа цепліцца... жыццё. Так, людзі самі "апладняюць" іх, сваёй найўнявей адухаўляюць камень, надаюць яму магічныя сілы, і ёлуп, атрымліваючы магутную энергетыку чалавечай пакары і прыніжанасці, пачынае валадарыць іх розумам, рэшткамі здаровай свядомасці. Усвядоміўшы гэта, Марка прыйшоў у жах. Апладнёны ёлупы робяць з людзей замбіраваны натоўп. І вырвацца з яго могуць толькі такія, як ён. Аднак у гэтым выпадку ім наканавана адзінота, адчуванне пустаты вакол сябе, а ў той сістэме, дзе жыві Марка, — яшчэ і смерць.

Аўтар рашуча паўстае супраць любых ідалаў, бо нават ненаўмыснае іх стварэнне, а тым больш — наданне ім уяўнай велічы, духоўнай сілы гіпнозу, абарочваецца супраць чалавека, робіць з яго служку-выка-

прычым даволі маштабнай, праблемы. Верагодна, нехта са мною не пагодзіцца. Але Станкевічаў выраз "і я выпіўся ў яе", неаднаразова выяўлены ў творы, моцна засеў у галаве. І "глушыць" сур'езнасць узнятых пытанняў. Магчыма, гэта зроблена свядома, магчыма, так і павінна быць, бо нішто чалавечы, як вядома, нам не чужое — я не ведаю. Падкрэслію: гэта ўражанне чытача, а не крытыка. Не хацелася б, каб у першага ў галаве толькі і засталася гэтыя неаднаразовыя ўліванні: "Хвіліны праз тры я, здрыгаючыся, бурна выпіўся ў яе";

"Мы ляжалі голыя на ложку... Клаўдзія закінула на мяне сваю доўгую нагу, потым села, ашчаперыўшы мае сцёгны і сціснуўшы зубамі вялікі палец маёй левай рукі, які пачала смактаць... урэшце яна ўся затрымцела, ловячы аргазм, вочы яе злёгка прыжмурыліся і заслапілі пажадлівай павалокай, я неўзабаве зноў выпіўся ў яе...";

"...у свае "крытычныя" дні яна з задавальненнем ужывае аральны кантакт...";

"Ногі яе распусніліся, я перамясціўся паміж іх і ўвайшоў у яе. Праз некалькі хвілін яна сутаргава затрымцела ў маіх абдымках, а пасля мы змянілі позу...";

"... Клаўдзія павярнулася спінай і падкурчыла калені да жывата, і я ўвайшоў у яе вільготную гарачыню... я ніяк не мог спыніцца... яна часта мяняла позы, і ўрэшце спынілася на аральным варыянце — я так і выпіўся ў яе" і г.д.

У-у-х! Добра, што хоць ужо не бурна, я больш не вытрымаў бы такой празмернасці...

А давайце ўгадаем сцэну ля Маўзалея, калі Марку нясцерпна захацелася авалодаць маладой дзяўчынай. Жаданне цалкам зразумелае і нармальнае. Але ці можна пры гэтым "знаходзіцца ў стане эрэкцыі", нібы нагадваючы сабою самі ведаецца што? Вядома, што эрэкцыя (даруйце за натуралістычны дэталь) — павелічэнне канкрэтнага (і толькі яго!) органа ў мужчыны ў стане сексуальнай узбуджанасці...

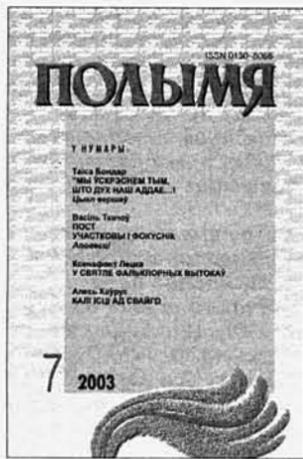
Але пакінем прыдзіркі малавядомага крытыка за кадрам. Факт той, што апавесць з яе гісторыка-філасофскай акцэнтацыяй атрымалася. Думаю, пэўную ролю тут адыграла і прадуманая кампазіцыя: падзел на кароткія часткі, што паскарае дынаміку чытання. І калі б не прывязанасць твора да канкрэтнага часу і канкрэтнай краіны, апавесць Ю. Станкевіча можна было б аднесці да ліку антыутопіі (узгадаем творы Дж. Оруэла "1984", А. Адамовіча "Апошняя пастараль" і інш.).

Неабходнае "рэзюме". Паводле аўтара, падзенне краіны пачынаецца тады, калі не ўлічваць вопыт мінулага, руйнаваць храмы, "апладняць" невядома што... Таму і звяртаецца пісьменнік да чытача эпіграфам, узятым з твора любімага лацінаамерыканца Карласа Кастанэды: "Бога пагражае нам ужо шмат стагоддзяў запар, але гэта нічога не змяняе".

Улічым гэта?..

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ

ЗНІШЧАЮЧЫ ІДАЛАЎ

зробіў выбар і цяпер адказвае за гэта... дэрэмнымі былі высілкі па ажыўленні незлічоных ёлупаў навокал... прайшлі ўпустую яго мары і жаданні. Нічога не варта чаго-небудзь, і так было, і так будзе — вось у чым праўда. І жыццё, і ўсе веды, якія тлумачаць гэтае жыццё, — усё мана, а само яно зноў-такі ўпіраецца ў пустэчу, у бездань, і не мае аніякага сэнсу. Чалавек — подлы. Так было і, магчыма, будзе заўсёды, і ніхто не пераканае яго ў адваротным, а ўсе міфы, якія распаўсюджваюць вакол яго, — пустата. Пустатой вее адусюль, усё ахутана ёй, ды яшчэ маной. А хто бацька маны і сам першы падманшчык, нам разгадаць пакуль не дадзена? бо гэта ўжо справа, далёкая ад шляхоў чалавека... Так экзістэнцыяльна разважае жыхар самай шчаслівай краіны ў свеце...

Ю. Станкевічу ўдалося некалькімі штырхамі абмаляваць "філасофію" той эпохі: "Неяк незвычайна паўсюдна надыйшоў ужо зусім варты жалю час — час баязліўцаў, зайздроснікаў, стукачоў і паклёпнікаў, — і людзі навокал існавалі варты жалю: баязлівыя і драбелівыя — можна было толькі са скрухай гадаць, якое патомства яны дадуць на будучыню, і чаго яна будзе варта, тая будучыня, пасля засмечвання наваколя такімі вось прабы-вальнікамі.

Гэта быў час адзіноты... час амярцвення людзей і адпаведнага станаўлення ёлупаў". А яны ўзвышаліся паўсюль, гранітныя, мармуровыя, бронзавыя. Сапраўдныя ж паганскія ідалы "гнілі і прэлі ў балотах". Але яны нашмат саступалі новым...

Марка памятае каменнага ёлупа, знойдзенага некалі паблізу ягонай вёскі. Сцэна сустрэчы з ім мае сімвалічнае значэнне.

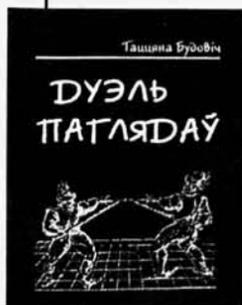
наўцу пачварных ідэй-фантомаў. І гісторыя, упэўнівае сваім твораў Ю. Станкевіч, яскравае таму пацвярджэнне. Асабліва тая, нядаўняя, якая, як заўсёды, нікога нікому не вучыць.

Праз усю апавесць скразной лініяй праходзіць някое пытанне: "Ды хто ж робіць гісторыю?". Апладнёны людской верай ёлупы, а можа, іх даўнікі ў чалавечым абліччы? Ці народ, які сам іх стварае, а пасля ім верыць і баіцца іхняга гневу? Доўгая паўза...

Адметна, што ўвесь дзяржаўны абсурд падаецца вачыма звычайнага чалавека, які разабраўся, што да чаго, і моўкі здзекуецца з грандыёзнай ідэі. Ён вырашае абрынуць узвядзенага ў будучым ёлупа ўніз, паказаўшы тым самым сілу звычайнага "вінціка" сістэмы. З гэтай мэтай Марка паўху ўносіць праўкі ў чарцяжы...

Паколькі Ю. Станкевіч увёў у кампазіцыю апавесці дзённік, відавочна, што разам з сур'езнымі думкамі будучы суседнічаць чыста бытавыя, інтымнага, так бы мовіць, плану. І гэта натуральна. Аўтар умее па-мастацку прыгожа апісаць працэс кахання. Але загавадка ў тым, што часты паўтор інтымных сцэн, апісанне механізму сексу адцягвае ўвагу чытача ад асноўнай,

СРЭБРА ПАЭЗІІ

Зборнік вершаў Таццяны Будовіч "Дуэль пагледу" выйшаў у 2002 г. Масавы чытач напэўна не ведае пра гэта, як і пра многія іншыя кнігі, выдрукаваныя ў прыватных выдавецтвах. Сустрэча такіх кніг з чытачамі, не зважаючы на наяўнасць ці адсутнасць узаемнага жадання спаткацца, не заўсёды, на жаль, магчымая.

Агульны "портрэт" зборніка

1. У кнізе так многа слоў "холад", "мерзлы", "мерзнуць", што недасведчаны чытач мог бы падумаць, што аўтарка жыве ў зоне вечнай мерзлаты. Нятульна ёй у нашым халодным свеце. Ды хіба толькі ёй?

2. Творы напісаныя "па цвёрдай глебе" яе пачуццяў, душэўнага стану. Бывае, што аўтары пішуць з "адрывам" ад сапраўднасці. У жыцці адбываецца, думаецца і адчуваецца адно, а пішуць зусім іншае. Творы, так бы мовіць, — у "вольным палёце"... У вершах Таццяны такога не назіраецца. Напісанае ёй — адчутае, убачанае, перажытае.

3. З творчай спадчыны старажытнагрэчаскай паэзіі Сафо захавалася няшмат, ды і тое часцей урыўкі, часам з аднаго-двух радкоў. Нейкая апалогія ў гэтым бачыцца мне з напісаным Т. Будовіч, толькі з тым адрозненнем, што ў апошняй "захавалася" ўсё, але вершы бываюць з некалькіх радкоў, часта пачынаюцца ці заканчваюцца шматкроп'ем. Некаторыя ейныя творы нагадваюць мне дымок альбо ўсмешку Чашырскага Ката (толькі тут лепей бы падышоў больш сумны выраз).

4. Тканка твораў — часта як бы "крохкая", радок — крыху "аскепкавы". Слова да слова прыстаўляецца нібы з дрыготкай, з натугай, быццам, крок за крокам, ідзе ўгару ўжо і троху стомлены чалавек, туды, дзе вышыня, дзе і дыхаць робіцца цяжка.

5. Вершы не перагружаныя мастацкімі сродкамі. Імі аўтарка карыстаецца асцярожна, але — з дакладнасцю: "як сонца ружай залатой у Ваш хаваецца пакой", "змяюкай выпіўшае і растае ў паветры дым", "памаюцца аб шкло і паміраюць сняжынкы".

6. Некаторыя вершы без тлумачэння не паддаюцца ўсведамленню. Хоць бы назвы да іх якія.

7. Па змесце вершы ў большасці — філасафічныя.

Якасць твораў

Увогуле, узровень вершатворчасці Таццяны даволі прыстойны. Нонсенсаў, марна-

га словабудства ў зборніку няма. Па якасці вершы я аднесла б да трох відаў.

1. Найлепшыя творы Таццяны адзначаюць таямнічасць, цуд, альбо, банальна кажучы, — кранальнасць, пірызм.

ЗІМОВЫ ВЕЧАР

...А галін сувоў угары,
Абдымаючы літары,
Хоча засціць усё сабой:
Неба з поўняю залатой.

І здаецца, што дагары,
А не зверху ўніз снег ідзе.
Растае ён у чарнаце,
Абмінаючы літары.
Хіба не цуд — убачыць, што снег ідзе
"дагары"?

Цягне холадам
з прачыненага вакна.
Кактус у прахалоду
іголки выпрастаў.

А мы яшчэ крыху пасядзім,
не запальваючы свята, —
Хай цэпра ў пакой
пакрысе запаўзае, —
Дамовімся, як пазнаць
адно аднаго ў наступным
жыцці.

Альбо вась яшчэ твор, што выражае стан гераіні, які, я думаю, характэрны не толькі ёй, але і шмат каму, чые становішча называецца "безвыходнасць", "адсутнасць прасветы".

Я не хачу жыць
тут,
Але гэта —

мною збудаваны дом
без дзвярэй.

2. Гэтыя творы не слабейшыя па ўзроўні, не без таямнічасці і цікавых думак. Ім не стае хіба "каскаду" першых.

Я пад белым халодным небам,
Белым-белым халодным снегам
Прачынаюся, каб убачыць,
Прачынаюся, каб адзначыць:

У цябе сёння сілы болей.
Сілы хопіць табе, каб здолець
Палюбіць гэты холад неба.
Белы снег на халоднай глебе.

Альбо:
Вечар надьдзе, і кожны
ўжо мае планы,
Як загойваць свае
душэўныя раны.
На свой густ, на свой пад
Кожны творыць абрад.

3. Вершы, якія, напэўна, дарагія самой аўтарцы, але, як мне здаецца, у іх асабістае не настолькі пераўтвараецца ў твор мастацтва, каб выклікаць захапленне ў чытача, альбо вершы не настолькі адарваліся ад "глебы", ад канстатацыі фактаў, каб быць прылічанымі да паўнакроўных твораў мастацтва. Да іх адносяцца, напрыклад: "Цвіце па завешы снег", "Ты маеш час прыйсці", "Прывітанне, нармалёк!" і некаторыя іншыя...

Усцешна было бачыць амаль поўную адсутнасць у зборніку вершаў з дыягназам "жаночая паэзія".

Творчасць Таццяны нагадвае мне рускую паэзію "срэбнага веку". Срэбра — не золата, але метал, як вядома, каштоўны.

Наталля КАПА

СЛОЎНІК, ЯКОГА ЧАКАЛІ

Выйшаў з друку "Тлумачальны слоўнік адметнай лексікі ў творах Якуба Коласа", складзены Ганнай Арашонкавай і Надзеяй Чабатар. Выданне патрэбнае і карыснае. Зацікавіць яго пісьменнікаў і журналістаў, студэнтаў і школьнікаў, а таксама ўсіх тых, хто неабякава да роднага слова і не толькі любіць яго, шануе і паважае, але і клапаціцца пра яго чысціню, прыгажосць і дасканаласць. Слоўнік спатрэбіцца і коласазнаўцам, даследчыкам творчай спадчыны народнага песняра Беларусі Якуба Коласа.

Часта, калі чытаеш Якуба Коласа, думаеш: "А што ж азначае тое ці іншае слова?" Шмат узнікае пытанняў наконт сферы ўжывання лексікі твораў паэта — ці слова мае абмежаваную сферу ўжывання, напрыклад, з'яўляецца лаёнавым, ці яно выкарыстоўваецца ў беларускіх дыялектах? Аўтары слоўніка зрабілі вялікую адказную работу, прапанаваўшы чытачу карыстальніку свае адказы на пастаўленыя пытанні. Прадстаўляючы ўласны даведнік шырокаму свету, яны заўважаюць, што ў кнізе раскрыта значэнне слоў, якія Якуб Колас выкарыстаў у сваіх публіцыстычных і мастацкіх творах, у пісьмах і дзённіках. Гэты лексічны запас не ўвайшоў у нарматыўны выданні, а таму не быў узяты пад увагу даследчыкамі коласазнаўцамі. Частку слоў, уключаных у новы слоўнік, можна адшукаць у "Тлумачальным слоўніку беларускай мовы". Аднак яны вылучаюцца асаблівасцямі словаўтварэння, націскам. Гэтыя словы могуць набываць у Якуба Коласа іншыя значэнні або адценні значэння. Усіх, хто любіць творчасць народнага паэта Беларусі і высока ацэньвае менавіта яго талент як майстра слова (як вядома, гэты пісьменнік быў яшчэ і выдатным вучоным-лінгвістам, акадэмікам), безумоўна, прывабіць гэтае ва ўсіх адносінах наватарскае і арыгінальнае навуковае выданне. Перафразуючы паняцце "новыя словы", даведнік можна назваць сапраўдным "Новым словам" у сучасным беларускім мовазнаўстве.

У прадмове да слоўніка яго складальнікі цытуюць Якуба Коласа па ягоным Зборы твораў у 12 тамах: "...перад уважэннем кожнага новага слова трэба добра абшарыць кішэні свае памяці, перагледзець слоўнікавыя і фальклорныя крыніцы, прыслухацца да жывой гаворкі... Як гэта ні дзіўна, але арыгінальная лексічная спадчына Якуба Коласа, па сутнасці, не даследавалася. Тым не менш, гэтая навуковая тэма прадстаўлена ў перыядычным друку шэрагам публікацый — артыкулаў па розных праблемах вывучэння мовы твораў Якуба Коласа. Аўтары слоўніка лічаць, што шэраг слоў, ужытых гэтым пісьменнікам, мэтазгодна было б уключыць у нарматыўны слоўнік беларускай мовы.

Частка слоў, ужытых Якубам Коласам, маюць адпаведнікі ў рускай або польскай мовах. Яны выкарыстаны з мэтай характарыстыкі мовы дзеючых асоб яго твораў. Слоўнік змяшчае 1800 слоў. Вельмі важна, што ўсе яны пададзены ў кантэксте, з якога больш дакладна можна зразумець іх значэнне.

Калі мова мае дыялектнае паходжанне, то ўказваецца мясцовасць, з якой яно вядзе свае вытокі.

Шчыра кажучы, уражвае вялікая праца, зробленая складальнікамі, дзякуючы якой падрыхтаванае імі выданне набыло свае лепшыя рысы: грунтоўнасць і навуковую дакладнасць. Многія чытачы са здзіўленнем і захапленнем сустрачаюць у кнізе словы сваёй роднай мясцовасці. Некаму з творчых людзей слоўнік дапаможа адшукаць ярка "тое" асабліва патрэбнае, неабходнае ў дадзены момант слова. Карацей, душа адчуваецца на гэтае выданне так жа, як і на самі творы Якуба Коласа — пісьменніка, вялікага не толькі сваім мастацкім талентам, але і моўным майстэрствам. А калі ўлічыць тое, што "стыль — гэта чалавек", слоўнік можа аказацца каштоўнай крыніцай для вывучэння не проста мовы твораў Якуба Коласа, а яшчэ і асобы самога пісьменніка, яго стаўлення да жыцця і грамадства. Слоўнік дапаможа адказаць на пытанне, які быў Якуб Колас, што ён любіў. Цяпер гэтая хрэстаматычная постаць увойдзе ў нашы хаты і сваімі творамі, і сваёй мовай — сапраўды народнай, багатай і арыгінальнай, самабытнай і вобразнай. Бо Якуб Колас аб'ядноўвае ўсіх нас — жыхароў Беларусі...

Святлана САЧАНКА

Ігар ПРАКАПОВІЧ

* * *

Замкнулася неба
на тысячу тысяч замкоў.
Душа пацяжэла —
палёт так нялёгка даецца.
Грахі не пускаюць
пакінуць заземлены схой,
Грахі прымушаюць
ачысціць ад накіпу сэрца.

А часу так мала...
Заблытана сеткай жыцця
Стамлёнае цела
адчайна шукае дарогу.
І бачыцца марнасць
усіх намаганняў... Хаця
Шляхі ўсе зямныя
вядомыя тут толькі Богу...

* * *

Хай рака нясе
яшчэ многа крыг
І блішчаць свінцом
ноччу лужы,
Як ля вогнішча,

ля вачэй тваіх
Я пагрэюся
пасля сцюжы.

Я стаміўся так
без твайго цяпла
І замерз зусім
без пяшчоты.
На календары
ўсё зіма была
І сцюдзёнымі
былі воды.

Адагрэюся
ля агню вачэй
Да кахання зноўку
вярнуся.
Хай міне вось так
і мільён начэй —
Я нічога ўжо
не баюся.

(Акрамя расстання...)

ЗАКЛЯТЫЯ СКАРБЫ

На скарбах заклятых,
Што маюць таемныя сховы,
У поўнач на поўню
Пад промнямі ззяючых зор,
Танцуе жанчына,
І быццам ад свечкі васковай
Ліецца святло
У таемны і змрочны прастор.

Зачарованы тым
Незвычайным па пекнасці танцам
І заваблены пластыкай
Цела ў хвалы агню,
Незаўважна ідзеш,
Скарыстаўшыся

рэдкасным шанцам
На святло у начы
І на здраду наступнаму дню.
І маўклівы курган,
Што вартуе заклятых скарбы,

Што так доўга хавае
Таёмнае нетраў майно,
Стане сведкам таго,
Як жаўтлявыя

месяца фарбы
Ператворацца ў золата
І — у хмяльное віно.

У халодным святле
На маўклівай вяршыні кургана
Пасля дзіўнага танца
Два цені зліюцца ў адзін,
І адчыніцца ў нетры
Замовай закрытая брама,
І насыплецца скарб
Залацістым дажджом,
Як бурштын.

* * *

Прышла заснежаная
ціхая і простая,
І ўраз пакой
напоўніўся святлом
і адчуваннем свята.
Якая справа мне
да веі,
што пая
пад вокнамі
і беца ў шыбы
снегам.
Мне добра
проста так
глядзець на тую,
што прыйшла
і ўжо адтала
ад зімовай сцюжы.
Запалім лямпу мы
і занавесім вокны.

Мы застанемся
толькі ўдвух
на гэтым белым
свеце,
дзе свішча вецер
і ганяе
белых мух...

Юлія НОВІК

ДЗЯДЫ

Перада мною воскам аплывае
Маўклівай свечкі тонкі стаў.
Я на імгненне проста забываю,
Што гэта ўсё —

рэальнасць, не падман.
Гасцей нябачных
светлы стол чакае
І пачастунак ёсць,
бо ёсць каго сустрэць.

Сум востры сэрцам адчуваю.
Ад свечкі цень калышацца
ледзь-ледзь.

Яны — мінулае,
і лёс іх не змяніць.
Нам застаецца помніць і любіць.
Мы жыццям іх не ведаем цаны.
Цішэй! Я чую шорах крылаў.
Тут, яны!

ВОЧЫ

Навальнічныя сінія вочы!
З асалодай жыцця ў цішыні
Нешта ў іх ёсць
ад ліпеньскай ночы
І ад майскіх нясмелых зарніц.
Не згасе агонь на Купалле,
Свеціць ярка у гэтых вачах.
Толькі глянеш —

адразу прапалі
Боль і гнеў, нават горыч і страх.
Нешта ў іх —
ад паўночнага ззяння,
Зоркі-зічкі пылаючы след
І маё ёсць — адбітак каханья,
Нашы вочы, ды цэлы Сусвет.

Міхась ЮЖЫК

* * *

Стомлены ад жыцця,
сыходжу ў летуценні і сны,

дзень страшыць мяне,
а ноч вабіць у свае цяматы.
І тут бы дарэшткі аддацца снам,
пагасць вярэдлівы дзень
і стаць крылатым
вандрунікам мрояў...
Ды ведаю,
што без турботнага
і дакучнага дня
не будзе ратавальнага сну.
А толькі — бясконая
чорная бессань.

* * *

Мы праслілі
ў штодзённых малітвах
бездакорнага раўнапраўя,
мы жадалі, каб не было
празмернага багацця
і страшэннай галечы,
каб не мулялі нам вочы
крамянае здароўе
і жудаснае калецтва,
каб не было
пашаны і ганьбы,
вар'ятаў і геніяў.
Калі ж уступілі
ў вымаленую нарэшце краіну,
то пачыліся пустаўліны.
І ажывілася яна
толькі нашай няроўнасцю:
нянавісцю і любоўю.

Георгій ЛІХТАРОВІЧ

* * *

У лістападаўскай галечы
Знік нават зорак дробны друз,
Ды сонейка, як бохан з печы,
Лягло на ранішні абрус!

* * *

Скуль гэты гонар? —
Не ўяўляю!
Суняць яго, напэўна, трэба?
Людзей хаваем у зямлю,
А кажам: "Адышлі на неба..."

* * *

Калі пагроза паўстае —
Ахвярна,
мужна і без страху
Гатовы класці мы на плаху
Галовы!..
Толькі не свае.

* * *

Белае з чорным затойвае ўсё.
Колеры, мары,
адценні, намеры...
Нават найлепшыя хоку Басё —
Чорная туш
на бялуткай паперы!

* * *

Спакой. Туман.
Тужлівы крык савы".
Не верш,
а Караткевічова проза!..
На ўласныя радкі
зірнеш цвяроза
І болей не губляеш галавы...

* * *

Паволі кожная персона
Ідзе да марша Мендэльсона,
А потым час ляціць імгненна,
І ўжо нясуць пад марш Шапэна...

* * *

Паэтка верш чытала.
Як трымецла
Струна яе аголенай душы!..
Апроч сваіх,
амаль што ні душы.
У нас аніслаг,
калі аголіш цела!

* * *

Пісаць у стол ці пад сукно?
Я чую пра гэты сумны вопыт.
Старэюць вершы, як віно:
Ператрымай —
чысцюткі воцат!

ПРАФЕСІЯНАЛ

Сутон нерваваўся, яго раздражняла марудлівасць, з якой Гэлік распячатваў чарговую бутэльку "Агдама". Са слізнякцім такім тварам, дохлы, як муха, Гэлік! І як яму прыйшла ў голаў думка стаць работнікам бойні? А зрэшты, Сутон сам згадзіўся ўзяць яго сваім напарнікам. Навучыў, паказаў, растлумачыў ды ў рот паклаў тое, што яму самому некалі давеў стары прафесіянал Шмаер. Той мог адным шчаўчком укласці на месцы здаравеннага бугая, хоць ні ростам, ні асаблівай сілай, здаецца, не вызначаўся. Проста ведаў куды біць. А Гэлік... гэты га-ад, не здольны справіцца з коркам ад бутэлекі.

— Дай я сам! Табе толькі свінья кішкі мыць, — працадзіў скрозь зубы Сутон, выхаліў з рук Гэліка "Агдам" і умомант корак адляцеў убок, чырвонае пітво палілося ў кубак.

— Цадзі, скаціна. Сёння нам больш няма работы. Тыя дзве каровы пачаюць да заўтра. Паміраць ніколі не позна.

СТАША ГРЫНІЧ

Пакрыўджаны сабу-тэльнік узяў шклянку. Яго пальцы дрыжалі.

— Ну н-на-вошта ты так... пра мяне? За што?.. Ніхто ж не вінаваты.

— А я ска-заў, што скаціна, яна і ёсць скаціна. Ніхто не вінаваты, што заробак не далі. Хрэз з ёй, зарплатай. Пі давай і не давіся.

Сутон раздражняла нех-лямяжасць,

ліслівасць, якая чыталася ў вачах Гэліка, спецыфічны пах бойні, змрочныя яе сцены. О, гахнуць бы па сцяне кулаком, каб яна ў дружкі. І твар... паскуда! Трэба ж умець так пацець!

— В-о-он! Вядзь адсюль, каму сказана!

Гэлік сутаргава праглынуў віно, выцер губы зашмальцаваным рукавом спяцоўкі і, вінавата усміхаючыся, падняўся з лавы. Так і пасунуўся да дзвярэй: марудна, ледзьве перастаўляючы ногі.

Сутон застаўся сам-насам з пачатай пляшкай віна. Быў жа час, калі ён мог выпіць мора спіртнога: белага, чырвонага, любога. Цяпер ела нутро язва, якую лячыць можна адно — градусамі. А хворых і здаровых чакае аднолькавы сыход... Паміраць ніколі не позна. Так любіў паўтараць Шмаер. Гэты — сапраўдны баец. Не тое, што некаторыя. Кошт сабе ведаў. Нажом арудаваў як фокуснік. Прытым, заўсёды пераапрацаваўся ў чыстае, выходзячы з бойні.

Нават па тэрыторыі райнарыхтканторы хадзіў у чыстай кашулі і адрасаваных штанах. За гэта Шмаера паважалі жанчыны, і яшчэ ён ніколі не расказваў нікому пра сваю работу. Сутон меў гонар быць адзіным слухачом прафесіянала, які мог бы адчыніць сваю школу. Канечне, пажадаў бы і адчыніць, і вучыў забіваць жывёлу не электрычным токам, а дзедзюскім метадам — пры дапамозе цесака. Цяпер воль прыслаў чорт Гэліка...

Думаць пра Гэліка не хацелася. Той дарэмна папёрся на бойню. Хай бы падціраў насы сваім саплівым дзецам як узорны бацька. Дык не! Не знайшоў іншай працы! Пазарыўся на мясныя абрэзкі, на тыя кавалкі, што людзі давалі ім за раздзелку туш. Адмаўляўся ад гарэлкі, калі разлік вёўся на спіртное. Аднаасобнік! Гад! Не разумее, што такое язва.

Думкі блыталіся. Ні з таго, ні з с'яго паўстала ў памяці Воўга. Волечка... Яна ўжо трыці год, як з'ехала ў Калінінград, бліжэй да мора. Ляжыць сабе нейдзе на пляжы, загарае. Разводзіць любошчы. Сутон не верыў у яе нявіннасць з першай сустрэчы і правільна рабіў. Такіх Воўг толькі Гэлікам. Слюнцям, гатовым гатаваць для іх каву і падаваць яе ў распісных кубках у ложка. Хлябтаць каву ў ложку? Бр-р...

Пах кавы нагадвае пах гарачай крыві, Шмаер ці апускаў да такога, каб... каб бабы круцілі ім, як хацелі. Ён ведаў, нябось, усё ведаў, бо мужчынам быў і самавітым прафесіяналам.

О, як жа мычаць тыя дзве каровы! Ды не, Сутон не стане марнаваць на іх сілы. Заўтра падвядуць яшчэ галоў дзвядцятка калгасных. І тады...

Ён падняўся, адсунуў на другі край стала пустую ўжо бутэльку. Рэзка адкінуў з імба збытаную чупрыну, пагрэбаў яе пярняй. Нібы хацеў сабраць і заціснуць у кулак надакучлівыя думкі. Наўцяма зірнуў на рукі, на набрынялы пад скурай вены.

Каровы зноў напамнілі пра сваю прысутнасць. Трэба б прыкончыць іх сёння. Але існуе цвёрдае правіла: п'янаму ў загон не ўваходзіць! Работа! А на рабоце ні кроплі спіртнога ў рот браць нельга. Шмаер ганяў за такое. Галодная, прадачуваючая хуткую смерць жывёла, рэагуе на "гаручае" не горш за самага заўзятага кідалышчыка. Аднак зірнуць, што тварыцца ў загоне не перашкодзіць.

Сутон рашуча накіраваўся да дзвярэй, раскінуў іх насцеж, ды так і пакінуў расчыненымі. Няхай праветрыцца памяшканне, лягчы будзе дыхаць. Усё ж не да кароў пайшоў Сутон спачатку — вырашыў перакурыць на заднім двары. Туды рэдка зазіралі людзі, ніколі не заязджалі машыны, там не было заўсёднай гразі, змешанай з гноем. Праўда, стаялі вялізныя скрыні для так званых адкідаў вытворчасці, сюды звальвалася ўсё нягоднае для

пераапрацоўкі. І цяпер чырванелася ў скрынях тое, на што хіба галодны воўк пазарыцца. Канечне, задні двор — не курортнае ўзбярэжжа. Ды Сутон у пансіёнах не выходзіўся. Ён любіў тут адпачываць, пасядзець з цыгарэтай.

Грэла сонца, віно гарачыла нутро, дымілася беламорына. А супакаенне не прыходзіла. Чамусьці ўспомнілася, як Гэлік упершыню трапіў на бойню. Тады на самым праходзе ляжала, дакладней стаяла, як жбан на сталі, галава чорненкага цяляці.

Гэлік закрываў:

— У яго вочы, як у чалавека! Чалавечыя... Сутон, зірні, яны яшчэ жывыя!

— Ха, жывыя... І ты хочаш тут працаваць?! У цяляці і кроў, як у чалавека — цёплая і чырвоная.

Гэлік на гэта прамалучаў. А Сутон і пасля самага забойна калгаснай гавяды ўсё сумняваўся, што яго напарнік да канца адкіне дурацкае шкадаванне і сваю боязь, хоць і не давяраў яму нічога акрамя раздзелкі туш. Палахлівы дастаўся напарнік, гэта факт. Вечна тросся. Нават мяса, што здатны жывёлы адразаці ім за працу (пачастунак ці плату — як каму падасца) Гэлік прымаў з аглядак, часцей за варотамі нарыхтоўчай канторы, каб абэпаўчы не палічылі той дробязны пачастунак за крадзеж. Тут ужо як пашанце. Гэлік асцерагаўся рызыкаваць. І так баяўся, што ў экстрэмальных выпадках адразу ж пачынаў пакрывацца кропелькамі халоднага поту. Вось макрыца! А ўсё адно браў, цягнуў дамоў тое мяса: дзеткі як ніяк есцечкі просяць. Бойня не давала сыта жыць на мізэрную зарплату. І зусім без зарплаты таксама можна было жыць. Сутон ведаў гэта цвёрда. Ён прайшоў капітальны вучэбны курс у Шмаера і цяпер яму не страшны ні вада, ні агонь, ні медныя трубы. Сапраўды прафесіянал павінен мець свой уласны гонар. Яму не прыстала апускацца так нізка, каб усялякага жагнацца.

Цыгарка даўно пагасла. Сутон шпурнуў акурка на траву, распраміў плечы. Што ж, пара збірацца дахаты. Дзень і так змылены ўпустую.

Гэліка ў падсобцы не аказалася. Але стол быў прыбраны. Значыцца, прыбраў і пайшоў ўжо дахаты, а мо, знайшоў для сябе нейкі занятка, не папярэдзіўшы пра тое яго, Сутон, непасрэднага начальніка і настаўніка, якому дзякаваць павінен, хоць бы за тое, што жыць навучыў і увесь час побач з сабою церпіць!

Надзіва, на бойні стаяла цішыня. Каровы больш не мычалі. І гэта заспакоенасць непрыемна ўразіла Сутон, насцярожыла. Ён рашуча накіраваўся ўбок загона. Раптам да слыху данёсся нязвыклы гук — нібыта малако цурчала, ці тугі струмень рытмічна азваўся аб сценкі даёнкі. Сутон паспешлівым крокам наблізіўся да загарадкі, дзе ўтрымлівалася на убой жывёнасць і нечакана ўбачыў, што Гэлік... Так, гэты Гэлік, зусім як вясковая маладзіца, доіць карову.

— Што ты робіш? — выдавіў з сябе насуплены Сутон.

— Цяжка ім нядоеным. Вымя распёрла. Малако на зямлю сцякае.

— А што?

— Дай, думаю, падаю каровак. Малако дзецям занясу...

— Што?

— Шкада кароў. Пакутуюць яны. Адно падаіў ужо. Малако малым маім будзе. А то з вымя цякло. Пакутаваць беднай жывёле навошта? Апошняя ж у яе ночка на свеце.

Сутон падышоў да самазванага даяра, спадылба сачыў за яго рукамі. Карова паводзіла сябе спакойна, адно павярнула галаву, зірнула на новага чалавека, што прыпыніўся побач з ёю. Нежкую палёжку заўважыў Сутон у позірку нічога не разуменчай жывёліны. Бясспрэчна, жывёла адчувала Гэлікаў клопат пра яе!

І мжовлі кроў узыграла ў Сутонавых жылах. Знаёмы азарт авалоўдаў галавою. Ён, як баец-прафесіянал, выхапіў з-за халавы нож і з усяго размаху усадзіў яго ў белае, аддаючае яшчэ парное малако, вымя. Кроў хлынула ў даёнку. Афарбавала рукі Гэліка. А той... воль слізнякці Разгублена глядзеў, як змешваецца чырвонае з белым, як расцякаецца пралітае малако па забруджанай падлозе. Плакаў бязгучнымі слязамі і не заўважаў ні жажлівага рыку ашалелай ад болю каровы, ні раскацістага Сутонава смеху...

ЧАЛАВЕК, ЯКІ УМЕЎ ПЯТАЦЬ

Ён добра ведаў, што лятае ў сне. Лятаць або не лятаць — залежала ад яго жадання. І таму, калі даводзілася чуць, што рабіць гэта могуць толькі дзеткі, пакуль растуць, ён загадкава ўсміхаўся і, вядома ж, нічога не гаварыў. Усё адно яму б ніхто не паверыў. Трыццаціцігадовы мужчына і раптам лятае? Смеху варта! Але ён і наяву ведаў, якія мышцы трэба напружыць, каб лёгка і проста ўзляцець пад самую стэль, зрабіць колькі кругоў па пакоі, а потым рвануць на волю — у халаднаватае і пругкае паветра. Лёгка і проста. Рэкі і лугі, нівы і лясы праліталі пад ім нібы ў казцы, а лятаў ён хутка і на значнай вышыні. Праўда, у горадзе даводзілася цяжка. Там над гмахамі безліч розных правадоў-дратоў — не вельмі і разгоніцца. Яны заміналі, як чалавечыя пальцы.

Аднойчы ён паспрабаваў навучыць таму-сяму сваіх сяброў. Доўга паказваў і расказваў ім, як трэба валодаць сваім целам, але знаёмцы не адчулі ў сабе тых мышцаў, якія служылі яму крыламі. І таму ён лятаў адзін. Добра, што ўсё гэта адбывалася ў сне, і нават жонка ні пра што не здагадалася. Ён ніколі б ёй і не прызнаўся ў гэтым. За ўсё жыццё толькі аднаму чалавеку распавеў аб сваіх падарожжах. Гэта была бабуля, якую ён выпадкова сустрэў

у лесе, калі залетася хадзіў па грыбы. Як цяпер памятае, назбіраў амаль поўны кошык і ўжо выбраўся з гушчэчы, ды раптам прыйшло ў галаву абабегчы яшчэ адзін пагорак. Але крок за крокам, грыбок за грыбком і не прыкмеціў, як збіўся са шляху. Кінуўся ў адзін бок, у другі — і ў роспачы прысеў на пянёк. Сонца схавалася ў аблоках. "Куды ісці? Дзе шукаць дарогі?"

— Што, родненыкі, такі пахмурны сядзіш? — нечакана пачуў голас з-за спіны. Азірнуўся і ўбачыў згарбелую бабуню з кошыкам грыбоў у адной руцэ і пучком нейкіх зёлак у другой.

— Заблукваў, — вымавіў ён і ўздыхнуў.

— Не ўздыхай так цяжка. Дзякуй Богу, што мяне страў. Вунь там, — яна паказала ўлева на радок цёмных елак, — пачынаецца багністае балота, а вунь туды трэба табе ісці. Там добры лес, пайшлі са мною, калі хочаш.

Ён ускачэў з п'янка, падхапіў з зямлі кошык, умомант сабраў грыбы, што павысыпаліся ад такой спешкі.

Дарогай грыбнікі разгаварыліся. Бабуля жыла ў вёсцы, за балотам, кіламетраў з пяток адсюль. "І як яна змагла сюды дакляпаць?" — незнарок падумалася чалавеку, бо як ні прыцішаў сваю хаду, усё роўна ішоў паперадзе старой.

— Не ляці так, сынку, — урэшце папрасіла бабуля, — састарэла я зусім. Ні крыпаў, ні моцных ног не маю.

Ён здзіўлена зірнуў на кабету. Яе твар, падобны на вясновы грыб, святліўся ўсмешкай. Пасмачка сівых валасоў, што выбілася з-пад хусткі, доўгая спадніца, якія і ў вёсках даўно не насілі, навяла яго на незвычайную думку.

— Бабуля, а ты часам не вядзьмарка? — спытаў ён і сумеўся ад сваёй смеласці.

Яна ўсміхнулася.

— Не, не вядзьмарка.

— А чаму тады па лесе ходзіш?

— Лес сілу дае, воль і хаджу. Здараво я тут.

— Усё адно дзіўная ты нейкая. І зёлкі збіраеш, і не папохаешся анічога.

— Чаго ж папохацца?

— Ды хоць бы гадзюк, — і ён недвухсэнсоўна кіўнуў на яе босыя парэпаняны ногі.

— А што тут такога... Па снегу — у валёнках, да снегу — у просценкім абутку. І ад змей слова ведаю. Хо-чаш, навучу?

— Але, — пагадзіўся ён.

— Іду ў лес, нясу хрэст, каб не ўкусіў ніякі бес.

— І ўсё? І не ўкусіць?

— Не, не ўкусіць.

— Воль бачыш, бабуля, няпраўда выходзіць — вядзьмарка ты.

Яна засмяялася дробным, нібы перашэпт дажджу, смехам. А ён, як бы ў пацвярджанне сваёй здагадкі, за-даў яшчэ адно пытанне.

— А мяне чаму не спалохалася?

— Сапраўды, сыноч, свет цяпер такі, што чалавека ў лесе трэба пужацца больш, чым звера. Але я добрых людзей здалёк бачу.

Воль тады і распавеў ён пра дзіўныя свае сны.

Бабуля паставілася да пачутага вельмі сур'ёзна, нават прыпынілася, каб лепей успрыняць. А выслухаўшы ўсё да канца, вымавіла:

— Шчаслівы ты чалавек, сыноч. Ды не ўмееш дзяліцца сваім шчасцем з іншымі людзьмі: і блізкімі, і далёкімі. Праз гэта цяжка табе бывае. А ўвогуле, хай не турбуюць розныя думкі. Калі спіце, то і гэта ўжо добра.

Яна хітравата ўсміхнулася. І як ён не прагнуў пачуць ад яе яшчэ хоць сплюка, нічога ўжо не прамовіла.

Старая не адкрыла яму Амерыкі. Ён быў звычайным трыццаціцігадовым мужчынам, у якога жонка, двое дзяцей, машына і "фазэнда" за горадам. Жыццё складалася са штодзённых клопатаў. Дзе тое шчасце і ў чым яго заключаецца, ён не ведаў ды і ведаць не хацеў. Мабыць таму, калі жонка пачынала дакараць спрадвечнай нудотаю пра тое, што зноў затрымаўся з сябрамі, што ў доме няма мужчынскай рукі, а дзеткі гадуецца без бацькі, то ён прапуская энкі супружніцы міма вушэй. І маўчаў, бо лічыў маўчанне лепшым сродкам супраць жаночых капрызаў. А аднойчы падумаў: "Ведала б яна, што мяне не толькі ўдзень побач няма, але і ноччу я лячу, куды крылы нясуць. Во крыку было б!"

Жонка пакутавала, мізарнела на вачах, часам ён шкадаваў яе і тады гаварыў:

— Жыць трэба прасцей, чаго табе не хапае? Крыпаў? Чаго ты, дурніца, шукаеш?

І адчуваў, як пашыраецца паміж імі непаразуменне. Воль жа, надарыцца так: шчаслівая сям'я, (ён лічыў сваю сям'ю шчаслівай) а развальваецца, нібы дзіцячы дамок, пабудаваны з пяску і каменьчыкаў. Каго вінаваціць у тым? Каханне?

Наконт каханьня, дарэчы, была ў чалавека свая філасофія. У самім слове — лічыў ён — заключаецца прадказанне лёсу любога, нават наймацнейшага каханьня. Спачатку кахаюць абодва, потым адзін дазваляе кахаць сябе другому ("хай" — так гучала для яго сярэдзіна гэтага слова), ну, а пасля, калі прыслухацца... каханне — кахай — не! Аднойчы паспрабаваў давесці гэта жонцы. Гадзіну галасіла, дурніца! А ён жа не меўся сказаць нічога дрэннага. Жонка пасля таго пачала раўнаваць яго да неіснуючай жанчыны. А ён, як заўсёды, пасля працы, сустрэкаўся з сябрамі, у нядзелю выпраўляўся ў лес ці на рыбалку. Прыходзіў дахаты, усміхаўся ў жончыны ледзяныя вочы і падсвядома разумее, што творыць не тое. Толькі ж усё паўтаралася нанова.

А ўначы, прагна ўзрываў у неба, ратуючыся ад будзённасці і ад жончыных дакорлівых вачэй. І тады было проста, і лёгка. Нівы і лясы, рэкі і лугі праплывалі пад ім без усялякіх перашкод. А ў горадзе, у тым горадзе, дзе ён жыў і працаваў, зноў заміналі правяды-драты, падобныя на чалавечыя пальцы...

ПАД ЗНАКАМ «ІР»

Пачаўся 2004-ы — і Польскі інстытут у Мінску ("ІР") прапанаваў азнаёміцца з планами яго працы ў першым квартале новага года. Імпрэзы ды падзеі чакаюцца, як заўсёды, у розных сферах навукі, творчасці, асветніцтва.

Са студзеня па сакавік (кожную другую сераду месяца) у Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў ладжуцца кінапаказы польскага відэаклуба. Уваход на іх — вольны. А Дні польскага фільма плануецца правесці ў лістападзе праз месяц. На люты прызначаны таксама паказ тэлевізійнага спектакля "Сёння мае народзіны" (паводле п'есы Т.Кантара) з цыкла "Залатая сотня тэатра польскага тэлебачання". Паглядзець яго можна будзе ў зале Вучэбнага тэатра БДАМ.

Што чакаецца ў галіне спраў літаратурных ды выдавецкіх? Выхад 1-й часткі кнігі В.Вярэніча "Палескі архіў" (студзень; выдана ў НАНБ, Беластоцкі ўніверсітэт) і 1-й часткі другога тома "Анталогіі польскай паэзіі XX стагоддзя" ў перакладзе на беларускую мову А. Лойкі (люты; выдавецтва "Егусдоредіх"). Інфармацыйны буклет на польскай мове для наведнікаў музея-сядзібы Міцкевічаў у вёсцы Завоссе, што на Берасцейшчыне, будзе надрукаваны ў сакавіку.

Шчодры гэты квартал на імпрэзы музычныя. З 29 студзеня па 7 лютага ў Мінску будзе гасцяваць (і працаваць!) наша добрая знаёмая — прафесар Э.Гаеўска. Яна правядзе майстаркласы для маладых беларускіх флейтыстаў і выступіць з філарманічным канцэртам. Беларуска акадэмія музыкі ў працяг цыкла лекцый-канцэртаў "Ф.Шапэн — паэт фартэпіяна" правядзе 25 лютага ўжо другую сустрэчу з творчасцю гэтага кампазітара. Паслухаць можна будзе яго мазуркі, нацюрморны ды вальсы. Сталічная філармонія таксама арганізуе канцэрт з твораў Шапэна: яны прагучаць 20 сакавіка ў выкананні нашага Ансамбля саістаў "Класік-Авангард" і польскага гасця — піяніста В.Мрозака.

А што ж наконт выяўленчага мастацтва, набыткамі якога адметны кожны арт-сезон "ІР"? У першым квартале новага года яно нібыта адлачвае. Абвешчана толькі тэматычная выстаўка жывапісу і графікі са збораў Нацыянальнага музея ў Варшаве — "Коні ды коннікі". Экспазіцыя, што летась мела поспех у мінчукоў, гэтым разам разгорнецца ў Гомелі, у галерэі імя Г.Вашчанкі (люты).

Сярод іншых акцый ды імпрэз — навукова-гістарычны семінар "Леў Сапегі і яго час" (плануецца 28 лютага ў Слоніме грамадскімі аб'яднаннямі "Фонд імя Льва Сапегі" ды "Воля да развіцця"), а таксама Мінскі Форум VII "Германія — Польшча — Беларусь: новае суседства пасля пашырэння ЕС". Секцыя "Культура" (мае адбыцца 25-27 сакавіка; да арганізацыі спрычыніліся пасольствы ФРГ ды Рэспублікі Польшча ў Беларусі, Інстытут Гётэ ў Мінску).

Хочаце танчэй адчуваць і лепей разумець культуру нашай блізкай суседкі? Пад знакам "ІР" дзейнічаюць курсы польскай мовы для дарослых: у Мінску (БДТУ імя М.Танка), Віцебску (ВДУ імя П.Машэрава), Гомелі (ГДУ імя Ф.Скарыны) адпаведна лекцыі бываюць двойчы на тыдзень — і на працягу ўсяго квартала.

С.БЕРАСЦЕНЬ

ЛЮБІШ ЖАРТАВАЦЬ? НА СЦЭНУ!

Рэдакцыя часопіса "Вожык" і Белдзяржфілармонія ў мэтах адроджэння і папулярнасці сатырычна-гумарыстычных жанраў на эстраднай сцэне маюць намер падрыхтаваць шэраг канцэртных праграм падобнага кшталту. Для ўдзелу ў іх запрашаюцца як вядомыя майстры, так і артысты самадзейнай сцэны.

Разам з тым арганізатары канцэртаў чакаюць і новых літаратурных, малафарматных драматычных і музычных твораў, якія б маглі быць выкананы са сцэны.

Для ўдзелу ў першым канцэрце, які плануецца на Дзень смеху, 1 красавіка, неабходна да 1 сакавіка 2004 года накіраваць заяўкі з кароткімі біяграфічнымі звесткамі пра сябе і пашпартнымі данымі на адрас: 220013, г. Мінск, пр-кт Ф. Скарыны, 77, часопіс "Вожык" з паметкай "Канцэрт". Прэтэндэнты на непасрэдна ўдзел у канцэрце прыкладваюць да заяўкі відэа ці аўдыёкасеты з запісам свайго канцэртнага нумару; аўтары тэкстаў для выканання артыстамі — літаратурныя творы (сцэны, маналогі, гумарэскі, байкі, вершы, прыпеўкі і г. д.).

Арганізатары канцэртаў звяртаюцца таксама да ўсіх зацікаўленых з просьбай выказаць свае прапановы па назве праекта.

Тэлефоны для давадак: (8-017) 284-41-41 (Белдзяржфілармонія) (80-17) 232-40-92 ("Вожык").

Фестываль сучаснага тэатра стаўся сапраўды яркай падзеяй мінулага года.

Напачатку самую ідэю правядзення ў Мінску такога міжнароднага фестывалю многія ўспрынялі як авантуру. Нават самі арганізатары — Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы і тэатральны праект "Віртуозы сцэны" — яшчэ да адкрыцця не хавалі свайго хвалявання, бо мэту яны ставілі грандыёзную: "узарваць" тэатральны Мінск. Відаць, гэта ў іх атрылася.

«АДКРЫТЫ ФАРМАТ»: МІНСК УБАЧЫЎ НОВАЕ

Мінск убачыў тэатр, якога ніколі яшчэ не было ў Беларусі. Не ўсё было ўспрынята сталічнай публікай з адвольным захваленнем. У асноўным, міжнародная праграма — еўрапейская прэм'ера Тэатра Новага Фронту "Дні гэтых начэй" і пастаноўка бута-тэатра са Швецыі "Кавалак" — шакіравала глядачоў. Адна шакіраваная (уражаная?) тэатралка нават запатрабавала ў купалаўскім тэатры "кнігу скаргаў" і пакінула ў ёй гнеўны запіс на цэлую старонку.

Але галоўнай прынадай у фестывальнай афішы сталася маскоўская праграма. Да гэтага часу нашы мінскія тэатралы маглі толькі чытаць

падалі на сцэну, але глядачам усё ж давалося пакінуць залу.

Беларуская праграма ў межах "Адкрытага фармату" не выклікала столькі зацікаўленасці ў публіцы. Урэшце, гэта заканамерна

мерна — большасць спектакляў, уключаных у праграму, мінскія тэатралы ўжо бачылі, а спецыяльна да фестывалю была падрыхтаваная толькі адна прэм'ерная работа.

"Налу" ў купалаўскім тэатры. Хаця адзін праект, на 90 працэнтаў беларускі, мог бы паспрацаваць за ўвагу публікі з самымі яркавымі замежнымі пастаноўкамі. "Тэатр On-line" быў паказаны праз некалькі дзён ад пачатку фестывалю (дарэчы, ён доўжыўся амаль тры тыдні!) і быў прыняты дужа прыхільна. Гэта аказаўся самы арыгінальны праект. За тыдзень да пачатку фестывалю пяць драматургаў Беларусі і Расіі атрымалі сфармуляваныя ў некалькіх словах тэмы для напісання міні-п'ес. Праз пяць дзён тыя п'есы ў "ананімным" выглядзе былі прапанаваныя пяці рэжысёрам. Цікава, што ніводны з іх не паўтарыўся ў выбары драматургічнага матэрыялу.

ЗАСЛУЖАНЫ... АРКЕСТР

Ці можна ўявіць сабе ўрачыстасці і народнае гуляння, свята горада і свята цэлай краіны без гучання духавога аркестра? Так ужо здаралася ў айчынным гісторыі XX стагоддзя, што ўсе самыя важныя падзеі суправаджаліся маршамі і песнямі ў выкананні ваенных музыкантаў.

Адзін з самых цікавых калектываў ваенных музыкантаў з тых, што існуюць у Беларусі, — Узорна-паказальны аркестр Узброеных Сіл краіны, які ўзначальвае заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь палкоўнік Аляксандр Фёдаў.

Зусім нядаўна гэтаму аркестру было нададзена (і зусім заслужана!) ганаровае званне: "заслужаны калектыў". А гэта падзея зрабілася нагодай для таго, каб у Мінску, у Цэнтральным доме афіцэраў была паказана канцэртная праграма "Табе, Беларусь, прысвячаем..."

У зале было шмат публікі — і ваеннай, і цывільнай. А канцэртная праграма падалася на здзіўленне багатай і разнастайнай. Прычым, у выкананні ваенных музыкантаў гучалі не толькі маршы, песні ваенных гадоў, песні, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне, Узброеным Сіламі краіны, што ўвогуле натуральна і лагічна для такога калектыву.

Гучалі многія творы, для духавога аркестра, здавалася б, не прызначаны: напрыклад, М. Мусаргскага або І. С. Баха. Сапраўдным адкрыццём былі "Багемская рапсодыя" Ф. Меркюры і твор М. Дэрмота "Любімыя мелодыі Фрэнка Сінатры", дзе віртуозна саліравалі музыканты аркестра.

У праграму канцэрта было ўключана шмат вакальных твораў — і класічных (як, напрыклад, песенька Джудзіты з аднайменнай оперы Ф. Легара, яе выконвала Вікторыя Красоўская), так і сучасных. Сярод сучасных твораў была свая класіка: песня М. Тарывердзіева і Р. Раждзественскага "Імгненні" з кінафільма "Семнаццаць імгненняў вясны" (у выкананні Анатоля Антоненкі), знакаміты "Майскі вальс"

І. Лучанка і М. Ясеня (у выкананні Аляксея Ісаева)...

АД «ПЕСНІ ГОДА» — У ЗАСЛАЎЕ

Першыя навагоднія тэлебачанні, як і летась, у многіх дамах прайшлі пад мелодыі папулярных песень, "раскручаных" на першым расійскім канале. Актыўным удзельнікам гэтай серыі вечароў з лаўрэатамі "Песні-2003" быў — другі год запар! — Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам прафесара Міхала Фінберга. Заслужаны калектыў нашай краіны і яго шанюны мастэра, трапіўшы ў лік лаўрэатаў тэлефэсту "Песня года", зноў атрымалі магчымасць (а то і мелі гонар) выступіць у адной з так званых рэйтынгавых тэлепраграм. І акампагнаваць многім вядомым, прынамсі, у

Расіі ды на Беларусі, эстрадным выканаўцам.

Спрычыніцца яшчэ раз да "Песні года" — прыемны і значны, але не адзіны і не галоўны факт біяграфіі аркестра. Яго сёлетняя творчая жыццё будзе, у адпаведнасці з традыцыямі калектыву, напружанае, насычанае. Бо падзеі запланавана і шмат, і розных. Але як наконт іх адметнасці?

Яна — відавочная. Вось, мяркуйце.

Аўтарскі вечар латвійскага мастэра, кампазітара Р.Паулса. Традыцыйны студзенскі Дні джаза ў Мінску. Ланцужок штогадовых унікальных асветніцкіх фестывалю камернай му-

зыкі, запачаткаваных па ініцыятыве Дзяржаўнага канцэртнага і яго мастацкага кіраўніка: "Заслаўе-2004", "Музы Нясвіжа", "Мірскі замак", "Мсціслаў-2004". А пасля першага аналагічнага фэсту ў Наваградку — удзел у грандыёзным шоу віцебскага "Славянскага базару". І, вядома ж, сваёй чарадой будуць ісці канцэрты па Беларусі, праца над чарговымі беларуска-расійскімі эстраднымі праектамі, падрыхтоўка новых песенных праграм. Дарэчы, пачэснае месца ў планах аркестра займаюць тэматычныя імпрэзы ў гонар вялікай даты — 60-годдзя вызвалення Беларусі ад фашысцкіх акупантаў.

У бліжэйшыя ж дні, 23-24 студзеня, адбудзецца ўжо чацвёрты фэст у Заслаўі. Абноўленая праграма з паэтычнай назвай "Музыка беларускіх сядзібаў" прадстаўляе аранжыроўкі твораў М.Ельскага, М.Кл.Агінскага, Н.Орды, Э.Ванжурі ды іншых кам-

Інэс ПЭДРОСА

Яшчэ адна п'еса нараджалася падчас фэсту — маскоўскі рэжысёр М. Покрас даведаўся аб праекце, толькі калі прыехаў у Мінск. Тры дні і тры ночы ён пісаў проста ў літаратурнай частцы купалаўскага тэатра, а на пастаноўку яму засталася толькі паўтара дня. У выніку глядачам за адзін вечар былі прапанаваныя адразу шэсць прэм'ер — абсалютны рэкорд не толькі для беларускага тэатра. Пры гэтым як мінімум тры пастаноўкі цалкам маглі прэтэндаваць на месца ў пастаянным рэпертуары.

Галоўны іспыт мінскую публіку чакаў ў фінале "Адкрытага фармату". Літоўскі рэжысёр Э. Някрошус, які ніколі не працаваў з расійскімі рэжысёрамі, паставіў "Вішнёвы сад" без адзінай купюры, дазволіў сабе ўсялякія адхіленні і ўласныя разважання, але ў той жа час захаваў галоўную чэхаўскую драматургічную лінію. Таму "Вішнёвы сад" з Макасавай — Ранеўскай і Міронавым — Лапахіным ідзе шэсць гадзін з трыма антрактамі. У Мінску спектакль ішоў два вечары запар на самай непрыдатнай для тэатральных пастацовак пляцоўцы — у Палацы рэспублікі, дзе глядачы далей за 15 рад практычна не адрозніваюць акцёраў на сцэне і не чуць іх словы. Тым не менш, зала Палаца рэспублікі была запоўнена на 80 працэнтаў, пры кошце білетаў да 80 тыс. рублёў.

Ці абудзецца "Адкрыты фармат" сёлета? Відаць, менавіта гэтае пытанне хвалюе тэатралаў больш за ўсё. Бо за тры тыдні фестывалю даў столькі падстаў для разважанняў і рэжысёрам, і акцёрам, і глядачам! Хтосьці адчуў, які тэатр яму больш блізкі і зразумелы, хтосьці ўбачыў новыя магчымасці і перспектывы, для кагосьці "Фармат" зрабіўся стымулам для развіцця.

Наталля САРОКІНА
Фота А. ДЗМІТРЫЕВА

НА ЗДЫМКАХ: сцэны са спектакляў "Пластылін" і "Аблом оф".

Асобна варта сказаць пра песні мастацкага кіраўніка калектыву А. Фёдарова, якія прагучалі ў канцэрце, — "Афіцэрскі баль" (на словы І. Цітаўца) і "Айчына мая" (на словы А. Лягчылава). Агульнавядома, што новыя песні, прысвечаныя арміі, Узброеным Сілам краіны вельмі мала, калі не сказаць, што іх увогуле няма. І таму творчы пошук (і творчы вынік) Фёдарова не толькі як кіраўніка калектыву, але і як аўтара музыкі не можа не радаваць.

Павіншаваць Узорна-паказальны аркестр і яго кіраўніка з высокай ацэнкай ужо зробленага, пажадаць новых творчых дасягненняў прыйшлі на вечар і легендарны Ігар Лучанок, і Анатоль Ярмоленка, і Аляксей Ісаеў, і хор капэлы "Sonorus" пад кіраўніцтвам Аляксея Шута, і хор Акадэмічнага ансамбля песні і танца Узброеных Сіл РБ (пад кіраўніцтвам Уладзіміра Ермалаева).

А скончылася своеасаблівая творчая справаздача калектыву на высокай ноте. Калі ў фінале канцэрта аркестр заіграў знакаміты марш "Развітанне славянкі", зала паднялася. Спявалі і хор на сцэне, і салісты, і слухачы...

Т. МІХАЙЛАВА

НА ЗДЫМКУ: заслужаны арыст Беларусі палкоўнік А. ФЭДАРАЎ.

пазітараў, чые творы нараджаліся, гучалі ці проста былі калісьці папулярныя ў нашым краі. Выканаўцы — званыя камерныя калектывы, што працуюць у структуры Дзяржаўнага канцэртнага: аркестр з маэстра В.Сарокам, Актэт салістаў на драўляных духавых інструментах (мастацкія кіраўнікі Б.Нічкоў, Г.Гедыльтар), ансамбль флейтыстаў "Сірынкс" пад кіраўніцтвам Н.Аўраменкі, трубачы ансамбля "Інтрада", якім кіруе М.Волкаў. Заснавальнікі фестывалю "Заслаўе-2004" — Мінскі аблвыканкам, Заслаўскі гарвыканкам ды калектывы Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі. А глядачамі-слухачамі непайторных музычных вечароў могуць зрабіцца не толькі месцічы, а і сталічныя меламены. Калі, канечне, ім пашанцуе трапіць на зімовае свята вытанчанага старасвецкага мастацтва.

С.БЕРАСЦЕНЬ

Твая галава схілілася да майго твару, твае вочы заплушчыліся, і вусны прыціснуліся да маіх у павольнай плыні святла, смеху і слёз. Калі ты прыкусіў зубамі мае вусны, нехта гаркнуў "Брава!", як у оперы, і я зразумела, што ніводная дзяўчына не спазнала такога кахання. "Спадзяюся, — сказаў ты, — паміж намі ўсё складзецца не так, як заўсёды". Ты авалодаў маім целам, цалаваў маю руку, мае здранцвелыя пальцы шукалі твае павекі. І намацаўшы іх, я сніла аб мужчыне да надыходу белага дня нашай вечнасці. Я аддаю сабе ў знак кахання і вярнасці.

Антонію. Вельмі прыемна. Мне завуць Антонію Жазэ Каштру Мараіш, але ўсе называюць мяне проста То Зэ.

Я стала тваёй здабычай ужо на трэці дзень: "Джэніфер. Скажы сваёй

Кажуць, што каханне ўзнікае з супадзеннем глыбінных інтарэсаў, водгукі, звычай, якія мы прыносім з дзяцінства, як мелодыю без тэксту, з жарсцяў, умацаваных у глыбінях часу. Але ў тых міжваенных гадах пачуцці нікога не цікавілі. Каханне было толькі імклівым стварэннем нуды і цнатлівасці, плёнам плоцевай прыгажосці, велічым у сваёй жорсткасці. Я закахалася ў цябе нечакана, у несправядлівым азэрэнні, якое адхінула мяне ад усіх, хто кахаў мяне і быў падобны на мяне. Яны кахалі мяне яшчэ пасля, калі мы доўга былі жаніхом і нявестай, калі я жыла, як пугана. І захапляліся мной з таго дня, калі я афіцыйна стала тваёй жонкай. Можна было пачуць за спінай шэпты: як дзіўна, яна стала яшчэ больш чароўнай, гэта так незвычайна.

Мы фліртавалі на балях і прыёмах. Я давала табе руку, а Пэдру адразу ж хапаўся за другую маю руку. Я адчувала, як зайздрасць расцякалася па

лісты, не прычылі афектаваным прывам дзяўчат. Ім і ў галаву не прыходзіла, што лісты пісалі нам курсанты Ваеннага калегіума, падпісваючыся як Аляксандра, Паўла і Жулія.

Уніформы, людзей усхвалявала забарона насіць уніформы. У мяне быў бацька-нябожчык, усе грудзі ў ордэнах. Бацька памёр, так і не пабачыўшы мяне, у 1917 годзе за будучыню Еўропы, якая яшчэ не настала.

Ты апранаўся ў белы лён або шэрую фланель. Амаль заўсёды замест гальштука насіў шоўкавыя стужкі, што сціскалі тваю высокую хлапечую шыю, як здавалася мне.

Ніхто не ведаў, з чаго ты жывеш. Ты шмат падарожнічаў, па справах, як казаў. І часта мяняў заняткі. Мая маці вышэй за ўсё ставіла тое, што называецца цнатлівасцю. Жаніх, які ўяўляўся ёй напышаным і не дэманстраваў прафесійных здольнасцей, не меў ніякіх шанцаў. "Не разумею, і што гэта бачыць у табе такі слаўны хлопец", — прамовіла яна аднойчы жартавалівым тонам, якім карысталася, каб выказаць найбольш сур'ёзныя думкі. Заўсёды ў такіх выпадках устаўляла адно-

У ТВАІХ РУКАХ ДЗЁННІК ДЖЭНІ

маці, што сёння ты стамілася і не хочаш ісці на шпацыр. Пайшлі лепш са мной, убачыш сапраўднае жыццё.

Мяне завуць Джэні, таму што бацька, якога я ніколі не бачыла, быў у захапленні ад гераніі "Англіскай сям'і" Жулія Дзініша. Сям'і, зрэшты падобнай на нашу непаказным культам багацця як фізічнага ўвасаблення духоўнай сілы. Але для цябе, Антонію, важнай было іншае. Я вярнула табе тваё сапраўднае імя, бо проста не магла вымавіць мянушку, па якой звярталіся да цябе астатнія. А ты за гэта прыняў мой, вобраз з той кнігі, адкуль я выйшла.

Тады мне здалася, што такія розныя жаданні злучалі нас, былі таямнічым шыфрам, якім пісалася вялікае адкрыццё, каханне. Толькі ў нашу вясельную ноч я адкрыла, што за шыфрам быў схаваны другі Антонію, каханы. Мой каханы. Руплівы. Пячэ сонца, горы дарэшткі патанаюць у магутным прыліве святла. Ты крочыш, углядаючыся праз бінокль у далёкія вяршыні. І раптам я бачу, як твая нага ўзнямаецца, а ўнізе бездань. Я ўсхвалявана крычу і абдымаю цябе за плечы, і ты падаеш на мяне там, на вяршыне Метзоры. Прытуляеш мяне за талію, а твай твар, абвострана рэльефны ў промнях, уражае насцерпнай прыгажосцю, як здань. "Як тваё імя, анёл-заступнік?" То быў адзіны раз, калі Антонію звярнуўся да мяне на ты.

Да самага канца падарожжа ты быў з намі, стаяла лета 1935-га. У вінаградніках кляштароў гары Афон, дзе забаронена з'яўленне нават ценю жанчыны, нас апяняла расчараванне Афінамі, якія мая бедная маці ўсцяж называла "вясёлай удавой багоў". Не памятаю аніводнай мужчынскай статуі ў музеях Салонікаў, а толькі мармуровыя фрагменты, па якіх слізгалі твае пальцы, доўгія, з амаль бессаромна высветленымі касцямі і пазногцямі. Захапленне тваімі пальцамі каштавала мне паўтузіна прайграных партый трык-трак у дзень, калі ты адкрыў для мяне сапраўднае жыццё ў велічым ценю праваслаўных цэркваў і ў вулічных кавярнях, населеных бывалымі грэчаскімі маракамі з іхняй мусульманскай жэстыкуляцыяй. Ты тлумачыў мне мясцовыя звычкі, а я не слухала цябе, твой голас ахутваўся імклівай блытанінай слоў, прыглушаных колераў вясёлкі. Калі ты ўсміхаўся, гучаў светла-зялёны, а потым карычневы.

Мы ніколі не размаўлялі шмат. Мая маці выхавала ў мяне стрыманасць у адносінах, навязала закон сціпласці ў абыходжанні са словамі: думка павінна выказвацца паўсловам. Я з захапленнем сачыла, як твае пальцы перасоўваюць драўляныя шахматныя фігуркі. Хацела, каб ты лічыў мяне разумнай, здольнай выйграць. Але так ніколі я і не абыграла цябе.

салонах нібы пранзілівая парфума. Я валодала двума найбольш прывабнымі хлопцамі Лісабона. Часам яны не былі такімі ўжо прывабнымі. Калі цяпер спакойна гляджу на фатаграфіі нашай маладосці, то бачу двух эlegantных хлопцаў, якія хочучы вызначыцца адметнай вопраткай — шыракаполыя капялюшы, foulards з вышыванага шоўку, італьянскія камізэлькі, шырокія ў плячах сурдуды — усё пэўнай няправільнасці форм і ліній. Яны былі худыя, Пэдру трохі вышэй за цябе і амаль кашчавы. Яны заўсёды былі разам і паядалі жанчын вачыма. Гутарылі пра жывалі, літаратуру, падарожжы, пагарджалі палітыкай і бізнесам. Камбінацыя інтарэсаў, такіх рэдкіх для людзей таго часу, і ваша ўяўная раўнадушнасць да афектацый прыгожых жанчын рабілі абодвух неадхільнымі. Пры вашым з'яўленні ўздымаўся ўсхваляваны гул, дзяўчаты гублялі галовы і перашэптваліся: "Глядзі, Сонца і Месяц". Ты, мой дарагі Антонію, быў загадкавым Месяцам — нягледзячы на светлыя валасы і больш рашучую, чым у Пэдру, хаду. Ён жа быў чарнавалосым Сонцам, якое ўвесь час усміхалася і зачароўвала. Вакोल вас існавала нейкая аўра, якая рабілася яшчэ мацней, калі мы глядзелі на кожнага з вас паасобку. Для мяне, Антонію, ты меў адмысловы шарм. Выпраменьваў магутнае святло, у якім я трымцела, як у прыпадку ліхаманкі. Я машынальна паўтарала за табой танцавальныя па. Не чула музыкі: амаль губляла прытомнасць ад асалоды, услахоўваючыся ў штуршкі крыві, аглушальныя, гіпнатычныя, невядомыя — у тваім сэрцы або ў маім. Ніхто раней не бачыў, як ты танцуеш. Дзяўчаты атачылі мяне, як рой пчол, і пачалі распытваць, чым гэта я цябе зачаравала. Смялейшыя з іх распавядалі мне, як ужо не раз спрабавалі закруціцца ў танцы ў тваіх руках або з Пэдру, але нічога не выйшла. Мяне стамлялі размовы дзяўчат, бо ў мяне ніколі не было сяброўкі. Уся гэта паказуха выклікала ў мяне сарамлівасць. Я іх ведала яшчэ з калегіума, куды маці змясціла мяне на пяць год, каб "адукаваць і навучыць дысцыпліне" паводле англійскай манеры, якую яна атрымала ў спадчыну ад свайго бацькі. Здаецца, ніколі не забудуся, як пасля ранішняй малітвы Вера хіхікала ў рэфлекторыі: "Я сніла, што была ў ложку з Салазарам. Ой, дзяўчаты, мабыць хутка пайду замуж". Амаль усе мы атрымлівалі любовныя пасланні, падпісаныя дзявочымі імёнамі: "Мая лепшая сяброўка, глядзі сёння ўначы на месяц а палове дзесятай, і я буду глядзець на месяц у гэты ж час. Твая прычотная Аляксандра". А манахіні, якія чыталі гэтыя

два словы па-англійску. Exquisit было яе любімым. У дзень нашага вяселля пачала раптам звяртацца да цябе на ты і абдымаць па-мацярынску. Спытала цябе, ці не хочаш ашчаслівіць таксама і яе, this little lady, а ты адказаў ёй па-нямецку.

Пэдру падабалася расчэсваць мне валасы, а потым заплетаць косы. Табе падабалася бачыць мяне з косамі і стужкамі. Аднойчы мы ўпалі з табою на падлогу, ты кусаў мае грудзі і заліваўся слязьмі, амаль авалодаў мной, а потым прасіў прабачэння. Я сказала табе: "Уваходзь у мяне, не бойся". А ты адказаў: "Не магу, мой анёл. Гэта было б несправядліва. Я не твай, Джэніфер. Калі хочаш, пакінь мяне".

Пакінуць — гэта не значыць падпарадкавацца жаданню, а хутчэй саступіць забыццю, мой каханы. Калі ты кахаеш іншую жанчыну, мой здраджаны гонар знойдзе сілы, каб закідаць зямлёй цёмную рану ў маіх грудзях. А тваё грэшнае каханне рыхтавала цябе да трагічнага ўваходу ў чысцілішча. Туды, дзе майму каханню было наканавана жыць. Ні на хвіліну мне не прыйшло ў галаву скасаваць наш шлюб. Мушу табе сказаць, што вольнае жаданне, а не чыстая жарсць паўплывалі на мае рашэнне застацца з табой назаўсёды. Усё магло быць інакш, дарагі Антонію. Было невыносна цярдзец непрыхваваную пагарду маёй маці, як і ўхмылкі насмешніц. Ты разлюбіў мяне, і гэты боль не дазваляў мне звяртаць увагу на гэтыя знявагі. Патроху я развіла здольнасць выкарыстоўваць, як абарончы сродка шчасце, заставацца тваёй жонкай. Ты нават не глядзіш на жанчын. Хаваеш мяне, каб я ўсё жыццё была побач з табой. Я так і не спазнала секс, але гэта не магло перашкодзіць мне акнуцца ў экстаз гэтай прыгоды. Я буду заўсёды тваёй каханай. Як кажа Каміла, безнадзейнае каханне шкодна ўплывае на скуру, скажае і надае жаўцізну рысам. Але не нам, Антонію. Адчай прыдаў табе залацістае адценне, рэзка змяніў цябе ў дзень, калі з'явілася Каміла. "Як жа ты мог здрадзіць мне, Пэдру?" Ты плакаў у яе на руках цэлую ноч. Паступова яна пераканала цябе прыняць яе, аддалася табе, прасячы прабачэння і абяцаючы кахаць. Так ты падарыў мне "дачку", якая не дазволіла мне звар'яцець.

У тых гадах, калі каханне заключалася толькі ў дзікім прыцягненні плоці, я здолела пражыць жыццё, задавальняючыся адно дотыкам вуснаў. І я прынамсі жыла.

Пераклад з партугальскай Валеры БУЙВАЛ

Шаноўныя чытачы, прамінуў яшчэ адзін год зямнога жыцця. Ніхто і нішто вакол нас не памаладзела, толькі вечнасць памудрэла на яшчэ адзін сівы волос...

Хочацца думаць, што і мы, беларусы, пэўным чынам спрычыніліся да той вечнай луні і светласці, што ёсць там і наш забел і наша "досадная седина". Страціўшы мову, ці захавалі слова?.. І што за тым словам? Дума, жалба, дзея? Змірэнне, умацаванне, спадзеў?

Хацелася б падрахаваць ясельны ўзрост новага стагоддзя, паразважаць, параіцца... "Ад нулявой адметы веку" наню праехаць сваім вузкім літаракім колам па сваіх жа творчых каляінах.

1. Ці з'явіліся, на вашу думку, на парозе трэцяга тысячагоддзя ў сучаснай беларускай літаратуры мастацкія творы (кніжкі, публікацыі, літаратурныя праекты), што сталіся не толькі но-

вымі, але і знакавымі. Калі — так, то што гэтаму паспрыяла, калі — не, то што перашкодзіла?

2. Мужчынская і жаночая літаратура... Ці ёсць насамрэч падобнае твор-

чае падзяленне? Што б вы маглі сказаць адносна жаночага і мужчынскага творчага мыслення і вычування, а таксама схільнасці да той ці іншай літаратуры мужчын і жанчын, як патэнцыяльных чытачоў?

3. Маральнасць у творчасці сучасных літаратараў, як яна вамі разумеецца? Наколькі сёння гэтае пытанне з'яўляецца актуальным і як яно ўплывае на чалавечую духоўнасць і нацыянальную культуру?

4. Што вам падабаецца ў штотыднёвіку "ЛіМ", што не? Якія рубрыкі і чые аўтарскія публікацыі вас цікавяць найбольш? Што вы самі прапанавалі б дзеля паляпшэння формы і зместу газеты?

Ці падліваецца вы на "ЛіМ" (набываеце ў шапіках) альбо — не (прычына)?

5. Якія крокі насустрач з абодвух бакоў могуць, на ваш погляд, паспрыяць збліжэнню пазіцый раз'яднаных літаратурных групак дзеля захавання аслаблай нацыянальнай культурнай і духоўнай прасторы (мовы, літаратуры, мастацтва, традыцыі) — беларускай дзяржаўнасці агулам?

Адказы на анкету (аб'ёмам не больш як 3 машынапісныя старонкі праз два інтэрвалы) рэдакцыя прымае да 15 лютага 2004 года. Да анкетны прыкладваюцца: фотакартка, кароткая біяграфічная даведка, адрас ды пашпартныя звесткі (у тым выпадку, калі рэдакцыя іх не мае). Запрашаем да ўдзелу ў анкетце, як сяброў розных літаратурных суполак, так і нашых няштатных аўтараў і чытачоў.

Уладзімір СЦЯПАН:

1. Літаратура не грип, эпідэмічныя ўспышкі якога супадаюць з надыходам зімы ці вясны.

Новае тысячагоддзе значна выглядае толькі на старонках календара, ды ў экране тэлевізара, а насамрэч — гэта толькі змена дня на ноч. А як змена дня на ноч, ці ночы на дзень могуць паўплываць на колькасць таленавітых твораў?

Што да літаратурных праектаў, якія прынёс новы дзень, то такія, на маю думку, ёсць... Як праект, які з цягам часу, магчыма, стане "знаковым" хачу назваць часопіс "Дзеяслоў". З літаратурных твораў "знаковым" з'яўляецца пасмяротная публікацыя дзённікаў Вячаслава Адамчыка. Твор, безумоўна, спрэчны, непрыхарошаны... Месцамі чытаць цяжка —

узнікае жаданне загарнуць часопіс, але чытаеш... Лекі ж не заўсёды смачныя. Не хочаш, а глытаць даводзіцца.

Што паспрыяла з'яўленню і "Дзеяслова" і "Дзённікаў" — адказ просты — талент стваральнікаў.

2. Літаратура не падзяляецца на мужчынскую і жаночую...

Якая розніца хто згатаваў суп ці кашу, хто той кухар? Калі смачна — ясі з апетытам і задавальненнем. Таксама і з кніжкамі, вершамі, прозай... Вядома — лепшыя кухары — мужчыны, але смачней за ўсіх гатуе мама.

А што да чытачоў, то жанчыны чытаюць больш. І гэтая тэндэнцыя будзе захоўвацца.

3. Аскару Уальду належыць выказанне: "няма кніжак маральных і амаральных, ёсць кепскія і добрыя". Не пагадзіцца з такой думкай ці не?

Кніжкі, творы якіх учора лічыліся ўзорамі маральнасці — сёння лічацца амаральнымі.

Увогуле, літаратура, як частка мастацтва, займаецца парушэннем маральных стэрэатыпаў і стварэннем новай маралі.

Мараль на нацыянальную культуру ўплывае, гэта відавочна. Была б Беларусь мусульманскай краінай — вялікай часткі мастацтва быць бы не магло, а каб была камуністычнай, то не існавала б яшчэ большай.

Цікавая літаратура, ведаю, уплывае на нацыянальную культуру моцна. Цікавыя кніжкі пачынаюць актыўна чытаць і абмяркоўваць.

4. Штотыднёвік "ЛіМ" звычайна набываю ў шапіку, што на пляцы Перамогі.

Што тычыцца паляпшэння зместу і формы, то над гэтым павінны працаваць тыя, хто за гэта грошы ад падпісчыкаў, пакупнікоў і дзяржавы атрымлівае.

Мяркую, што трэба друкаваць у штотыднёвіку больш спрэчных матэрыялаў, а яшчэ варта паспрабаваць друкаваць пераклады з замежнай літаратуры, з той, пра якую пішуць і гавораць, з самай найноўшай.

5. Навошта аб'ядноўваць, збліжаць пазіцыі розных літаратурных групак? Кожны ж цікавы сваім непадабенствам. Калгасы надакучылі. А вось на старонках штотыднёвіка іх пазіцыі можна збліжаць, друкуючы творы і тых і другіх побач.

Святлана ЯВАР:

1. Так, з'явілася апавяданне Югасі Каляды "Зялёны акіяны, запалтыя бурбалкі", якое перавярнула мае ўяўленні пра тых, хто ідзе за намі і застаецца пасля нас. Маладыя, за вамі будучыня! Толькі, прашу, заставайцеся шчырымі і непасрэднымі ў выяўленні сваіх пачуццяў... Што паспрыяла напісанню гэтага твора (надрукаванага ў "ЛіМе" ў 2003 годзе)? Напэўна, недахоп у нашым грамадстве адкрытасці і шчырасці і ў той жа час іх запатрабаванасці. Людзі стаміліся ад няпраўды і фальшы, прыстасаванства ды ілжывасці. Яны хочуць, нарэшце, прачытаць аб тым, як паміраюць ад анкалогіі ў 30 гадоў, як ад расчараванасці ў жыцці ідуць на "панель", як "рэспектабельная" публіка крывіцца ад відовішча нейкіх няшчасцяў і не спачувае, а... радуецца. Дурной, жывельнай, згаістычнай радасцю.

2. Падобны творчы падзел, канечне, ёсць, але яго, на маю думку, быць не павінна. Літаратура, як і мастацтва наогул, полавай прыналежнасці не мае. Твор нараджаецца розумам і сэрцам, а не плошчю. Што ж датычыць жаночага і мужчынскага мыслення, то тут

можна звярнуцца да спецыялістаў, якія адмыслова займаюцца вывучэннем гэтых праблем. Жанчына ёсць жанчына. Яна заўсёды застаецца эмацыянальнай, ірацыянальнай, інтуітыўнай. І дзейнасць будзе "по наитию", "по велению Свыше". Мужчына бачыць свет больш прагматычна, лагічна. Ён стварае нешта адносна прыземленае, грубае і жорсткае. Аднак паколькі ў сучасным грамадстве хапае "пераходных" тыпаў мужчын і жанчын — ваяўнічых феміністак і інфантальных хлопцаў, напрыклад, — то падзел літаратуры на жаночую і мужчынскую выглядае штучным і недарэчным.

3. У маім разуменні маральнасць у літаратуры — гэта ўменне мастацкім словам не разбураць, а ствараць: узяць чалавека з каленяў, паказаць яму нейкі іншы, "вышэйшы" свет. Давесці яго, што ёсць і дабро, і справядлівасць, што яны існуюць не толькі на Нябесах, але і тут, на грэшнай і бруднай зямлі. Што чалавека тут ёсць каму абараніць, абнадеіць, падтрымаць у яго нялёгкіх жыццёвых варункях. Бо пісьменнік усё ж такі не суддзя, а хутэй адвакат, закліканы выступаць у інтарэсах падсуднага. Літаратар не абвінавачвае, ён апраўдвае — і гэтым адрозніваецца ад палітыка. Ён канстатуе і вучыць, але робіць гэта палымяна, гарача, страсна, "не так, як усё" — і гэтым адрозніваецца ад навукоўца або педагога.

Актуальнай маральнасць была заўсёды, ва ўсе часы і ва ўсіх народаў. Дзеля таго, каб ніхто не мог тлумачыць, што гэта такое, па-свойму, адвольна, з'явілася Біблія. Там напісана і пра "не забі", і пра "не чужалож", і пра многае іншае. Мы

за атэістычным часам шмат чаго не спазналі ў гэтай Вялікай Кнізе. Расплачваемся за ўласныя і чужыя памылкі. Хто ніколі не верыў і не паверыць, жыве, як жыві раней. А вось хто не верыў, а цяпер зразумеў, што грамадства без рэлігіі рассыпаецца, як картачны домік, — можа, і шкадуе: некалі быў атэістычным монстрам... Наогул, залішня сур'ёзнасць у гэтым пытанні ідзе толькі на шкоду. Тут ізноў з'яўляюцца фальш і хлусня. А павінна быць — чалавечнасць. Якая заўгодна, рэлігійная ці атэістычная.

4. У штотыднёвіку "ЛіМ" мне падабаецца чытаць і літаратуру, і крытыку, і водгукі на культурныя падзеі. Цікавіць найбольш менавіта літаратура. Хацелася б, каб на старонках штотыднёвіка былі прадстаўлены сучасныя творы сучасных беларускіх аўтараў. На "ЛіМ" падпісваюся, бо маю на гэтую газету вялікі спадзяванні: усё ж яна неблагая.

5. Дзеля аб'яднання літаратурных сіл трэба часцей збірацца разам і выказвацца, а не маўчаць. Праводзіць "круглыя сталы", семінары, неформальныя сустрэчы, тое ж анкетаванне. Мы як быццам некага ці нечага баімся. Баяцца быць сабою — сорамна. Нам няма каго баяцца, бо пісьменнік павінен паспець выказацца, у гэтым асноўная задача яго быцця. Пасля нас застаюцца творы, па якіх нашчадкі будуць меркаваць пра наша жыццё. Так што кожны літаратар нясе вялікую адказнасць перад сабой і сваімі чытачамі.

Безумоўна, раз'яднанія пісьменнікі нічога не зробіць...

Алесь АРКУШ:

1. Знакавымі мастацкія творы робіць адпаведная рэакцыя на іх грамадства. І справа тут не ў таленавітасці, геніяльнасці твораў. Згадайце, у СССР другой паловы 80-х знакавымі рабіліся кнігі, якія ніяк не назавеш бездакорнымі і высокамастацкімі. Грамадства чакала гэтыя творы, — не прачытаць іх, не мець адносна іх свайго ўласнага меркавання азначала дэманстраваць сваю дрэмучасць і цёмнасць. Адно я магу з упэўненасцю сцвердзіць: сённяшняя беларуская літаратура значна багачэйшая і больш жанрава разнастайная чым была дзесяць гадоў таму. Мне падабаецца проза Альгерда Бахарэвіча; дзіўлюся майстэрству Віктара Жыбуля пісаць паліндромы (гэта літаратура для літаратараў, — у нас яе заўсёды

бракавала); лічу, што Вінцэс Мудроў адзін з выбітнейшых беларускіх празаікаў канца ХХ ст., пачатку ХХІ ст. Ягоны час яшчэ не прыйшоў.

2. Гэта пытанне да прафесійных крытыкаў, якія грунтоўна даследуюць мастацкую творчасць. Я думаю, што ёсць асаблівасці мужчынскага і жаночага творчага мыслення. Гэтак, як Яўгенія Янішчыц або Раіса Баравікова, мужчына не напіша.

3. Думаю, што маральнасць ізноў мусіць вяртацца. Вядома, не прымуковым чынам. У дэмаралізаваным грамадстве толькі маральны аўтарытэт нечага варта. Быць геніяльным, ігнаруючы маральныя аспекты, — гэтага ў нас ніколі не прымуць. Калі ты сваімі творамі заклікаеш да нечага, а сам гэтае ігнаруеш... Што атрымаецца ў выніку? Хто паверыць табе? Пішаш, што трэба шанаваць сваю культурную спадчыну, а сам не прыйдзеш на Дзяды на магілу свайго любімага пісьменніка са свечкай або кветкай. Не паказушна, а для сябе. І такіх неадпаведнасцей на кожным кроку. Некаторыя кажучы, што маральнасць — гэта калі ты шчыры да канца. Але ёсць такая

шчырасць, якая горшая за любую амаральнасць. Маральнасць — гэта найперш адказнасць: за свае творы, за свае справы, за таго, хто побач.

4. "ЛіМ" чытаю вельмі рэдка. Я газеты не выпісваю, а купляю ў шапіках. "ЛіМ" у маім мікрараёне не прадаецца.

5. Насамрэч ніякага раз'яднання няма. Ёсць адсутнасць нацыянальнай культурнай прасторы. Ёсць неверагодна нізкі аўтарытэт беларускага дзеяча мастацтва. Ёсць адсутнасць беларускага кніжнага рынку. І г.д. Даўно ўжо ніякія літаратурныя групы не варуюць. Няма падстаў. Нядаўна я дапамагаў арганізоўваць сустрэчы кіраўніцтва СП з чытачамі на Полаччыне. Ніякіх непаразуменняў у нас няма. У сваім "ружовым" тэвэзлаўскім юнацтве я напісаў верш з такімі радкамі: "І толькі твой уласны свет залежыць ад твайго жадання..." Неаднойчы пераконваюся ўжо ў слушнасці гэтага сцвярджэння. У гэтыя няпростыя дні нам застаецца падтрымліваць агонь у сваіх уласных агменях з цвёрдай верай у тое, што гэты занятак нямарны.

Каталог "Бізнес-Беларусь" за мінулы год даводзіць, што ў краіне існуе паўсотні прыватных выдавецтваў. Яшчэ дзесяць гадоў назад іх было на парадак болей. Пра лёс выдавецтваў, якіх не стала, і перспектывы тых, што існуюць, ідзе гаворка ў гэтым артыкуле.

1. НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ І КНІЖНЫ БУМ

У 90-м годзе працаваў я ў рускамоўным падлеткавым часопісе "Парус". Ён лічыўся органам ЦК ВЛКСМ, выходзіў у Мінску пад дахам выдавецтва "Польмя" і разыходзіўся на ўвесь Савецкі Саюз мільённым накладам. Як зацяты "нацдэм", я вінаваціўся перад сябрамі, што раблю шкодную справу — русіфікую нашу моладзь. З таго мільёнага накладу 90 тысяч асобнікаў "Паруса" заставаліся ў Беларусі: у параўнанні з беларускамоўнымі часопісамі гэта было занадта. Але атрымліваць маскоўскі аклад, столькі ж — мясцовага ганарару ды два аклады прэміяльных у квартал было вельмі ж соладка! Нацыянальны перакананні і грашовая "лафа" знаходзіліся ў непрыміручым процістаянні, але перамагалі, вядома, грошы. Да пары, цешыў я сябе, да пары...

Але надыйшоў жнівень 91-га, потым разваліўся Саюз і незалежніцкія паве-вы з дзяржаўніцкіх перакінуліся і ў выдавецкія справы. Часопіс скасаваў "шлюб" з выдавецтвам "Польмя", адкрыў свой рахунак, наняў у штат камерцыйнага дырэктара ды бухгалтарку, і зажылі "парусыя" яшчэ заможней. Ды грывнула інфляцыя, пачаліся перабоі з друкарскай паперай. Праўда, папяровая праблема была вырашана па-савецку: камерцыйны дырэктар набіў поўную валіску сыравэнджанымі кілбасамі ды "Белавежскай" і рушыў у Сыктывкар, дзе на цэлюлозна-папяровым камбінаце намеснікам генеральнага дырэктара па камерцый працаваў наш землячок. Неўзабаве

Не паспела друкарня ўправіцца з тыражом, як асобнік страхотак ужо ляжаў на сталі ў намесніка міністра па друку. Увесь наклад "Мальчыка" быў арыштаваны і запратораны на склад друкарні. Нас абвінавацілі — ні больш, ні менш! — у "прапагандзе парнаграфіі і гвалту"!

Бантыкі, звездочки, косточки вряд — Попал под трамвай отряд октябрят. Титька налево, титька направо — С ними погибла вожатая Клава...

З друкарні ледзь не кожны дзень званілі — вызваляйце сховішча ад сваёй брыдоты! Аптавікі таксама напіралі, а нам куды падзецца?! У акадэмічным інстытуце літаратуры праўдамі-няпраўдамі атрымалі заключэнне, што страхоткі з'яўляюцца "асаблівай формай гарадскога дзіцячага фальклору", нейкая камісія па барацьбе з прапагандай парнаграфіі і гвалту пры Саўміне дала паперу, што ў нашай кніжачцы такога не выяўлена. Але і гэтага было мала! Пакуль нарэшце тадышні міністр не сказаў намесніку: "Ды аддай ты гэтаму няшчаснаму "Парусу" іхнія страхоткі!" Намеснік, каб захаваць добрую міну на твары, сунуў такі нам палку ў кола

— выдаў за-гад рэалізаваць "Мальчыка", але толькі не на абсягах Беларусі! "Няма праблем!" — казалі аптавікі. — У нас у кожнай былой рэспубліцы СССР ёсць дачэрнія фірмы." І "Мальчык" быў прададзены ў Маскву. А праз тыдзень ужо красаваўся на кніжных латках у пераходах мінскага метрапалітэна!

Але на ўсе гэтыя скокі мы страцілі паўгода. І чаго было гвалт учыняць?! Наіўныя! Потым

(мінус працэнтаў 20-25 за "абналічку") ішла жывымі "зайцамі". Іх прывозілі звычайна ў кардоннай каробцы з пад камп'ютэра. Тут жа выклікалі па тэлефоне валютчыкаў з лічылнай машынкай, зачынялі іх на гадзіну ў кабінце, а самі ішлі піць піва. Знаёмыя валютчыкі пераводзілі па добрым курсе "зайцоў" у даляры, частка з якіх ішла ў кішэні, астатнія круціліся пры набыцці паперы, кардону, пры іншых выплатах. Едзеш, прыкладам, у Асіповічы па кардон для вокладак, а там кажучы, дай працэнтаў 20 "налам", то спусцім кошт працэнтаў на 10-15-ць. І гэтак далей, і гэтак далей...

Адным словам, заліставалі мы гэтымі страхоткамі ўвесь былы СССР. Куды б ні прыежджаў я ў той год — у Маскву, Піцер, Сыктывкар — усюды з газетных шапікаў і кніжных латкоў цэліў у мяне з кулямёта "Мальчык"... Адначасова са страхоткамі закруцілі і другі праект. Камерцыйны дырэктар прывёў у рэдакцыю двух палякаў. Тыя гатовыя былі плаціць наперад 50 працэнтаў кошту, але хацелі атрымаць камерцыйнае выданне, што мела б попыт і ў Польшчы, і ў Германіі. Першае, што стрэліла ў галаву, зрабіць ім польска-нямецкі слоўнік. Прыпомніў,

даваліся па талонах за макулатуру. Але гэта было іх памылкай. Тых "друонаў" за 80-я гады было наштампавана столькі, што ў кватэры кожнай крамніцы яны пыліліся на паліцах сервантаў побач з няходкім ужо крышта-лём.

Тады і з'явіліся ў штаце выдавецтваў дарадцы-"кніжныя жучкі", што добра ведалі літаратуру, чытацкі попыт і магчымыя кошту на ходкую кніжную прадукцыю. Тыя "жучкі" днямі пералапачвалі картатэкі Нацыянальнай бібліятэкі, вышукваючы замежныя выданні, што выходзілі ў СССР невялікімі накладамі да 1972 года. Справа ў тым, што СССР да 1972 года не падпісаў міжнароднай канвенцыі па ахове аўтарскіх правоў. І перавыданне папулярных кніг замежных аўтараў, што пабачылі свет у Саюзе да таго года, былі справай выгоднай і беспакаранай. Тады і пайшлі валам на прылаўкі раманы Апдайка, Джойса, Сэлінджэра, Фолкнера, Сартра, Кафкі і да т.п.

Кожны праект узгадняўся з аптавікамі, тыя замаўлялі патрэбны наклад, і ўсё гэта трымалася ад канкурэнтаў у такой тайне, што разведкам іншых краін не снілася! А калі кніжка трапляла на друкарскі варштат і тайна раскрывалася, было позна — не дагоніш!

Яшчэ адной неадкаркаванай свідравінай была рэлігійная і містычная літаратура, але гэты ручай хутка плытчыў: высветлілася, што скручаных на Блавацкай і Рэрыху не так ужо і шмат. А вось на губернатарскіх і думскіх выбарах у Расіі некаторыя нашы выдаўцы падняліся няблага, а той-сёй і зараз мае высокарэнтабельныя заказы на выданне партрэтных плакатаў, адозваў ды ўлётак напярэдадні чарговых выбараў у суседніх расійскіх рэгіёнах. Кандыдатам у народныя абранцы трэба схаваць памеры сваіх выдаткаў на выбарчую кампанію — дзе, як не ў братам Беларусі, размясціць заказ на папярную рэкламу! А гэта ўжо чысты 100-працэнтны "нал"!

Друкары, бачачы як паўз нос ходзяць такія вялікія грошы, пачалі з мясяца ў месяц падвышаць, а хутчэй завывшаць кошту на друкарскія паслугі.

А ў Літве, Латвіі, дзе за савецкім часам не паспелі забыцца на правы капіталістычнага прадпрыемства, за якаснае, на еўрапейскім узроўні выданне кніжкі, буклета, часопіса, плаката працягвалі браць памяркоўныя грошы. Там адкрыўся прывабны рынак друкарскіх паслуг. Туды і паспешалі перабегчы нашы польскія заказчыкі. Ды не толькі яны адны.

Рэзкае падвышэнне ў Беларусі коштаў на паперу і друк вымагала нашых выдаўцоў пры ўсё меншым прыбытку ўкладаць у рэалізацыю сваіх праектаў усё большыя грошы, якіх пачало не хапаць — жыць жа хацелася па-ранейшаму весела і багата! Спатрэбіліся банкаўскія крэдыты.

Прыватная выдавецкая справа ў Беларусі пачала ўвачавідкі марнець, гібець і загінацца. Першымі "адкінулі капіты" маленькія выдавецтвы, што мелі ў штаце ўсяго толькі генеральнага (абавязкова!) ды камерцыйнага дырэктараў, бухгалтарку ды шафёра. За імі — буйнейшыя, што таксама не дбалі пра перспектыву і спяшаліся распахіць "дурныя грошы" на кішэнях. Засталіся тыя, што большую частку здабытых грошай фундавалі на развіццё сваіх прадпрыемстваў — набывалі памяшканні, стваралі выдавецка-камп'ютэрныя цэнтры, наймалі добрых вярстальшчыкаў і дызайнераў, а то і куплялі ў складкі адзін-два друкарскія варштаткі. Яны здавалі ў друкарню ўжо гатовыя дыяпазітывы, тым самым прыкметна зніжаючы сабекошт сваіх выданняў. Гэтыя ўжо былі задаволеныя прыбыткам у 20 працэнтаў. Яны бралі колькасцю. Не, не накладаў! Наклады таксама змізарнелі — замове на 10—20 тысяч асобнікаў былі рады, што манне нябеснай. Бралі колькасцю праектаў — выдавалі не 5—10 кніжак у год, як раней, а 50—100.

Пра беларускую кнігу мала хто са скарынінскіх "нашчадкаў" у тыя гады думаў. Кожны шчыраваў толькі для ўласнага шлунку. Ці змянілася што сёння ў прыватнай выдавецкай справе? Пра гэта наступным разам.

Алесь ГАЎРОН

СКАРЫНАЎСКАЙ СПРАВЫ

вагоны з паперай цугам пайшлі з Сыктывкара на Мінск. Але паўстала фінансавае пытанне — падпісныя грошы з абсягаў былога СССР траплялі на наш рахунак праз пасрэдніка — "Мінскпашту" — з такім спазненнем і па такім бандыцкім курсе пераводзіўся з расійскіх рублёў у "зайцы", што часопіс пачаў марнець, выходзіць са спазненнем і, як вынік, наклад ягоны спакваля меншаў і меншаў — 700, 500, 250 тысяч...

Тады мы похалкам зарэгістравалі пры часопісе аднайменнае выдавецтва. Рабілася гэта ў тыя дні вельмі хутка, а выдавецкая ліцэнзія каштавала капейкі. Маўляў, будзем зарабляць грошы на кніжках і трымаць "Парус" на плыву. Першы камерцыйны праект абмяркоўвалі да раніцы — што выдаць?! Нарэшце прынялі маю, на першы погляд дзікунскаю, ідэю выдаць зборнік выбраных вершыкаў-страхотак пад назваю "Мальчык в овраге нашел пулемет..." Тры дні ўсёй рэдакцыяй успаміналі тыя страхоткі, а набралася ўсяго лям 30-ці! Правал задумы?! Тады ў гатовым нумары часопіса вызваляем апошняю старонку і ставім аб'яву да "піплаў" — прысылайце, хто што помніць! Неспадзеўкі, але неўзабаве ў маім кабінце стаялі тры мякі лістоў з усяго СНД. Адабралі ля трохсот страхотак, мастак зрабіў да іх гумарыстычныя малюнкы. Парусаўскім жа фарматам ды аб'ёмам, замест аднаго з нумароў часопіса здалі кніжачку ў друкарню, замовіўшы наклад у 200 тысяч асобнікаў. Бо мелі дамоўленасць з двума кнігандлёвымі аптавікамі на гэтую колькасць.

пачало выходзіць з друку такое, што нашыя страхоткі ўспрымаліся, што дзіцячы ўсхліп!

2. НАЎНЫЯ І НАЎНЫЯ

І тут пайшлі званкі са ўсёй Расіі: ці засталася што ад тыража — хацелі б купіць! Набралася ахвотнікаў яшчэ на 300 тысяч асобнікаў. Друкарня сказала: зробім, але, каб аніводная душа... тыраж з цэху адрозу ў машыны! Аптавікі, як заўсёды, казалі — няма праблем! Беручы па 100 тысяч асобнікаў, аптавік хуценька распіхваў іх у павуціне дробных гандляроў-латочнікаў. Тыя прадавалі тавар за жывыя грошы, большасць якіх вярталася аптавіку... Неяк трапіўшы на адно аптавае кнігасховішча, я тыцнуўся памылкова не ў тыя дзверы і... ледзь не самлеў наіўны: чатыры ссунутыя сталы былі спрэс услаўныя стосамі буйных "зайцоў" вышынёй сантыметраў гэтак 15-ць! Гэта быў, так званы, "чорны нал"... Аптавікі самі прапанавалі: хочаш, і вам частку грошай за "Мальчыка" аддадзім наўнымі? Навошта лішнія падаткі плаціць...

А схема была простая. Калі, напрыклад, сабекошт асобніка складаў 1 рубель (папера, друкарня, заробак), аптавіку яго прапаноўвалі за 2-3 рублі — менш тады і не бралі: звычайным лічыўся навар у 200 працэнтаў, а ў 300 — добрым. З гэтых двух-трох рублёў аптавік палову пералічваў выдаўцу на безнаяўны рахунак, другая палова

што некалі ў "Ленінскай" бібліятэцы трапляўся на вочы "Слоўнік гандлёвы" (польска-нямецка-ангельска-французска-расійскі) выдання 1923 года. Калі паказалі яго палякам, паны выгукнулі "добжэ!" і замовілі на спробу 10 тысяч рэпрэнтных асобнікаў у цвёрдай вокладцы з бумвінілавым пакрыццём і ціснутымі золатам літарамі. Безгустоўшчына, вядома, але так хацеў Заказчык. Даляры яны прывезлі ў тэчцы. Палову прадалі банку за "зайцы" і перавялі іх на наш безнаяўны рахунак. Другую палову далі нам на рукі, калі тыраж быў пагружаны ў фуру, і мытнікі прышчапілі на яе свінцовую пломбу.

Справа набірала ход.

3. ДЗЯЛЬБА ПІРАГА

Калі зазірнуць у бізнесовы даведнік "Выдавецкія прадпрыемствы Беларусі" тых гадоў, дык такіх выдаўцоў, як мы, было сотні. І ўсе, добра ведаю, жылі па той схеме — "нал-бязнал". Для падаткавага ўпраўлення складалася адна ведамасць па выплаце супрацоўнікам мізэрнай зарплаты, па другой — яны атрымлівалі прыстойныя грошы, якія шэф выдаваў касіру са свайго сейфа. Ад той, другой ведамасці потым заставалася кучка попелу ў сметніцы...

Але канкурэнцыя на кніжным рынку вымагала "нашчадкаў" скарынінскай справы круціць мазгамі і выдумляць такія праекты, каб кніжкі хапалі з прылаўка, што гарачую бульбу са стала ў вялікай сям'і. Некаторыя кінуліся кляпаць "друонаў", што за савецкім часам былі ў вялікім дэфіцыце і пра-

АД ЖЫЦЦЯ, АД ЗЯМЛІ

Чарговая страта напаткала пісьменніцкую арганізацыю нашай краіны. 12 студзеня на 69-м годзе жыцця памёр паэт Тамаш (Фама) Ляшонка.

Фама Васільевіч Ляшонка нарадзіўся 5 верасня 1935 года ў вёсцы Загор'е Глыбоцкага раёна. Па заканчэнні школы служыў у войску, вучыўся ў Глыбоцкім тэхнічным вучылішчы, затым, сумяшчаючы працу з вучобай, — у Беларускай інстытуце механізацыі сельскай гаспадаркі. Працаваў на інжынернай пасадзе на прадпрыемстве электротрактар, з 1970 года — кіраўніком Глыбоцкага міжраённага аддзялення "Энергангляду", якому аддаў без малогі трыццаць гадоў. Першую сваю кніжку, выдадзеную "Мастацкай літаратурай" у 1995 годзе, Тамаш, Ляшонка назваў сімвалічна — "Запознены дар". Рыхтаваў яе ўжо ў паважным узросце, маючы за плячыма багаты жыццёвы вопыт. Як хваляваўся ён за пару гадоў перад тым, чытаючы свае вершы на літаратурнай імпрэзе ў раённай бібліятэцы ў прысутнасці паэта Міколы Федзюковіча, сустрэча з якім у многім і вызначыла далейшы лёс паэта-самаходка. Кніжку заўважылі, і ў 1997 годзе яе аўтар стаў членам пісьменніцкай арганізацыі Беларусі. У 1997 годзе выйшла кніжка тэкстаў песень Т. Ляшонка "Гронка бэзу".

Уся творчасць Тамаша Ляшонка — ад жыцця, ад зямлі, ад таго існага, што і разбудзіла ўрэшце яго паэтычны талент, прывяло да высокага служэння роднаму беларускаму слову.

Страта любога чалавека балючая. Страта калегі такога шчырага, зычлівага і чуйнага, як Тамаш Ляшонка, — балючая ўдвая.

Саюз беларускіх пісьменнікаў і Віцебская абласная пісьменніцкая арганізацыя глыбока смуткуюць у сувязі са смерцю свайго сябра і выказваюць сваё спачуванне яго родным і ўсім тым, хто яго ведаў і любіў.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" выказвае шчырае спачуванне пісьменніку Віктару ГАРДЗЕЮ ў сувязі з напаткаўшым горам — смерцю брата Івана.

Адбылося пасяджэнне бюро секцыі паэзіі СБП, прысвечанае абмеркаванню творчасці паэтаў: Д. Балыка, С. Нікіціна, Ф. Мысліцкага, Р. Сарокі, А. Пятрова. У працы секцыі ўзялі ўдзел: В. Гардзеі, М. Шабовіч, В. Жукковіч, А. Камоцкі, В. Слінко, Ул. Мазго. Усе паэты, акрамя С. Нікіціна, рэкамендаваны для ўступлення ў сябры СБП. Вёў пасяджэнне старшыня секцыі Э. Акулін.

Пасяджэнне прыёмнай камісіі прайшло ў Доме літаратара. У абмеркаванні творчасці маладых паэтаў і празаікаў прынялі ўдзел: К. Камеіша, Л. Дранько-Майсюк, А. Бадак, У. Навумовіч, А. Масарэнка, А. Рыбак, Я. Каршукоў, Б. Пятровіч, Э. Акулін, М. Скобла. Па выніках гайнага галасавання атрымалі рэкамендацыі для ўступлення ў СБП паэты: В. Базылёва, Т. Барысюк, М. Бабіч, Т. Будовіч, І. Вінарская, М. Гарэлава, М. Маскевіч, І. Ляшкевіч, Н. Салодкая, Н. Стаховіч, празаікі: І. Бабкоў, Т. Габрусь, А. Галькевіч. Кіраваў працай прыёмнай камісіі Г. Далідовіч.

ЯнАк

Беларускі саюз музычных дзеячаў пад старшынствам народнага артыста краіны прафесара Міхаса Дрынеўскага пачынае падрыхтоўку свайго чарговага пленума, на якім будзе абмеркавана канцэпцыя далейшага развіцця БСМД.

Без малага 17 гадоў існуе гэтая творчая суполка. І ў гэты час яе кіраўніцтва імкнецца ствараць у асяроддзі сваіх чальцоў адчуванне прыналежнасці да адзінай прафесійнай сям'і, дзе існуюць узаемадапамога і неабыхавасць да праблем кожнага. Такому імкненню адпавядае і надыма на распаўсюджанне сярод іх анкета. Яна прапануе, прынамсі, назваць праблемы, вартыя абмеркавання (ад імя музычнай грамадскай Беларусі) на дзяржаўным узроўні, вызначыць тыя функцыі творчага саюза, што неабходна актывізаваць або ўвесці ў практыку, а таксама прапанаваць уласны погляд на змест і скіраванасць будучага фірмовага вэб-сайта БСМД.

С.Б.

(кастрычнік 2003 г.)

Валодзя!.. Дарагі, любімы і любімы Валодзя!.. Мае студэнцкія гады найперш з табой. У маленстве — гарадскім, спонімскай, вясковым — загаліцкім, крывіцкім, у школьным — у мяне было шмат сяброў, таварышаў: сапраўды шмат! Але якраз мо таму, што іх заўсёды было ў мяне шмат, на адзінага, на брата не выпучаўся ніводзін. Як сёлета модна гаварыць, комплекс брата ў мяне быў. Ды брат — родны — у мяне быў бы, каб не вайна. Якраз у тыдзень пасля 22 чэрвеня, калі праз Слонім праваліліся на ўсход савецкай войскі, мая мама ў раддоме чакала майго брата. Паўтаралася тое ж, што са мною: душыла пупавіна і не было каму шлёпнуць, каб немаўля ўскрыкнула: каля мамы мае, рожаніцы, нікога не было... І вось еду я ўжо ў студэнты, еду здаваць экзамены ва ўніверсітэт. Заўтра экзамен, заселяць

таў, тры пісьменнікі. З філолагаў, акрамя мяне, доктарам стаў Лёня — Леанід Іванавіч Бурак, з хімікаў — Александровіч, Філіпаў, з матэматыкаў датэрмінова, як і я, кандыдацкую абараніў Мікалай Момзікаў, намеснікам дэкана фізфака стаў дацэнт Васіль Кузьміч, прэзідэнтам Акадэміі Навук БССР стаў Леанід Міхайлавіч Сушчэня.

Звычайна ён засяджаўся ў чыталні і вяртаўся ў наш пакой не без тэатральнасці, размашыста раскрываючы дзверы з абавязковым нямецкім "Darf ist herain?!" ("Ці магу зайсці?!"), нібы ён уваходзіў не ў на-тоўпішча хлапецкае, а ў залу да сваіх дзяўчат-біялагінь, сярод якіх на курсе ён быў адзіным хлопцам.

Ты, Валодзя, Мішка Ярош і я сталі членамі Саюза пісьменнікаў Беларусі. І яшчэ пра каго асабіста я хачу ўспомніць, гэта пра Пятра Васільевіча Вярхова. Мы яго толькі па бацьку і называлі, бо ён быў нібы з вечных студэнтаў, старэйшы за нас на вайну (1921 года нараджэння, у шэрай вайскавай шы-

так, што я трапіў увогуле не ў шасцімесны пакой другога паверха няміжскага інтэрната, дзе Сеўрукамі і не пахла. Ды — так ці інакш — на год са свайго асяроддзя я быў выкарчаваны, Ч. выконваў свае абавязкі: кожны вечар, як Дамашэвіч, Ярош, Бурак на месцы, толькі ўлягучца хлопцы ў ложкі нанач, ён пачынаў заводзіць свае правакацыйныя размовы. А хлопцы — пра бабаў, пра гулі, пра дулі...

Год кончыўся на радасць: мы павінны былі перасяляцца ў новы інтэрнат на вуліцы Свярдлова. Пашка Мамчыц нашай браці спрыяў: усе мы апынуліся ў адным 77 пакоі — без ніякіх Ч. і Сеўрукоў. Ды не на радасць канчаўся навучальны год Ч: перад нашым, чацвёртакурснікам, ад'ездам у ваенныя лагеры мы спраўлялі інтэрнацкі банкет. На дзесяць рублёў купіў я на Юбілейным рынку цыбулі і салаты ды яшчэ

Алег ЛОЙКА

ФРАГМЕНТЫ ЗАПІСАЎ

мяне ў пакоі на Маскоўскай вуліцы, на першым паверсе, у які можна было трапіць не праз дзверы, а толькі праз акно, на падваконнік якога, як трап, была перакінута дошка. Я ўжо па той дошцы ў пакой увайшоў і неўзабаве па тым трапе ідзе хлопец у зялёным фрэнчы, з самаробным чамаданам — яшчэ гусцей зялёным, чым фрэнч. Хлопец вельмі прыгожы: усміхнуўся, яркія сінія вочы, сутулыя плечы, "Во!.." — сказаў ці не сказаў, але, пэўна сказаў ён, бо потым тое здзяйсняльнае, здзіўленае "Во!" я не раз чуў..

Назаўтра я ўжо чуў яго голас, — сама разважліваць, ці засяроджанасць, удумліваць, бо мы разам здавалі нямецкі, і мне, халерыку — не толькі ў рухах быстраму, але і ў слове, здалося, што ён не вельмі цягне ў ведах, але тым не менш сімпатыі мае да яго толькі раслі. І калі я прыехаў з экзаменаў дамоў, то першае, што я паведаміў свайму бацьку, гэта пра незвычайнага хлопца, з якім я здаваў экзамены.

Студэнцтва маё ўсё было з табой — мы ўвогуле сталі браціямі — на пятым курсе, калі сабраліся ў адзіны на вуліцы Свярдлова пакой 77. Брація — гэта Уладзімір Дамашэвіч, Міхась Ярош, Павел Мамчыц, Леанід Бурак і я. У гэтай браці Валодзя быў Старым. З якой пары мы яго, як коласаванага Лабановіча, пачалі зваць Старым, не памятаю. Але Стары — Стары — ён тое ўспрымаў, не крывядуючы. Я ўвогуле не быў залічаны студэнтам, а толькі кандыдатам у студэнты. Сярод семярых хлопцаў на беларускім аддзяленні — усе былі з былой Заходняй Беларусі — двое з нас былі кандыдатамі ў студэнты: я — выдатнік — і наш агульны любімец-балагур Ваня Кулік, які пахвальваўся: "А ў мяне ніводнай чацвёркі!", бо і сапраўды ў яго ніводнай чацвёркі ў атэстаце не было, — адныя тройкі. Са мною была іншая гісторыя: Ваню ўсё ж такі залічылі кандыдатам у студэнты, бо ваяваў, быў у Іране, там яго вымучыла маларыя. Хвароба адбілася на вучобе і — здольны хлопец — дзесяцігодку ён ледзь адолеў; мяне ж карала мандатная камісія, ад якога я не таіў, што вучыўся ў прагімназіі, якая была эсбэміраваная. "Вас нельга прыняць..." — сказаў мне сакратар парткама, і ўсё ж, як і Ваню Куліка, пашкадаваў, залічыўшы кандыдатам у студэнты. Маё становішча было жаклівае. Дамашэвіч, відаць, з яго абвостранай прагай справядлівасці роўна спачуваў і Куліку, і мне. Нам — ні стипендыі, ні інтэрната. З інтэрнатам, праўда, пашэнціла. З тыдзень ці больш я начаваў у былых аднакласнікаў у Політэхнічным, у Лесатэхнічным інстытутах. Але вось, нарэшце, радасць! На вуліцы Віцебскай, 9 з агромністага пакоя на другім паверсе вывезлі музей біяфака — чучалы рознага звяр'я, рознай фауны — воўчай, лісінай, птушынай — і засялілі нас, сарака чатырох бесхалтурнікаў. Ніхто там не глядзеў студэнт ты ці кандыдат: месца — халпа, жалезныя ложкаў — халпа, матрасаў — таксама і сапомы ў двары — таксама. О, з якой радасцю мы набівалі матрасы сапамою, цягнулі на другі паверх, закладвалі на жалезныя прэнты ложкаў, улазілі на іх, як на Парнасы, бо сапраўды, кожны матрас, быў як Парнас.

Пакой быў такі вялізны, што сем староў пасяродзіне стаяла. Да канца года з сарака чатырох нас засталася трыццаць два студэнты, ды якія студэнты, я і сёння дзіву даюся!

Ледзь не палавіна з іх сталі вучонымі: шэсць дактароў навук, з дзесятак кандыда-

нелцы так і хадзіў усе пяць студэнцкіх зім). Позна, але кандыдатам стаў, ідучы ў навуку дзіваватай сваёй метадай уедлівага вывучэння таго, што табе спадабаецца. Так, на першым курсе толькі Гамера ён чытаў, вывучаў, пра яго цэлымі вечарамі гаварыў з кожным, і ці не дзесяць заходаў рабіў потым да Давіда Яўсеевіча Фактаровіча, аж пакуль не выцягнуў білет з Гамерам. І то ж быў фурор: памаўклівы на экзамене Давід Яўсеевіч дзіву даўся — такія дэталькі, падрабязнасці, розныя цікавыя весткі, як з мяшка, сыпаў перад ім Пётр Васільевіч!..

Увогуле нашаму студэнцкаму асяроддзю хапала дзівакоў, хахмачоў, артыстаў, насмешнікаў, перасмешнікаў: з нашай браці сярод іх быў і Ваня Кулік, які, кожную раніцу нацягваючы штаны, як малітву шаптаў: "Ішоў, ішоў — дзве дарогі знайшоў: пастаяў, падумаў — у абедзве пайшоў".

Валодзя вельмі любіў Ваню Куліка, і ўвогуле ён любіў хахмачоў, хоць сам хадзіў звычайна насуплены. Можна, яго насупленасць мяне раздражняла на першым часе. Бо ўвогуле наша дружба, па сутнасці, пачалася, пачала замацоўвацца на першы, другі ці трэці дзень нашага агульнага жыцця ў 10-м пакоі на Віцебскай. Бо — не памятаю — ці то на першы, ці на другі, ці на трэці дзень нашага агульнага жыцця там мы з Валодзем пабіліся: за што, сёння канкрэтна не памятаю, але я, гарадскі інтэлігент, відаць, нешта крывіднае яму сказаў, а ён жа нічога абразлівага ніколі не цяплеў, нічога несправядлівага. Колькі ж прыкладаў гэтага я магу ўспомніць! Хто каго крывідаў дзе на вуліцы — жанчыну, маладую, старую, інваліда, ці якога фабзайца, — міма Валодзя не праходзіў ніколі, — трэба, не трэба для яго не было.

Заступаўся, і колькі разоў з расквечаным вокам, з пабітымі бакамі вяртаўся і ў інтэрнат, і ў прыватныя кватэры па Беларускай вуліцы, ці калі жыў каля Опернага, на Чарнышэўскага.

Пра гэта я гавару тут не без прычыны. Заступніцтва за кагось, несправядліва пакрыўджанага — гэта было ў яго крыві, як прага справядлівасці ўвогуле, прага сацыяльнай справядлівасці, праўды, сумленнасці і непрыняцця няпраўды, маны, нялюдскіх паводзінаў.

Два прыклады дзеля пацвярджэння гэтага. Было перад чацвёртым курсам. Два гады мы ўжо пражылі на Нямізе 21 — у шостым пакоі. ("Шостай палаце", — як гаварылі мы). Шаснаццаць чалавек нас было ў той палаце, з філолагаў — пяць, чацвёртакурснікам былі ўжо нейкія прывілеі на больш камфортабельны пакой, і вось спісак на такі пакой на другім паверсе мы аформілі, і тым больш мелі шанцаў на такі пакой, бо старшыней студэнцкага прафкама стаў Павел Мамчыц — наш любімец па дзесятым пакоі з Віцебскай вуліцы. І якое ўтрапненне чакала ўсіх нас, асабліва мяне, калі, прыехаўшы напярэдадні 1-га верасня, у спісак на аблюбованы пакой мяне не аказалася: на маім месцы значыўся матэматык Ч. (прозвішча не хачу называць). Ча-му? Тое зараз стане зразумелым). Мяне пераносілі ў пакой зноў на шаснаццаць чалавек, пераважна журналістаў другога курса (дарэчы, сярод іх быў і Сяўрук, лёс з якім мяне звёў, калі я выдаваў у "ЖЗЛ" Янку Купалу, і ён трымаў у арышце кнігу мяну амаль два месяцы). Прычына перакідкі мяне не ў сваё, у іншае — надзіральніцкае — асяроддзе была нам ясна. Адрозжжж ж ясна стала, хто такі Ч. і чаму яго падсадзілі ў наш гурт. Справа, аднак, дзякуючы Паўлу Мамчыцу, уладзіліся

смятаны, так што поўная міска зялёнай закусці стаяла сярод стала, а бутэлька пяцірублёвага віна была на кожнага брата. — Хапала! — Закусвалі ж толькі па камандзе. Разыходзіліся на вечар, хто куды, ды Ч. далёка не адышоў. Шкада, што не засталася той уваходнай ад вуліцы Нямігі ў наш двор узорыстай брамы: была б яна і сёння памяткай таго, колькі кухталёў атрымаў пад ёю Ч. Скардзіца на Дамашэвіча Ч. нікуды не хадзіў.

Наша жыццё ў пакоі 77 на Свярдлова было сапраўды святам. Мой пожак быў між Бураковым і Дамашэвічавым. На акне — кветкі і пірамідкі кіпарысікаў. На сцяне над ложкам Валодзі вялізная карта Беларусі. Жывём, варым, смажым — агульна, па чарзе. Гасцей прымаем амаль кожную нядзелю — у складчыну. Госці — з іншых інстытутаў, мае, клецкія. Але не толькі: вельмі зачасціў да нас Ц. — студэнт геафка (прозвішча яго зноў жа не хачу ўвекавечваць!) Так прыйдзе гэты самы Ц., стане ля Дамашэвічавай карты і пачынае: "І тут у нас золата, і тут нафта, і тут калій, а мы — не гаспадары!.." Ч. па-беларуску ўмець не умеў, а Ц. гаворыць-шпарыць па-беларуску аж надта. Вершы знае шмат, больш з паэзіі 20-х гадоў — паўшэпам дэкламуе. Прынёс томкі Сяргея Ясеніна 20-х гадоў. "Чорнага чалавека" дае нам чытаць на ноч...

Першым яго раскусіў Валодзя. Раскусіў раскусіў, віка мы ўлавілі, але толькі папрыцілі. Ведаем ужо, што не толькі ў акенцы, дзе даюць стипендыю, ён палуцае грошы. Ды і гарэлкай стала папахваць ад яго не толькі ў нядзелю...

Было ўжо гэта пасля смерці Сталіна — нядзелю. У нас нехта з клецкіх гасцей. Урываецца Ц., як заўсёды расхлістаны, спінявы, вочы бегаюць. І зноў, нібы акцёр, ён ля Валодзевай карты: "Беларусь ты мая, Беларусь!.. Беларусь — не наша..."

Здаецца, я выгукнуў: "Вон!..", — руку рэзка ўскінуўшы ўбок дзвярэй. Валодзя быў поруч, Мішка Ярош, Лёня Бурак. Я быў удзячны Валодзю, што цераз яго зразумеў подласць, што ўпершыню адважыўся выступіць супраць яе адкрыта, гнеўна, нягледзячы ні на якія наступствы. Мы, брація, пасля зыходу нядогдніка, ціха ўсе маўчалі, адыходзілі ад абрыдлівага, нялюдскага, заставаліся ў сваім пакоі 77 па вуліцы Свярдлова 34 пры нашай Беларусі.

За чатыры гадзіны да прыходу публікі тэатр наведалі мы — тыя, хто пра яго піша. Мы былі першыя госці, якія заспелі тут фінал перабудовчай музыкі: сола пілы, куплеты малатка, шоргат скручаных у рулоны свежанькіх дывановых дарожак, якімі засцілаліся сцэжкі-прыступкі з нядаўна замененага паркета. Абноўленая глядзельная зала палымнела новымі крэсламі, якія асляплялі вока пранізлівым кумачовым колерам, але не настолькі, каб не заўважыць адметныя дэталі, што з'явіліся ў дэкоры сцен, у абсталяванні ложаў і нават аркестравай ямы.

Як вядома, з-за рамонтных работ, разгорнутых падчас летніх вакацый, адкрыццё сезона ў Беларускай дзяржаўнай музычнай тэатры зацягнулася да другой паловы лістапада. Рамонт планавалі завяршыць раней, каб ужо на пачатку кастрычніка прыняць глядача. Дый нават з улікам спазнення будаўнікі, на думку чалавека старонняга, уклаліся ў рэкордны для нашых цяперашніх стандартаў тэрмін. Праўда, дырэктар Беларускага дзяржаўнага музычнага тэатра Аляксей Ісаеў ацэньвае працу рамонтнікаў даволі крытычна:

хопіць клопату: усё наладзіць, звесці, што называецца, канцы з канцамі, навучыцца працаваць творча, скарыстоўваючы найноўшыя прыстасаванні як спецыфічныя сродкі мастацкай выразнасці. У нас жа цяпер і шыкоўныя светлавыя пульта, і вялікі праектар, і лазерная ўстаноўка, якой не можа пахваліцца нават зала Палаца Рэспублікі... Патрэбны толькі час, каб асэнсаваць, чым мы валодаем, асвоіць, навучыцца выкарыстоўваць.

Такія праблемы тэатральнага побыту... Тым больш ахвотна А.Ісаеў гаворыць пра справы творчыя:

— Кантактуючы з людзьмі іншых прафесій, я ўсё болей пранікаюся павагай да тых, хто служыць сцэне. Калі б, напрыклад, будаўнікі працавалі з гэтай жа аддачай!.. Ведаеце, я проста расчарава-

рэты — дастаткова прыгадаць нядаўнюю прэм'еру "Каралева чардаша". У планах — мюзікхольная праграма, з разлікам на высокі ўзровень новых тэхнічных магчымасцяў. Вядуцца перамовы з Аляксандрам Журбіным —

сплоў з вядомым тэатральным дзеячам, драматургам Аляксеем Дударавым. І, нечакана для сябе, запытаўся: "А чаму "Белыя Росы" дагэтуль не пакладзеныя на музыку і не ідуць у нашым тэатры?" У адказ аўтар сцэнарыя папулярнага фільма толькі замахаў рукамі. Але... Амаль адрозна працягнуў гаворку на гэтую тэму і прапанаваў кандыдатуру кампазітара, з якім

І Ў "БЕЛЫХ РОСАХ" — ПОДЫХ СВЕЖАСЦІ?

— План заканчэння работ да 30 верасня меў пад сабой рэальную глебу. Ды, на жаль, мушу казаць пра тое, што сёння нашы будаўнікі працуюць кепска, не выконваюць сваіх дагаворных абавязанняў, пакідаюць шмат недаробак, не адчуваюць адказнасці перад спецыфікай такога унікальнага аб'екта, як тэатр, дзе не існуе тэхнічных дробязяў і прынцыповае значэнне маюць нейкія тонкія дэталі. Даводзілася ўвесь час кантраляваць, размаўляць на павышаных тонах. Ці такая дэталі: каб належным чынам абабіць тканінай балконы, мы мусілі абысціся без будаўнікоў і звярнуцца да спецыялістаў нашага будаўніцкага цэха, нягледзячы на тое, што яны працавалі на новы спектакль... І наперадзе — гаворка наконт штрафных санкцый у адносінах да будаўнікоў, з-за якіх тэатр страціў некалькі дзесяткаў мільёнаў рублёў: мы ж гэтыя "лішнія" месяцы-паўтара маглі працаваць і зарабляць на сацыяльныя выплаты артыстам! Кожны пратэрмінаваны дзень наносіў фінансавы ўрон тэатру, а значыць — і дзяржаве, маральны ўрон — глядачу і прафесійны — артысту, пазбаўленаму магчымасці выходзіць на сцэну.

Дырэктар тэатра вельмі ўдзячны міністру архітэктуры і будаўніцтва Генадзю Курчкіну, які разумее праблемы творчага калектыву, неаднойчы ішоў яму насустрач і дапамога якога заўсёды значная. Але ж хіба роля міністэрства — будаўнікоў "ганяць"? Ды і чаму тэатр вымушаны немаведама колькі трываць зневажальнае становішча прасіцеля, скардзіцца то на тых, то на гэтых, як дзіця ў садку?..

Тым не менш, вынікі нядаўняга сезоннага абнаўлення Дзяржаўнага музычнага ўражваюць. На гэтыя патрэбы тэатр атрымаў з гарадскога бюджэту 1 млрд. 800 млн. рублёў. Частка грошай пайшла на рамонтныя работы, частка — на "тэхнічнае пераўзбраенне".

— На бягучы рамонт, — удакладняе А.Ісаеў, — мы патрацілі 960 мільёнаў. Прычым, размеркаваўшы іх па максімуму: мы вырашылі ўкласці гэтую суму не толькі ў абнаўленне глядзельнай за-

лы, а паклапаціліся і пра добраўпарадкаванне вонкавага выгляду будынка, і пра мадэрнізацыю сістэмы пажаратушэння, і пра стан грывёра, закулісных памяшканняў.

А яшчэ 840 мільёнаў пайшло на новы сцэнічны рыштук, сучаснае абсталяванне і набыццё пасажырска-грузавога аўтамабіля. Гэта неабходны і зручны ў вандроўным тэатральным жыцці "Форд" — на 10 месцаў, з вялікім грузавым салоном. З'явілася ў нас і апаратура на ўзроўні лепшых сусветных стандартаў. Запас магутнасцяў гукавой тэхнікі цяпер такі, што можам паспаборнічаць з абсталяваннем віцебскага "Славянскага базара". Нездарма некаторыя артысты эстраднага жанру, дазнаўшыся пра наш набытак, выказалі жаданне правесці тут свае творчыя вечары. Праўда, у замкнёнай прасторы — не на вольным павеце: магутная апаратура вымагае асаблівай пільнасці, бо неўтаймаваная дэцыбелы могуць разнесці тэатр.

Дый наогул, з тэхнікай нашым спецыялістам яшчэ

ны ў тым, што сёння адбываецца ў некаторых галінах. Нашы артысты гэтак не працуюць. Яны выходзяць на сцэну і на высокай звонкай струне вядуць свае ролі. Калі ў прафесіяналаў ёсць справа, ніхто не адгароджваецца асабістымі праблемамі, не адгаворваецца тады нават, калі ў яго, напрыклад, хварэе жонка.

Радуе, што апошнім часам наша трупамаладзела; артысты адчуваюць, што ім ніхто не замінае займацца мастацтвам — трэба толькі справай даказаць сваю прафесійную годнасць. І таму сёння яны больш занятыя сабой, уласнай творчасцю, а не тым, "хто на каго як глянуў" (хаця і без гэтага тэатр, як вядома, жыць не можа). Рэдка такое бывае, але і музыканты аркестра, і хор, і акцёры з аднадушным задавальненнем працавалі над прэм'ерай "Бураціна. ВУ". Пачэснае стаўленне ў нас і да класічнай апе-

наконт пастаноўкі ягонай рок-оперы "Арфей і Эўрыдыка". На нашай сцэне гэта мае быць спектакль кштату "рок-опера-балет": харэаграфічнае відовішча, агучанае зонгамі ў выкананні нашых артыстаў-спевакоў. І хаця кампазітар не мае звышвысокіх фінансавых аўтарскіх патрабаванняў да нашага тэатра, усё ж у гэтай сітуацыі пажадана спонсарская падтрымка. Ды, на жаль, не ідуць спонсары нам насустрач, не хочуць уклацца ў тэатр нават мізэрныя грошы: пэўна, ім лягчэй схадзіць у казіно...

Вялікую канцэртную праграму з удзелам усіх сваіх артыстаў рытуе Дзяржаўны музычны да 60-годдзя вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. Мяркуе зрабіць традыцыйнай і канцэрты пад адкрытым небам на святы горада (у 2003-м годзе да Дня Мінска на прыступках тэатра быў зладкаваны 6-гадзінны канцэрт, і гучнагалосыя салісты спявалі ў эстраднай манеры на зайздрасць фанаграмным "зоркам", прываблілі шматлікую ўдзячную публіку). А таксама — запачаткаваць традыцыю летніх канцэртаў:

— Такая ідэя, — тлумачыць А.Ісаеў, — узнікла пасля паспяховага правядзення канцэрта, прымеркаванага да свята горада. Да таго ж, успомнілася, як гралі калісьці ў парках духавыя аркестры, якім адхланнем было гэта для людзей. Чаму б і тэатру не рабіць калі-нікالی па выхадных улётку імпрэзы "на прыступках"? Каб наведваліся і людзі сталага веку, якія не могуць дабрацца на звычайны спектакль і аб 11-й вечара вяртацца дадому. Побач — сквер, дзе зручна было б разгортаць гандлёвыя латкі кштату "буфета на свежым паветры". Бабулі з унукамі прыходзілі б сюды адпачыць, пагаманіць, канцэрт паслухаць...

Ідзі, як заўсёды, прыходзяць нечакана. Мінупай восенню, падчас урачыстасцяў з нагоды юбілею камсамола, дырэктар Дзяржаўнага музычнага перакінуўся парай

хацеў бы папрацаваць у новым для сябе жанры.

— "Белыя Росы", — кажа А.Ісаеў, — быў бы адметны мюзік-зікл

для нас айсцэны. Аляксей Дударав сам назваў у якасці сааўтара Эдуарда Зарыцкага, з якім яму даводзілася супрацоўнічаць. Я таксама ведаю гэтага кампазітара як песенніка

— па супольнай творчай працы. І, апроч таго, захапляюся яго неверагодным пачуццём гумару, яго здатнасцю да самаіроніі... Словам, на сённяшні дзень поўным ходам вядзецца праца па стварэнні мюзікла пад умоўнай назвай "Белыя Росы". І хацелася б верыць, што не пазней як у лістападзе-снежні 2004 года на сцэне народзіцца новы спектакль.

Ці трэба нагадваць, што першае слова ў назве, мабыць, самага папулярнага сталічнага тэатра — Беларускага, а ў яго не такой і даўняй гісторыі — пастаноўкі арыгінальных твораў беларускіх кампазітараў Ю.Семянякі, Я.Глебава, Р.Суруса, У.Кандрусевіча, А.Мдзівані, А.Чыркуна... Ці трэба даводзіць, як гэта важна — каб у рэпертуары Беларускага дзяржаўнага музычнага тэатра пасля чарады эстрадных шоу, рэзю ды пераніцовак з расійскага "папулярнага" 70-80-х з'явіўся доўгачаканы, насамрэч свой твор... Знак абнаўлення добрых традыцый нацыянальнага мастацтва, свежы подых творчых пошукаў і перамен!

С.БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: заслужаны артыст Беларусі А.ІСАЕЎ; сцэны са спектакляў "Каралева чардаша", "Бураціна. ВУ".

Фота М.ЗАМУЛЕВІЧА

Уладзімір АДОЕЎСКИ:

"Хлусня ў мастацтве, хлусня ў навуцы і хлусня ў жыцці заўсёды былі і маімі ворагамі, і маімі мучыцелямі: паўсюль я пераследаваў іх, і заўжды яны мяне пераследавалі."

Уладзімір Ліпскі
Бацькі і дзеці

Дзённікі
Уладзімір ЛІПСКІ
"Бацькі і дзеці"
(дзённікі, Мінск,
"Белліфонд",
2007, рэдактар
М.І.Смалян, 2009
экз., 330 стар. з
ілюстр.)

Гэтую дзённікавую кніжку многім трэба прачытаць. Найперш людзям з замшэлай душой і закарэлым сэрцам. Тэксты яе "праламляюць" чалавечую душу, як хлеб Хрыстовага прычасця і далучаюць нас, грэшных, да ўсіх праяў нашага драматычнага зямнога жыцця, нядаўняга і цяперашняга...

Асабліва тое тычыцца першых пяці з сямі дзённікавых раздзелаў кніжкі У.Ліпскага. Прычым заўважу, што гэтыя тэксты не толькі сухая канстатацыя падзей і з'яў асобнага чалавечага жыцця альбо ўсяго грамадства, але і — літаратура, мастацтва, калі хочаце. Не запісы, а паўторнае перажыванне пражытага...

Можна каму падасца, што гавару залішне высокім шылем. Мажліва... Таму тое-сёе працитую. Вось, да прыкладу, як піша Ліпскі пра старажытны дуб у тры абхваты, што перажыў-перабачыў процьму ўсяго на гэтым свеце... "Геройская непакорнасць і таямнічасць біяграфіі дуба, мусіць, і вабілі да яго людзей. Наведвальнікі доўга тупалі вакол незвычайнага дрэва, фатаграфаваліся."

Аднойчы дуб упаў. (...)
— Такі мацак быў. І чаго б яму зваліцца?.. — шкадаваў Іван Шумілін.

— Кожнаму свой лёс, — пафіласофску зазначыў Жэня Ракітны.

Наш шафёр, дзядзька Сяргей, і не думаў умяшвацца ў гамонку. Ён плюнуў на акурак і ціха, сам сабе сказаў:

— Тапталіся па карэннях, ліха іх мацеры. Хто такое вытрымае?
Мы замоўклі: ні дававіць, ні ўбавіць."

Адметны літаратурны стыль, ненавязлівасць і афарыстычнасць вызначаюць большыню тэкстаў Уладзіміра Ліпскага. Працитую тых, на якіх запянуў дыханне:

"На везы сядзіць варона. Яна — на вышыні. Чысціць пёркі. Круціць галавой па наваколлю. Відзіць, пакеплівае з мяне, чалавек."

ка. Бо я — унізе. Грэю штанамі лавачку. І ніколі не пасяджу там, дзе яна. Ды ўсё-ткі найсападзей быць чалавекам унізе, чым варонай на вышыні";

"Арол з курынымі крыламі. Смяшней не бывае. Такого альбо шкадаваць, альбо праклінаць. Любіць яго ён сам не дазволіць";
"Выступаў перад "патрыётамі", лідэрамі раённых, гарадскіх, абласных арганізацый новага Саюза моладзі — БПСМ. Пяцёра з іх нязменна шоргалі сківіцамі па жвакцы. Адзін "патрыёт" спытаў, ці ўмею я гаварыць па-руску. Пры маім аповеду пра дзіцячыя праблемы, стан здароўя нашых дзетак, іх параненых душах — вочы некаторых лідэраў-"патрыётаў" былі шклянымі... І ад гэтага — жудасна. Хто будзе ўплываць на маіх унукаў, ці выхаваюць гэтыя "патрыёты" нашу моладзь? У зале, дзе выступаў, былі спагадлівыя людзі, эмацыянальна ўспрымалі мае словы, вывады, прапановы. Але ўкінуліся ў памяць тыя, што мянташылі жвакку, а яшчэ — з пустымі вачыма..."

Праўда, у апошнім раздзеле кніжкі "Снег на галаве" (дзённіках 1997 года) падчас двухсэнсоўна чыталіся такія радкі: "Бачыўся, здароўкаўся за руку з самім Васілём Быкавым", а наўздагон яшчэ й гэтыя: "...няма сярод нас Максіма Танка. Яму дапамагаў лекамі ў апошні год жыцця і працаваў пад яго кіраўніцтвам у Саюзе пісьменнікаў. Дапамагаў некалі ў пахаванні Андрэя Макаёнка, Аркадзя Куляшова, Еўдакіі Лось..."

Пра такое звычайна на людзі не пішуць, а ў старасці на адзінце супакойваюць тым стомленую душу і зболенае сэрца...

І ўжо зусім неадэкватнай падалася мне падзяка аўтара "за дапамогу ў выданні гэтай кніжкі" ў датак розным таварыствам, заводам і выканкамам яшчэ і "Беларускаму дзіцячаму фонду". (Самому сабе ці што?! Бо менавіта У.Ліпскі і з'яўляецца кіраўніком Беларускага дзіцячага фонду.)

Аднак жа, не звачаючы на гэтыя мае закіды, не звачаючы напрыканцы, што кніжка "Бацькі і дзеці" Уладзіміра Ліпскага варта чытаць увагі і павялі да адметнай літаратурнай працы гэтага пісьменніка. Закончу ж такімі яго выбітнымі словамі: "Чалавек — высокі і нізкі. Чалавек! І што цікава, нізкі можа быць вышэй за высокага, а высокі — дурней за ўсіх нізкіх. Чалавек, ведай свой рост, сваю вышыню!"

Гэта кніжка пра людзей, так ці іначай звязаных з рэвалюцыйнай дзейнасцю, — змагароў за шчаслівае і светлае будучае ўсяго чалавецтва. Людзей, якіх мала клапаціла ўласнае і надзённае. Яны мроілі заўтрашнім, гэта значыць, нашым сённяшнім днём. Набліжалі яго як маглі... І вось — зжынаем пасеянае...

З.А.КАРНІЛОВІЧ.
"Імёны з небыцця" (дакументальна-гістарычная нарысы, Мінск, "Беларусь", рэдактар С.Міхайлава, 2000 экз., 315 стар. з ілюстр., кошт 7190).

Аўтар зазначае ў прадмове: "Многія лічаць, што трагедыя лёсу афарбавала гэтыя постаці шчыльным і велічым сэнсам, акружыла арэолам мужнасці і смутку, высакароднасці і таямнічасці. Не будзем спрачацца, можа, яно так і ёсць".

У гэтай кніжцы занатаваны біяграфіі людзей, якія дзеля вялікай ідэі сталі забойцамі, і тых, што ахоўвалі забойцаў дзеля той жа самай ідэі, каб у рэшце рэшт стаць ахвярамі. Як, да прыкладу, чэкіст Піліп Мядзведзь з Пружаншчыны, што даслужыўся да пасады начальніка Ленінградскага НКУС. Быў адказным за ахову Сяргея Кірава.

"У імкненні перахітрыць ворага адточваўся інтэлект Піліпа Дзям'янавіча Мядзведзя. Працаваў ён самааддана, без адпачынку. Не хапала часу нават на тое, каб прачытаць кнігу, заняцця самаадукацыяй..." Чым адточваўся інтэлект чэкіста, так і застаецца няясным, бо калі ўсё ж занага партыйца-большавіка (С.Кірава) застрэлілі, то П.Мядзведзь быў асуджаны і паняволены. Не звачаючы на гэта, з Магадана пісаў так: "Жывы-здоровы, работа рухаецца, прыгнятае толькі тое, што знаходжуся па-за партыяй..." Як рыфмаваў яшчэ адзін савецкі лінгвіст, пэнт Ціханаў: "Гвозды бы делать из этих людей, не было б крепче в мире гвоздей"... Таму, відаць, у 1937 годзе П.Мядзведзь і расстралялі. Разам з ім былі асуджаныя і закатаваныя яго жонка і чатырнаццацігадовы сын...

Адзіная дачка П.Мядзведзя Біёла, якая цудам выжыла, сёння кажа са слоў Э.Карніловіча так: "Ніколі не верыла, што бацька — вораг народа. Ні ад кога не чула дрэннага слова аб ім. Я не ўтойвала, што бацька арыштаваны. Цяжка было на душы, але крыўды на Савецкую ўладу не мела. Спэдыявалася, што ўсё высветліцца і праўда пераможа".

Госпадзе, думаю я, чытаючы такое, ведала, што ўсіх родных — невінаватых! — знішчылі, а крыўды на забойцаў не мела і не мае?! Які тут камментарый?..

Ёсць у гэтай неадназначнай кніжцы — своеасаблівай настальгіі па былой імперыі — і некалькі загадак пра беларусаў, што з'яўжалі на заробкі ў Амерыку, але неўзабаве вярталіся, бо "не змаглі жыць у чужынцаў"... Вось і для Гаўрылы Міхневіча з Драгічыншчыны, які прыехаў у ЗША, "усё было непрывычным, загадкавым, бяздушным. У Гаўрылы канчалася вясковая прывізія, а адшукаць работу не ўдавалася. Амаль у самы крытычны момант яго згадзіліся ўзяць чорнарабочым цвіковага завода. А куды яшчэ возьмуць яго, учарашняга пастуха? Яго заспакойвала тое, што выпускаемая прадукцыя яму знаёма і што не давядзецца харчавацца святым духам (выдзяленне маё — Л.Г.)"

Аднак, вярнуўшыся ў Расію і дасягнуўшы вядомасці ў сваёй справе, гінулі "за вялікую ідэю". Хоць сын Г.Міхневіча кажа аўтару кніжкі так: "Безумоўна, бацька быў вядомым чалавекам на заводзе, усім паважаным, але ні на якую ўладу не прэтэндаваў. Тым не менш 20 сакавіка 1938 года яго арыштавалі як "ворага народа". Каму гэта спатрэбілася, хто імкнуўся подла збіць творчы энтузіязм рабочага класа, хто рыў прорву паміж людзьмі працы і ўрадаў?"

Шаноўныя чытаць, вы яшчэ не здагадаліся — хто? — тды цытую далей: "Думаю, што тут справа рук не аднаго Сталіна. Магчыма, і адтуль, адкуль бацька маладым быў высланы ў Расію, пастараліся. Бацьку шкада, тысячы безвіноўных ахвяр, а чыпер і ўсю краіну, якую правячыя колы ЗША развалілі нашымі рукамі"...

"Ішоў бай па сцяне у чырвоным каптане. Далей баяць ці не!"

Засталіся толькі вершы, як лучына, святлом цьмяным у цямрэчы нежыцця...

Вершы, як апалыя ранеты, Як агонь з душы апёкам.

Гэтаму здольнаму аўтару неадкладна патрэбны прафесійны рэдактар. Адчуваецца, што чалавек насамрэч піша крывёю сэрца. Аднак нехта ж павінен яму падказаць, што ўсё напісанае ім крывёю выглядае, як напісанае чарнілам... Бо не хацелася б страціць паэта, які мае пасылы звыш:

Сярод людзей я стаў пустэчай. Яны цураюцца мяне, Яны іначай чуюць рэчы, І д'ябал іх не закрэне.

Давайце ж дамо паэту знак, што гэта не зусім так, што мы хочам яго зразумець... Няхай толькі нарэшце ён дажыве да світання і адкрыецца нам сваёй лепшай старонкай.

Мікола Канановіч

Ты мяне параўнаеш з Ясеніным, А потым забудзеш зусім, А мне так не хочацца геніем Свой век дажываць у глушы. Сябрую з Міколам Купрэвым, Кветкі правінцыі* рву,

Пораць з табою старзем мы, Праводзім зіму і вясну...

Дружба дружбай, а чарачку з Купрэвым, відаць, бяруць пораць, хоць зноскі ў вершы ясна паказвае наколькі яны моцныя — і дружба і чарачка (" * "Кветкі правінцыі" — зборнік вершаў М.Купрэва"). Ой, не спусціць табе, Мікола, гэтага рвання кандыдат ад Беларусі на Нобелеўскую прэмію Героргіі Васільевіч Марчук, сапраўдны аўтар "Кветак правінцыі"! Падзякуй Богу, што ён ужо не на пасадзе дырэктара выдавецтва "Мастацкая літаратура", у якім, дарэчы, і пабачыла свет кніжка паэзіі Міколы Купрэва "Правінцыяныя фантазіі" (1995), якая, заўважым, таксама марна пабыла аднойчы ў кандыдатах на атрыманне Дзяржаўнай прэміі РБ...

Пра свае вершы М.Канановіч напісаў так: Вершы, як апалыя ранеты, Як агонь з душы апёкам. Мы распрануты, раздзеты. Знікла ўсё, што нас лучыла,

Выходзіць з 1932 ГОДА
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР
Анатоль
КАЗЛОУ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Віктар КАВАЛЁУ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара,

Віктар ШНІП —
адказны сакратар.

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-6673
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-4404
адказны
сакратар — 284-6673

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-7965
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-7965
літаратурнага
жыцця — 284-7965
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-7965
паэзіі і прозы — 284-7965
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно — 284-8153
выяўленчага
мастацтва — 284-8153
карэктарская — 284-8091
бухгалтэрыя — 284-6672
Тэл./факс — 284-84-61

Электронны адрас:
e-mail: minsk@litm.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РБУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1635
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
20.01.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715

Заказ 99;

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12